

POHJOISMAINEN AIKUISOPETTAJA

Kartoitus pohjoismaisten aikuisopettajien
pätevyysvaatimuksista ja aikuispedagogiikan alan
koulutusmahdollisuuksista

Tekijät: Maria Marquard & Sia Hovmand Sørensen
Nationalt Center for Kompetenceudvikling (NCK)

Sisältö

Esipuhe	4
Lista lyhenteistä	6
Johdanto	7
Raportin rakenne	8
Kartoituksen kuvaus	8
Taustaa	9
Yhteenveto tuloksista ja suosituksista	11
Aikuisopettajien muodolliset pätevyysvaatimukset, kyselytutkimus	15
Yleissivistävä perusopetustason aikuiskoulutus	16
Yleissivistävä toisen asteen aikuiskoulutus	18
Ammatillinen peruskoulutus	20
Lyhyet korkea-asteen ammatilliset koulutusohjelmat.....	21
Korkea-asteen aikuiskoulutus (korkea-asteella tapahtuva aikuisten täydennyskoulutus)....	22
Maahanmuuttajien opetus	24
Aikuisten erityisopetus.....	26
Luku- ja kirjoitushäiriöisten aikuisten opetus	27
Nonformaali, julkista tukea saava aikuiskoulutus (vapaa sivistystyö)	28
Nonformaali, julkista tukea saava aikuiskoulutus – kansanopistot	28
Nonformaali, julkista tukea saava aikuiskoulutus – sivistysliitot ja opintokeskukset ..	29
Rekrytoinnista vastaavien haastattelut	30
Aikuisopettajien osaamisen arvioinnin taustaa	30
Erityyppisen osaamisen painotus	31
Erityisen hyvän aikuisopettajan ominaisuudet	32
Aikuisopettajan pätevyys peruskoulun opettajaan verrattuna	34
Täydennyskoulutuksen määrä	34
Täydennyskoulutuksen sisältö.....	35
Konkreettisia ehdotuksia aikuisopettajien osaamisen kehittämiseksi	36
Pohjoismaisen yhteistyön merkitys aikuisopettajien osaamisen kehittämiseksi	37
Aikuispedagogiikan alan koulutusohjelmat	38
Yhteenvetoanalyysi	38
Opettajankoulutusohjelmat.....	38
Muut korkeakoulutusohjelmat	38
Täydennyskoulutus	39
Taulukkomuotoiset yhteenvedot.....	40
EQF 6 -tasoa alemmat aikuispedagogiikan koulutukset	40
EQF 6 -tasoiset aikuispedagogiikan koulutukset	41
EQF 7 -tason (maisteritason) koulutukset.....	42
Kokoavat poikkittaisanalyysit ja näkökulmia tulevaan työhön	43
Yhteenvetoanalyysi ja ehdotuksia muodollisen pätevyyden kehittämiseen	44

Yleissivistävän ja ammatillisen aikuiskoulutuksen piirissä työskentelevät opettajat.....	44
Täydennyskoulutus: korkeakoulut ja yliopistot	46
Pohjoismaisen kielen opettaminen toisena kielenä maahanmuuttajille.....	47
Aikuisten erityisopetus	47
Luku- ja kirjoitushäiriöisten aikuisten opetus	48
Nonformaali, julkista tukea saava aikuiskoulutus – kansanopistot.....	48
Nonformaali julkista tukea saava aikuiskoulutus – sivistysliitot ja opintokeskukset	49
Aikuisopettajien muodollisia pätevyysvaatimuksia koskevaa yleistä pohdintaa ja suosituksia ...	49
Haastattelujen yhteenvetoanalyysi ja ehdotuksia osaamisen kehittämiseksi	50
Erityyppisen osaamisen ja eri täydennyskoulutussisältöjen painotus	51
Osaamisen kehittämistä koskevia konkreettisia ehdotuksia.....	51
Pohjoismainen aikuisopettajien osaamisen kehittämisen yhteistyö.....	52
Aikuispedagogisen alan koulutukset.....	53
Näkökulmia aikuispedagogiikan alan koulutusmahdollisuuksiin	54
Kirjallisuusluettelo.....	56
Lista linkeistä ja lähdeviitteistä	57

Raportin teettäjä on Aikuisten oppimisen pohjoismaisen yhteistyön neuvonantajaryhmä (SVL).
 Raportin on rahoittanut Pohjoismaiden ministerineuvosto ja sen on laatinut Nationalt center for
 kompetenceudvikling (NCK) yhteistyössä Aikuisten oppimisen pohjoismaisen verkoston (NVL) kanssa.

Esipuhe

Pohjoismailla on historiallisesti ollut ja on edelleen kansainvälisesti merkittävä asema elinikäisen oppimisen alalla. Meillä on kattava ja toimiva aikuiskoulutusjärjestelmä, joka tuottaa korkeatasoista koulutusta. Aikuisopettajien osaaminen on hyvin huomattava tekijä koulutuksen laadun kannalta. Globalisoituneessa maailmassa koulutusjärjestelmään kohdistuu jatkuvasti uusia vaatimuksia. Siksi on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten aikuisopettajien osaaminen turvataan ja sitä kehitetään. Tämä tutkimus tarkastelee juuri tuota aihealuetta.

Tässä tutkimuksessa on käytetty hyväksi myös aiemmista tutkimuksista saatua tietoa, mutta saadut tulokset ovat uusia ja niitä varten on kerätty kattavasti ajankohtaista tietoa. Niinpä kyseessä on ainutlaatuinen kartoitus pohjoismaisten aikuisopettajien pätevyysvaatimuksista ja koulutusmahdollisuuksista.

Kunnon kartasta on paljon hyötyä jos haluaa löytää perille. Toivomme, että tämä kartoitus voi johtaa uusien reittien löytymiseen. Kartoitus voi pohjustaa sekä pohjoismaisen että kansallisen tason että instituutiotason päätöksentekoa olemassa olevista ja kehitettävistä koulutusmahdollisuuksista.

Elinikäisen oppimisen erityisten pedagogisten ulottuvuuksien merkitys on tunnustettu kansainvälisesti. On merkillä pantavaa, että siitä huolimatta pohjoismaisilta aikuisopettajilta edellytetään vain harvoin muodollista aikuispedagogista pätevyyttä. On pohdinnan arvoista, onko tämä pitkällä aikavälillä myönteinen asia.

Tutkimuksen on tilannut ja rahoittanut Pohjoismaiden ministerineuvoston alainen Aikuisten oppimisen pohjoismaisen yhteistyön neuvonantajaryhmä (SVL). Tutkimuksen toteuttivat yhteistyössä pohjoismaisen aikuisten oppimisen verkosto (NVL) ja Tanskassa toimiva Nationalt Center for Kompetenceudvikling (NCK), joka myös osallistui rahoitukseen. Tutkimuksen toteutumisen tärkeä edellytys oli kuitenkin suuri joukko yhteishenkilöitä, jotka ovat keränneet tietoa ja antaneet tutkijoiden käyttöön aikuiskoulutusalaan liittyvää osaamistaan. Haluammekin kiittää kaikkia tutkimuksen toteuttamiseen osallistuneita.

Bjarne Wahlgren

JOHTAJA

NATIONALT CENTER FOR KOMPETENCEUDVIKLING

Monet pohjoismaiset kollegat ovat auttaneet meitä tutkimuksen toteutuksessa antamalla tietoja ja kommentoimalla sekä osallistumalla kyselylomakkeiden, haastatteluoppaiden ym. laatimiseen. Erityisesti haluamme kiittää seuraavia:

Suomi

Leena Saloheimo, VSY, NVL:n työryhmä
Pirkko Sartoneva, VSY, NVL-koordinaattori
Armi Mikkola, Opetusministeriö
Jaana Nuottanen, KOL, NVL:n työryhmä

Ruotsi

Eva Andersson, Göteborgin yliopisto, NVL:n työryhmä
Asta Modig, Ruotsin kouluvirasto, NVL-koordinaattori
Geoff Erics, Ruotsin opetusministeriö, SVL:n jäsen

Norja

Jenny Jägsander, Norjan opetusministeriö
Gunnar Grepperud, Tromssan yliopisto, NVL:n työryhmä
Wenche Rønning, Trondheimin yliopisto, NVL:n työryhmä
Sturla Bjerkaker, VOFO, NVL:n työryhmä
Ellen Stavlund, VOFO
Per Inge Båtnes, Oslon korkeakoulu, NVL:n työryhmä
Lis Karin Andersen, VOX, NVL:n työryhmä
Sigrun Røstad, VOX
Mona Majgaard, Norjan yliopisto- ja korkeakouluneuvosto

Islanti

Hróbjartur Árnason, Islannin yliopisto, NVL:n työryhmä
Sigrun Kristin Magnúsdóttir, FA, NVL-koordinaattori
Sigrun Jóhannsdóttir, FA

Tanska

Tina Bøgehave Christiansen, Uddannelsesforbundet (Ammatillisen ja yleissivistävän koulutuksen etujärjestö), NVL:n työryhmä
Agnete Nordentoft, DFS

Lista lyhenteistä

	Lyhenne avattuna	Suomennos/suomenkielinen selite
AE	Arbejdernes Erhvervsråd (DK)	Työväenliikkeestä lähtöisin oleva talouspoliittinen instituutti ja ajatushautomo
AMU	Arbejdsmarkedsuddannelser (DK)	Työmarkkinakoulutus: lyhyitä ammatillisia kursseja
AVG	Almen voksenpædagogisk grunduddannelse (DK)	120 tunnin laajuinen aikuispedagogiikan koulutus
AVU	Almen Voksenuddannelse (DK)	Aikuisten yleissivistävä perusopetustason koulutus
BABAR	Becoming Adult Educators in the Baltic Sea Region	Hankkeen nimi
BAEA	Becoming Adult Educators in the European Area	Hankkeen nimi
BKA	BasisKompetencer i Arbejdslivet (NO)	Työpaikoilla tapahtuvan perustaito-opetuksen ohjelma
DPU	Danmarks Pædagogiske Universitetskskole (DK)	Aarhusin yliopiston kasvatustieteellinen yksikkö
DK	Tanska	
EQF	European Qualifications Framework	Eurooppalainen tutkintojen viitekehys
EVA	Danmarks Evalueringsinstitut (DK)	Koulutuksen tutkimus- ja kehityskeskus
FA	Fræðslumiðstöð atvinnulífsins (IS)	Aikuis- ja ammattikoulutuksen yhteistyöfoorumi
FI	Suomi	
FVU	Forberedende voksenundervisning (DK)	Valmentava aikuiskoulutus
IS	Islanti	
LLC (IS)	Elinikäisen oppimisen keskus	
NCK	Nationalt Center for Kompetenceudvikling (DK)	Aarhusin yliopiston yhteydessä toimiva aikuiskoulutuksen ja ohjauksen tutkimus- ja asiantuntijakeskus
NO	Norja	
NVL	Pohjoismainen aikuisten oppimisen verkosto	
SE	Ruotsi	
SVL	Aikuisten oppimisen pohjoismaisen yhteistyön	
VEU	Voksen- og efteruddannelse (DK)	Aikuis- ja täydennyskoulutus
VOX	Nationalt Fagorgan for Kompetencepolitik (NO)	Kansallinen elinikäisen oppimisen hallintoelin
VUC	Voksenuddannelsescenter (DK)	Aikuiskoulutuskeskus
VUFo	Studier av vuxenutbildning, folkbildning och högre utbildning (SE)	Linköpingin yliopiston aikuiskoulutuksen, kansansivistystyön ja korkeakoulutuksen tutkimuksen osasto

Johdanto

Pohjoismaat tarvitsevat hyvin koulutettua ja joustavaa työvoimaa, jotta Pohjolan vahva asema globaalissa kilpailussa voidaan taata jatkossakin. Aikuisten oppiminen ja osaamisen kehittäminen on pohjoismaisen yhteistyön painopistealue. Kokemusten vaihto, monisektoriset työryhmät ja verkostot sekä aikuisten oppimista ja tiedon omaksumista koskevat yhteispohjoismaiset tutkimukset ja analyysit ovat avuksi, kun halutaan taata koulutuksen ja kehityshankkeiden laatu. Opettajien merkitys aikuiskoulutuksen laadulle on ollut yksi tärkeä esiin noussut teema. Tämä raportti jatkaa aikaisempaa aiheesta tehtyä tutkimusta kartoittamalla aikuisopettajien pätevyysvaatimuksia ja aikuispedagogiikan alan koulutusmahdollisuuksia.

Pohjoismaiden ministerineuvoston teettämässä raportissa "Norden som en Global vinderregion. På sporet af den nordiske konkurrencemodell" (*Pohjola globaalina voittaja-alueena. Pohjoismaisen kilpailumallin jäljillä*¹) (Mandag Morgen 2005) mainitaan sekä pohjoismaalaisten väliset asenne-erot että taustalla vaikuttavat erityiset yhteispohjoismaiset arvot. Pohjoismaat eroavat toisistaan ilmaisun, toimintatapojen ja järjestelmien suhteen, mutta samanaikaisesti niillä on yhteisiä perusarvoja kuten tasa-arvo, pieni valtaetäisyys, inklusio ja joustavuus. Nämä arvot ovat tärkeitä myös pohjoismaisessa aikuiskoulutuksessa, jolle tyypillisiä ominaisuuksia ovat muun muassa opettajien ja osallistujien suhdetta leimaava tasa-arvo, vuorovaikutus ja yhteistyö. Pohjoismaiselle aikuiskoulutukselle yhteisiä ovat myös tietyt keskeiset ajankohtaiset teemat kuten aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen, ohjaus, erityishuomion kohdistaminen matalasti koulutettuihin, integraatio, innovatiivisuus sekä työelämän ja koulutuksen yhteyden tiivistäminen. Eri maiden koulutusjärjestelmien ja käsitteistön välillä on kuitenkin eroja, jotka vaikeuttavat vertailevan analyysin tekemistä. Siksi on ollut hyvin tärkeää, että kartoituksessa käytettyjen analyysimallien ja kategorioiden kehittämisessä on koko ajan ollut mukana sopivia yhteistyötahoja kustakin Pohjoismaasta. Tämän pohjoismaisen yhteistyön ansioista olemme pystyneet maiden koulutusjärjestelmien eroista huolimatta keräämään ja jäsentelemään relevanttia tietoa aikuisopettajien muodollisista pätevyysvaatimuksista ja aikuispedagogiikan alan koulutusmahdollisuuksista tavalla, joka mahdollistaa vertailun.

Kartoituksen tavoitteena on pohjustaa keskustelua siitä, onko tarjolla riittävästi koulutusmahdollisuuksia aikuisopettajien työssään kohtaamiin haasteisiin ja vaatimuksiin nähden sekä luoda perustaa jatkotoimille, yhteistyölle ja Pohjoismaiden väliselle inspiroivalle vuorovaikutukselle.

Opettajan merkitystä koulutuksen laadulle, vaikuttavuudelle ja hyödyllisyydelle on käsitelty monissa tutkimuksissa. Pohjoismaisessa raportissa "Komparativt studie af de nordiske læreruddannelser" (Vertaileva tutkimus pohjoismaisista opettajankoulutusohjelmista) (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2008) painotetaan laajan kansainvälisen tutkimuksen perusteella opettajien osaamisen ja asiantuntemuksen merkitystä koulutuksen laadulle ja vaikutukselle. Kirjoittajat toteavat muun muassa, että "koulutusjärjestelmän laadun rajat määrittyvät opettajien laadun mukaan" (s. 88). Tanskan koulutusjärjestelmän laatua käsittelevän raportin (Tanskan opetusministeriö 2000) mukaan "yksi korkean koulutustason säilyttämisen edellytyksistä on, että sekä opettajat että johto ovat päteviä ja motivoituneita" (s. 95). Juhlajulkaisun "Udfordringer for voksnes læring. Et nordisk perspektiv" (Aikuisten oppimisen haasteita. Pohjoismaainen näkökulma) yhdessä artikkelissa taas painotetaan, että *aikuisten oppimisen suurin haaste on hyvä opettaja* (Wahlgren 2004: 221). Sekä pohjoismaisella tasolla että kansainvälisesti on viime vuosina kiinnitetty yhä enemmän huomiota aikuisopettajuuden ammatillistumiseen olennaisena osana aikuisille suunnatun koulutuksen ja oppimisprosessien laadun kehittämistä (ks. esim. Milana 2010a, 2010b).

¹ Suom. huom: tekstissä käsiteltyjen pohjoismaisten tutkimusten ja raporttien nimet on suomennettu (suomennos kursivilla) selvyden vuoksi, mutta niistä ei ole olemassa suomenkielisiä versioita.

Aikuisten oppimisen pohjoismaisen yhteistyön neuvonantajaryhmä (SVL) on tukenut useita aikuisopettajuuteen liittyviä kehityshankkeita ja tutkimuksia pohjoismaisen aikuisten oppimisen verkoston (NVL) ja Nordplus Aikuiskoulutus -ohjelman kautta. NVL on muun muassa toteuttanut vuonna 2006 aloitetun aikuispedagogisen kehityshankkeen ”Innovative læreprocesser i praksis” (Innovatiiviset oppimisprosessit käytännössä). Hankkeessa kartoitettiin aikuisopettajien uusia osaamistarpeita, ja tuloksia käytetään hyväksi muun muassa kehitettäessä konkreettisia yhteispohjoismaisia kursseja ja koulutuksia aikuisopettajille (Marquard 2009).

Nordplus Aikuiskoulutus on tukenut aikuisopettajien pätevyyttä käsittelevää vertailevaa tutkimusta ”Becoming Adult Educators in the Baltic Sea Region (BABAR)” (Milana 2010a). Tutkimuksessa käsiteltiin Ruotsin, Tanskan ja Viron tilannetta.

Aiempien tulosten ja suositusten perusteella SVL määritteli tämän kartoituksen tehtäviksi:

- Kartoittaa aikuisopettajiin kohdistuvat muodolliset pätevyysvaatimukset
- Kartoittaa aikuispedagogiikan alalla tarjolla olevat koulutusmahdollisuudet
- Syventää kartoitusta tutkimalla rekrytoinnista vastaavien henkilöiden suhtautumista aikuisopettajien osaamiseen
- Kuvailla eri Pohjoismaiden ja eri aikuiskoulutusmuotojen välisiä mahdollisia eroja ja yhtäläisyyksiä yllä mainittujen kolmen pääelementin osalta.
- Suositella yllä mainittujen kartoituskohteiden perusteella mahdollisia yhteispohjoismaisia jatkotoimenpiteitä, esim. kehityshankkeita, tutkimuksia tai muuta toimintaa.

Raportin rakenne

Raportin alussa kuvaillaan tutkimuksen toteutustapaa, jonka jälkeen käydään läpi aiheesta aiemmin tehtyjä tutkimuksia ja niiden suhdetta tähän raporttiin. Seuraavaksi tehdään selkoa erityyppisissä aikuiskoulutusohjelmissa toimivien pohjoismaisten aikuisopettajien pätevyysvaatimuksista. Selontekoa syvennetään ja täydennetään analysoimalla pohjoismaisten oppilaitosten rekrytointivastaavien haastatteluja. Seuraavaksi eritellään aikuispedagogiikan alan opiskelumahdollisuuksia Pohjoismaissa. Raportin lopussa on kartoituksen kolmen pääelementin mukaisesti jaotellut, kokoavat ja keskustelevat poikittaisanalyysit. Lisäksi pohditaan aikuisopettajien ammattitaidon kehittämiseksi mahdollisesti tehtävää tulevaa pohjoismaista yhteistyötä. Lukijoille tiedoksi, että sekä aikuisopettajien muodollisten pätevyysvaatimusten että aikuispedagogiikan alan koulutusmahdollisuuksien kartoituksen liitteenä on mittava linkkikokoelma. Linkkien avulla lukijat voivat etsiä lisää tietoa heitä erityisesti kiinnostavista asioista.

Kartoituksen kuvaus

Kartoituksen on toteuttanut tanskalainen Nationalt Center for Kompetenceudvikling (NCK). Kartoituksessa käytetyt tiedot kerättiin kysymyslomakkeiden ja puhelinhaastatteluiden avulla sekä aikuisopettajien pätevyysvaatimuksia ja koulutusmahdollisuuksia käsittelevistä viranomaislähteistä ja aiemmista tutkimuksista.

Yhteinen ymmärrys käsitteistä on välttämätön edellytys Pohjoismaiden välisten erojen ja yhtäläisyyksien kuvailulle. Käsite ”aikuinen” määritellään ja sitä käytetään eri tavoin eri Pohjoismaissa, ja useissa maissa käydään keskustelua siitä, missä menee nuoren ja aikuisen raja aikuiskoulutuksessa. NVL:n kehityshankkeessa ”Innovative læreprocesser i praksis” (*Innovatiiviset oppimisprosessit käytännössä*) (Marquard 2009) tuotiin esiin muun muassa seuraavanlaisia aikuisuuden määritelmiä: yli 16-vuotias, joka ei enää ole formaalissa koulutusjärjestelmässä, henkilö joka kuuluu aikuiskoulutusjärjestelmän

piiriin, henkilö joka on suorittanut peruskoulun, 18-vuotias eli täysi-ikäinen henkilö. Tässä kartoituksessa aikuisopettajilla tarkoitetaan aikuiskoulutuksen parissa työskenteleviä opettajia. Aikuisopiskelijoilla tarkoitetaan henkilöitä jotka ovat ryhtyneet uudelleen opiskelemaan oltuaan lyhyemmän tai pidemmän aikaa poissa formaalin koulutusjärjestelmän piiristä ja ovat yli 18-vuotiaita. (Suom. huom: Tanskassa aikuisopiskelijoiksi luettavat henkilöt opiskelevat erillisessä aikuiskoulutusjärjestelmässä.)

Pohjoismaiden koulutusjärjestelmät eroavat toisistaan, mikä vaikeuttaa vertailevan tutkimuksen tekemistä. Esimerkiksi Tanskassa on peruskouluikäisille nuorille suunnattuja riippumattomia sisäoppilaitoksia ja muita koulumuotoja, joita ei ole muissa Pohjoismaissa ("kostskole", "husholdningsskole", "håndarbejdsskole"). Kansanopistoja on muissa Pohjoismaissa paitsi Islannissa. Ruotsissa ja Suomessa vapaan sivistystyön oppilaitokset voivat antaa tutkintoon johtavaa koulutusta, kun taas Tanskassa se ei ole mahdollista. Joissakin maissa lukihäiriöisten opetus kuuluu erityisopetuksen piiriin, kun taas toisissa maissa sitä koskee oma erityinen lainsäädäntö. Islantiin on perustettu alueellisia "oppimiskeskustoja", joissa järjestetään sekä yleissivistävää että ammatillista koulutusta ja kursseja usein tiiviissä yhteistyössä paikallisten työelämätahojen kanssa. Tanskassa opettajankoulutusta annetaan ei-yliopistollisissa ammatillisissa korkeakouluissa (professionshøjskoler) ja sama opettajankoulutus antaa suurelta osin pätevyyden vuosiluokkien 1–10 opettamiseen. Muissa Pohjoismaissa opettajankoulutusohjelmat ovat akateemisia, kohderyhmän luokka-asteen mukaan eriytettyjä yliopistollisia koulutusohjelmia. Tanska on ainoa Pohjoismaa, jossa on erillinen tutkintojärjestelmä aikuisopiskelijoille. Muissa Pohjoismaissa aikuisopiskelijat opiskelevat usein samassa järjestelmässä kuin nuoremmat opiskelijat. Näistä eroista johtuen tutkimus on rajattu alueille, joilla vertailu on mahdollista.

Tutkimus kattaa seuraavat aihealueet:

- Aikuisopettajien muodolliset pätevyysvaatimukset formaalissa yleissivistävässä ja ammatillisessa aikuiskoulutuksessa perusopetustasolta korkeakoulutasolle sekä nonformaalissa, julkista tukea saavassa koulutuksessa, jota järjestävät kansanopistot sekä sivistysliitot ja opintokeskukset.
- Aikuispedagogisen alan koulutusmahdollisuudet.

Kartoitusta täydentää haastattelututkimus, jossa eritellään oppilaitosten rekrytoinnista vastaavien näkemyksiä osaamistarpeista. Tutkimukseen on haastateltu rekrytoinnista vastaavia oppilaitosten ja osastojen johtajia yleissivistävän ja ammatillisen aikuiskoulutuksen piiristä sekä vapaan sivistystyön alueelta kaikista pohjoismaista. Pohjoismaiset kollegat ovat osallistuneet tutkimusten kommentointiin. Lisäksi kartoituksen toteuttamisessa on käytetty apuna pohjoismaisia tutkimuksia ja raportteja, jotka käsittelevät pohjoismaista opettajankoulutusta, aikuisopettajien koulutusta ja aikuispedagogiikkaa. Näistä raporteista peräisin olevia tuloksia, tietoa ja suosituksia on sisällytetty tähän kartoitukseen. Näin ollen kartoitus on täydentävä ja kokoava esitys, jossa tarkastellaan pohjoismaisen aikuisopettajan osaamistarpeita ja ammattitaidon kehittämistä.

Taustaa

Aiempia tutkimuksia ja kartoitushankkeita on käytetty tämän kartoituksen taustamateriaalina, ja niiden tuloksia mainitaan silloin kun ne ovat relevantteja. Erityisen kiinnostavia tämän tutkimuksen kannalta ovat olleet seuraavat raportit:

- "Komparativ studie af de nordiske læreruddannelser" (*Vertaileva tutkimus pohjoismaisista opettajankoulutusohjelmista*) (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2008). Tutkimuksen toteuttivat Pohjoismaiden ministerineuvoston toimeksiannosta Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) ja Danmarks Pædagogiske Universitetsskole. Tutkimuksessa vertaillaan pohjoismaisia opettajan koulutusohjelmia neljän pääkriteerin osalta, joihin kuuluvat mm. työsuhteen ehdot ja opettajien pätevyysvaatimukset. Johtopäätöksissä viitataan vertailun esiin tuomiin haasteisiin, ja tutkimuk-

seen sisältyy kattava selonteko yleisistä ja ammatillisista opettajankoulutusohjelmista. Raportti on relevantti aikuisopettajiin kohdistuvien pätevyysvaatimusten kartoitukselle, koska siinä käsitellyt opettajien pätevyysvaatimukset ovat monelta osin samoja kuin yleissivistävässä perusopetusasteen ja toisen asteen aikuiskoulutuksessa. Raportissa ei käsitellä aikuisopettajien koulutusta eikä aikuispedagogista osaamista.

- Eurooppalaisen hankkeen ”Alpine - Adult Learning Professions in Europe” (Andersson 2010) pohjoismaisista osaraporteista käy ilmi, että vaikka aikuisopettajalla on keskeinen merkitys aikuisopetuksen laadulle, aikuisopettajista ja heidän työstään on hyvin vähän tietoa saatavilla. Hankkeen tulokset osoittavat, että aikuisopettajan ammatista ja osaamisesta on olemassa hyvin erilaisia käsityksiä. Raportin mukaan sama suuntaus on nähtävissä sekä Pohjoismaissa että muualla Euroopassa. Tämä kartoitus voi täydentää Alpine-hankkeen pohjoismaista osaa tuomalla lisää konkreettista tietoa aikuisopettajan ammatista ja opettajiin kohdistuvista vaatimuksista.
- ”Innovative læreprocesser i praksis. Et udviklingsforløb” (*Innovatiiviset oppimisprosessit käytännössä. Kehityshanke*) (Marquard 2009). NVL:n aikuispedagogisen työryhmän toteuttaman kehityshankeeseen tuloksista ilmeni, että aikuisopettajille soveltuva täydennyskoulutustarjontaa tarvitaan. Raportissa suositellaan mm. pohjoismaisten, eri aikuiskoulutusmuotojen rajat ylittävien täydennyskoulutusmahdollisuuksien luomista prosessi- ja kokemuspohjaisten kurssien muodossa. Nämä kurssit täydentäisivät olemassa olevia formaalin sektorin koulutusmahdollisuuksia. Aikuisopettajien pätevyysvaatimusten ja nykyisten koulutusmahdollisuuksien kartoitus on tärkeä edellytys täydentävien koulutusmuotojen kehittämiseksi.
- Nordplus Aikuiskoulutus -hankkeen ”BABAR” (Milana 2010a) raportissa kuvaillaan Tanskan, Viron ja Ruotsin koulutusjärjestelmiä sekä mahdollisuuksia suorittaa aikuisopettajan tutkinto näissä maissa. Raportin keskeisiä johtopäätöksiä on, ettei aikuisopettajia ja heidän koulutustaan juurikaan mainita politiikka-asiakirjoissa, ettei aikuisopettajilta näissä kolmessa maassa edellytetä aikuiskasvatusalan tutkintoa. Lisäksi raportissa todetaan, että aikuisopettajiin suuntautuvat muodolliset pätevyysvaatimukset koskevat useimmiten opetettavaa ainetta tai yleispedagogista pätevyyttä. Tilanne on sama sekä yleissivistävän ja ammatillisen aikuiskoulutuksen että vapaan sivistystyön osalta. Aikuisopettajan ammatissa toimiville on tarjolla erilaisia kursseja ja täydennyskoulutusta, mutta aikuisopettajan ammattiin valmistavaa ja valmentavaa koulutusta ei juuri ole saatavilla. Aikuisopettajien mainitaan usein olevan ”self-taught professionals”, ja ammattiryhmää kuvaillaan vaikeasti määriteltäväksi. Raportissa käsitellään useita tekijöitä, joita on kartoitettu myös tässä tutkimuksessa, mutta siinä tarkastellaan vain kahta viidestä Pohjoismaasta.
- EU-komission alaisen elinikäisen oppimisen Grundtvig-ohjelman rahoittamassa hankkeessa ”BAEA – Becoming Adult Educators in the European Area” (Milana 2010b) päädyttiin pääosin samansuuntaisiin johtopäätöksiin. Raportissa huomautetaan muun muassa, että vaikka aikuiskoulutukseen kohdistuu paljon huomiota, aikuisopettajien pätevyyttä ei juuri huomioida. Monilla aikuisopettajaksi ryhtyvillä ei ole erityistä aikuispedagogista osaamista, ja alalla toimivilla on monia erilaisia käsityksiä ammatin päämääristä, mahdollisuuksista, erityispiirteistä jne. Raportissa suositetaan muun muassa aikuisopettajien peruskoulutusohjelman perustamista sekä laadukkaan täydennyskoulutuksen järjestämistä, jotta aikuisopettajat voivat kehittää kulttuurista, metodista, teoreettista ja ammatillista osaamistaan.
- Gunnar Grepperudin ja Wenche Rønningin tutkimuksessa ”Teaching Adults – just a matter of talent? Analyzing attitudes on teacher professionalism in Norwegian adult education” (Rønning & Grepperud 2009) lähtökohtana on käytetty aiempia tutkimushankkeita, joissa tuodaan näkyväksi aikuisopettajan erityisosaamisen merkitys koulutuksen laadulle. Tässäkin raportissa tuodaan esiin, että aikuisopettajien osaamisen kehittämiseen ja ammatillistumiseen on kiinnitetty hyvin vähän huomiota. Raportissa mainitaan mahdollisia syitä tähän epäkohtaan ja ehdotetaan toimenpiteitä sen korjaamiseksi.
- Raportissa ”IVEU – Integration gennem voksen- og efteruddannelse” (*Integraatiota aikuiskoulutuksen kautta*) (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2010) on kartoitettu eri pohjoismaiden strategi-

oita ja toimintatapoja maahanmuuttajien ja heidän jälkeläistensä integroinnissa työmarkkinoille aikuiskoulutuksen avulla. Raportissa mainitaan opettajien merkitys koulutuksen vaikuttavuudelle. Siinä todetaan myös, että alalla tulisi järjestää järjestelmällistä osaamisen kehittämistä pohjoismaisia kieliä toisina kielinä opettaville aikuisopettajille. Lisäksi tulisi kehittää tietotekniikan käyttöä sekä yksilöllisten osaamisarvioiden tekemistä opiskelijoille. Maahanmuuttajien opetus sisältyy tähän kartoitukseen.

Yhteenveto tuloksista ja suosituksista

Kartoituksen tulokset esitellään tässä raportissa kolmeen eri osa-alueeseen jaoteltuina. Ensimmäinen osa on yleiskatsaus eri aikuiskoulutusohjelmissa ja -muodoissa toimivien aikuisopettajien muodollisiin pätevyysvaatimuksiin. Toisessa osassa kuvaillaan, millaista osaamista eri aikuiskoulutusmuotojen rekrytointivastaavat painottavat eri Pohjoismaissa. Kolmanneksi raportissa tarkastellaan aikuispedagogiikan alan koulutusmahdollisuuksia. Raportin lopussa on kokoavat poikittaisyhteenvedot jokaisesta osa-alueesta. Analyysien pohjalta raportissa ehdotetaan kursseja, koulutuksia ja muuta toimintaa, jolla voidaan vahvistaa pohjoismaisten aikuisopettajien osaamista ja sitä kautta parantaa aikuiskoulutuksen laatua. Näitä ehdotuksia on esitetty aina kunkin osa-alueen käsittelyn yhteydessä. Tärkeimmät tulokset esitetään alla tiivistetysti raportin rakennetta mukailevassa muodossa.

Aikuisopettajien pätevyysvaatimukset

Raportissa kartoitetaan niitä muodollisia pätevyysvaatimuksia, joita kohdistuu aikuisopettajiin jotka työskentelevät yleissivistävässä tai ammatillisessa aikuiskoulutuksessa perusasteella ja toisella asteella, lyhyissä korkea-asteen koulutusohjelmissa ja täydennyskoulutusohjelmissa yliopistoissa ja korkeakouluissa, erityisopetuksessa, lukihäiriöisille suunnatussa opetuksessa, aikuisten maahanmuuttajien kieltenopetuksessa ja sivistysliitoissa/opintokeskuksissa. Kartoitus osoittaa, että eri koulutustyyppien ja -muotojen välisistä eroista huolimatta myös selkeitä yhteisiä piirteitä on havaittavissa.

Yleisesti ottaen aikuisopettajilta edellytetään korkeaa muodollista pätevyyttä yleispedagogiikan ja opettavan aineen osalta. Poikkeuksena on vapaa sivistystyö, jossa ei edellytetä muodollista pätevyyttä opettavan aineen osalta. Missään Pohjoismaassa ja missään aikuiskoulutusmuodossa ei yleensä edellytetä muodollista näyttöä aikuispedagogisesta osaamisesta. Erityistä aikuispedagogista pätevyyttä edellytetään ainoastaan joillakin tietyillä aloilla ja ainoastaan Tanskassa. Monien koulutusalojen osalta opettavan aineen pätevyysvaatimukset ovat korkeimmat Suomessa. Islannissa on vähiten muodollisia pätevyysvaatimuksia niin opettavan aineen, yleispedagogiikan kuin aikuispedagogiikan osalta.

Perusasteen opettajien koulutus on siirtymässä akateemiseen suuntaan ja erikoistuminen tiettyyn opettavaan aineeseen ja tietyn ikäisiin oppilaisiin lisääntyy. On merkille pantavaa, että samaan aikaan aikuisista koostuvan kohderyhmän erityistarpeisiin ja oppimisedellytyksiin (esim. aikuisten kokemukset ja elämäntilanne) ei kiinnitetä huomiota. Lisäksi aikuiskoulutusohjelmien sisältö ja organisointi (esim. joustavat opiskelumuodot, työpaikoilla tapahtuva opetus ja eri alojen välinen yhteistyö) edellyttävät aikuisopettajilta aikuisdidaktista osaamista, joka eroaa perusasteen opettajien osaamisesta.

Rekrytinnista vastaavien arviot aikuisopettajien osaamisesta

Tutkimuksen puitteissa tehtiin kaikkiaan 29 haastattelua, jotka jakautuivat tasaisesti yleissivistävien, ammatillisten ja vapaan sivistystyön oppilaitosten välille viidessä Pohjoismaassa. Haastatteluista ilmenee selkeästi että opettavan aineen osaaminen arvioitiin tärkeimmäksi osaamisalueeksi kaikilla sektoreilla ja ylivoimaisesti tärkeimmäksi ammatillisissa oppilaitoksissa. Tämä arvotus ilmenee siinä, miten rekrytinnista vastaavat priorisoivat erilaista osaamista (opettavan aineen osaaminen,

yleispedagoginen ja aikuispedagoginen osaaminen ja suhtautuminen/asenne) sekä siinä millaista täydennyskoulutusta he tarjoavat opettajille. Yleispedagogista osaamista pidetään tärkeämpänä kuin aikuispedagogista. Toisaalta suurin osa haastatelluista on sitä mieltä, että aikuisopettajien ja peruskoulun opettajien välillä on eroja. Kaikki kuvailevat aikuisopettajiin kohdistuvia erityisiä osaamisvaatimuksia. Niihin kuuluvat niin henkilökohtaiset ominaisuudet, aikuisten psykologian ja kehitysprosessien, oppimisedellytysten ja vastarinnan muotojen ymmärrys sekä aikuispedagogiikan tuntemus ja kokemuspohjaisten sekä osallistavien työmuotojen hallitseminen.

Haastatteluissa tuotiin esiin useita konkreettisia koulutukseen liittyviä ehdotuksia, joista ilmenee, että eri aikuiskoulutusmuodoilla on sekä toisistaan poikkeavia että yhteisiä täydennyskoulutustarpeita. Yhteistä on mm. aikuispedagogisen ja -didaktisen teorian ja käytännön tuntemuksen tarve. Tietyn koulutusmuodon omia tarpeita taas toivat esiin esimerkiksi ammattikoulutusosalalla työskentelevät vastaajat: he toivovat kustannusintensiivisille, opiskelija- ja työntekijämääriltään pienille aloille räätälöityjä kursseja ja korostavat opettavan alan työkokemuksen tärkeyttä aikuisopettajalle. Kaikkien Pohjoismaiden sivistysliitot ja opintokeskukset ja jotkut islantilaiset koulutustarjoajat mainitsevat, että sivutoimisia opettajia on vaikeaa motivoida osallistumaan täydennyskoulutukseen, vaikka samaan aikaan rekrytoinnista vastaavat kokevat että tämä opettajaryhmä tarvitsee lisää pedagogista osaamista. Erityisesti yleissivistävän koulutuksen piirissä toivotaan kursseja, joissa opittaisiin vaihtelevia työtapoja ja -muotoja. Ylivoimaisesti suurin osa rekrytointivastaavista on myös kiinnostunut aikuiskoulutusmuotojen rajat ylittävistä koulutusmahdollisuuksista ja pohjoismaisesta yhteistyöstä.

Koulutustarjonta

Kartoitus osoittaa, että aikuispedagogiikan alan koulutusta on tarjolla, mutta koulutustyyppit ja koulutustarjonnan laajuus vaihtelevat huomattavasti eri Pohjoismaiden välillä. On merkille pantavaa, että aikuiskasvatusalan akateemisen perustutkinnon voi suorittaa ainoastaan Suomessa ja osittain Ruotsissa. Syksyllä 2011 Norjassa käynnistetään alempaan korkeakoulututkintoon johtava aikuispedagogiikan koulutusohjelma; tällä hetkellä Norjassa voi suorittaa aikuispedagogiikasta ylemmän korkeakoulututkinnon. Muissa Pohjoismaissa aikuisopettajat voivat hankkia lisäosaamista eritasoisten täydennyskoulutusten avulla ja osittain erikoistua tiettyjen kohderyhmien tarpeisiin. Koulutukset eroavat toisistaan sisällön ja laajuuden osalta, joten eri Pohjoismailla on eri vahvuuksia tietyillä osa-alueilla.

Tanska erottuu muista Pohjoismaista selkeästi siinä, että tavallisessa (pääosin maksuttomassa) koulutusjärjestelmässä ei ole tarjolla mitään aikuispedagogista koulutusta. Toisaalta Tanskassa on Pohjoismaiden laajin aikuispedagogiikan täydennyskoulutustarjonta. Kaikki täydennyskoulutus Tanskassa ja osittain myös Norjassa on maksullista. Kartoituksesta ilmenee, että Suomessa on muita Pohjoismaita enemmän formaalin sektorin aikuiskoulutustarjontaa. Toiseksi eniten tarjontaa on Ruotsissa, jossa koulutukset ovat lyhyempiä kuin Suomessa. Yleisesti ottaen aikuispedagogiikan alan koulutustarjonta näyttää olevan kattavinta Suomessa ja Tanskassa (joskin eri tavoin järjestettyä). Seuraavana listalla on Ruotsi, kun taas Norjassa ja Islannissa koulutustarjonta on rajallisempaa.

Suosituksia

Kuten tästä kartoituksesta ilmenee, aikuiskoulutus on painopistealue kaikissa Pohjoismaissa. Eri maiden kansallisissa priorisoinneissa, koulutusjärjestelmien rakenteissa ja yksittäisen aikuisopettajan koulutusmahdollisuuksissa ja työoloissa on eroja. Silti kartoitus osoittaa, että Pohjoismaiden välillä on paljon merkittäviä yhtäläisyyksiä, joiden perusteella yhteispohjoismaisten toimenpiteiden suosittelu on mielekästä. Seuraavaksi esitämme tämän kartoituksen tuloksiin perustuvia toimenpide-ehdotuksia, joiden avulla voidaan parantaa aikuisopettajien osaamista ja pohjoismaisen aikuiskoulutuksen laatua.

Aikuispedagogiikan alalla on meneillään useita pohjoismaisten toimijoiden yhteistyöhankkeita, joiden tavoitteena on saada aikaan yhteispohjoismaista koulutustarjontaa. Suunnitteilla on esim. pohjoismainen aikuispedagogiikan maisteriohjelma ja pohjoismainen ylempään korkeakoulututkintoon johtava opettajankoulutusohjelma. Myös sivistysliitoilla ja opintokeskuksilla, kansanopistoilla ja kansansivistysalan kattojärjestöillä on omat vakiintuneet pohjoismaisen yhteistyön muotonsa. Lisäksi NVL ja Nordplus Aikuiskoulutus -ohjelma osallistuvat aikuisopettajien osaamisen kehittämiseen mm. toteuttamalla omia hankkeita ja tukemalla eri toimintamuotoja. Siksi suositamme, että tulisi:

- Luoda rakenteita ja tietokanavia, joiden avulla voidaan synnyttää vahvempia yhteyksiä erilaisten pohjoismaisten aikuispedagogiikan kehityshankkeiden sekä kehitteillä olevien yhteispohjoismaisten koulutusohjelmien välillä.

Kartoituksesta käy ilmi, että yksittäisillä Pohjoismailla voi olla erityisiä osaamisalueita ja vahvuuksia koulutusohjelmien, kehityshankkeiden tai koulutuksen organisoinnin eri osa-alueilla. Näitä eroja voitaisiin hyödyntää luomalla lisää mahdollisuuksia erityisosaamisen ja kokemusten vaihtoon. Useat rekrytointivastaavat mainitsivat haastattelussa, että rajalliset talousresurssit ovat esteenä opettajien täydennyskoulutukselle. Oppilaitosten on vaikeaa selvittää etenkin kurssimaksun päälle tulevista palkkakustannuksista. Tähän perustuen olisi suositeltavaa:

- Varmistaa, että ajankohtaista tietoa eri maiden erityisosaamisesta on aina saatavilla ymmärrettävässä ja vertailukelpoisessa muodossa samaan tapaan kuin tässäkin raportissa siteeratuissa tutkimuksissa ”Komparativt studie af de nordiske læreruddannelser” (*Pohjoismaisten aikuiskoulutusohjelmien vertaileva tutkimus*) (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2008) sekä ”Muligheder for en fællesnordisk læreruddannelse på kandidatniveau” (*Selvitys yhteispohjoismaisen ylempään korkeakoulututkintoon johtavan opettajankoulutusohjelman mahdollisuuksista*) (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2010)
- Tukea taloudellisia ja käytännön mahdollisuuksia täydennyskoulutuksen järjestämiseen luomalla pohjoismaisissa oppilaitoksissa toimivien opettajien välistä yhteistyötä ja harjoitteluvaihtotoimintaa

Tässä kartoituksessa esiin on noussut tiettyjä aikuispedagogiikkaan ja -didaktiikkaan liittyviä näkökantoja, jotka näyttävät olevan relevantteja kaikissa koulutusmuodoissa ja maissa. Nämä yhteiset teemat liittyvät aikuisopettajana toimimiseen ja aikuisille suunnattujen koulutusohjelmien luomiseen asiatisällöstä riippumatta. Ne sopisivat hyvin käsiteltäviksi yhteispohjoismaisissa, eri koulutusmuodoille suunnatuissa täydennyskoulutuksissa. Eri maissa toimivien ja eri aineita opettavien opettajien näkökulmat toisivat teemoihin lisävihteita, lisäisivät ymmärrystä ja antaisivat opettajille uusia tapoja käsitellä opetussisältöjä. Eri maissa, eri koulutusmuodoissa ja eri osaamisympäristöissä toimivien kollegojen tapaaminen voi laajentaa kulttuurista (sekä ammattikulttuuriin että kansalliseen kulttuuriin liittyvää) ja kielellistä osaamista. Niinpä suosittelemme lyhyt- tai pidempikestoisten pohjoismaisten kurssien ja täydennyskoulutusten järjestämistä sellaisista aikuispedagogiikkaan liittyvistä aiheista tässä kartoituksessa tärkeiksi havaituista aiheista, kuten:

- Teoriatieto aikuisuuden ehtoista, psykologiasta ja kehityksestä sekä niiden edellyttämästä erityisestä aikuisdidaktisesta lähestymistavasta
- Kokemusperäiset ja osallistavat työmuodot, joiden käytössä huomioidaan aikuisopiskelijoiden osaaminen ja elämäkokemus
- Paljon tietävistä ja taitavista osallistujista koostuvien heterogeenisten ryhmien opettaminen siten, että oppimista tapahtuu sekä opettajan ja osallistujan välillä että osallistujien kesken
- Teoriatieto ja ymmärrys aikuisten vastarintamuodoista ja siitä, miten vastarinta voidaan kääntää osallistujien hyödyksi
- Tarvearvioinnin laadinnan sekä yritysten tarpeisiin räätälöityjen kurssien suunnittelun ja toteutuk-

sen harjoittelu

- Opetussisältöjen kytkeminen relevantteihin työelämän ja yhteiskunnan tilanteisiin
- Aikuisopiskelijoille konkreettisiin konteksteihin soveltuvan opetusmateriaalin kehittäminen
- Yksilöllisten osaamisarviointien tekeminen opiskelijoille (aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen)
- Tietotekniikan käytön harjoittelu ja tietotekniikkataitojen opettaminen aikuisille
- Kurssien suunnitteluun ja toteutukseen liittyvä budjetointi ja taloushallinto

Kartoituksesta ilmenee, että aikuisopettajan tulee osata toimia heterogeenisissa aikuisryhmissä, erilaisissa oppimisympäristöissä, usein yhteistyössä muissa koulutusmuodoissa työskentelevien kollegojen kanssa taikka koulutukseen osallistujien työpaikoilla. Aikuisopettajan tulee myös kyetä yhdistämään teoreettinen tieto käytäntöön. Siksi suositamme seuraavia toimenpiteitä:

- Teorian ja käytännön välistä suhdetta tiivistetään järjestämällä autenttisisissa ympäristöissä koulutuksia ja kursseja, joihin sisältyy erityisen inspiroivaa koulutustoimintaa. Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota sekä teoreettiseen tietoon ja pohdintaan että käytännön harjoitteluun.
- Perustetaan eri aikuiskoulutusmuotojen yhteisiä koulutusohjelmia tms. jotka lisäävät eri alojen sisältöjen, tavoitteiden, haasteiden ja mahdollisuuksien tuntemusta, ja järjestetään aikuiskoulutusmuotojen rajat ylittävän yhteistyön harjoittelua käytännössä
- Järjestetään työpaikoilla tapahtuvaa täydennyskoulutusta, jonka avulla taataan ajanmukainen käytännön kokemus ja kulttuurinen osaaminen

Kartoituksen aikana ehdotettiin myös tietyille aikuiskoulutusmuodoille ja koulutusaloille suunnattuja koulutuksia, kursseja ja yhteistyömuotoja. Pohjoismaisella tasolla on syytä pohtia sekä yllä mainittuja yleisiä aikuispedagogisia teemoja että tietyn aikuispedagogiikan osa-alueeseen liittyviä teemoja, kuten:

- Erityisesti sivutoimisille opettajille suunnatut kurssit
- Erikoistuneille, kustannusintensiivisille, opiskelija- ja työntekijämääriltään pienille aloille suunnatut alakohtaiset kurssit

Kaiken kaikkiaan tämän kartoituksen tulokset osoittavat, että aikuiskoulutusosalalla on olemassa oppimisolosuhteita, opetussisältöjä, koulutukseen ja työehtoihin liittyviä näkökohtia ja rakenteita jotka luovat aikuisopettajille erityisiä opetettavaan aineeseen ja aikuispedagogiikkaan sekä -didaktiikkaan liittyviä haasteita. Pohjoismaisilla aikuisopettajilla on yleisesti ottaen korkea koulutustaso opetettavan aineen sekä yleis- ja erityispedagogiikan osalta, ja heiltä edellytetään näiden osaamisalueiden osalta muodollista pätevyyttä. Sen sijaan on hyvin merkille pantavaa, ettei aikuisopettajilta missään Pohjoismaassa yleisesti ottaen edellytetä muodollista aikuispedagogiikan pätevyyttä. Aikuispedagogiikan opintoja on tarjolla, mutta niiden suorittaminen on vain harvoin edellytyksenä aikuisopettajana toimimiselle. Aikuisväestön osaamisen kehittäminen on kaikissa Pohjoismaissa haaste ja painopistealue. Opettajien ammattitaitoa kehittämällä voidaan parantaa aikuiskoulutuksen tasoa.

Siksi suositamme, että:

- Aikuispedagogisia pätevyysvaatimuksia nostetaan kaikilla koulutusaloilla paitsi nonformaalin vapaan sivistystyön oppilaitoksissa
- Mahdollisuuksia suorittaa tutkinto aikuiskasvatusalalta kehitetään
- Aikuispedagogiikan alan täydennyskoulutusmahdollisuuksia lisätään kaikilla tasoilla ja kaikkien aikuiskoulutusmuotojen piirissä.

Aikuisopettajien muodolliset pätevyysvaatimukset, kyselytutkimus

Alla on esitetty taulukkomuodossa aikuisopettajien pätevyysvaatimukset opetettavan aineen, pedagogiikan ja aikuispedagogiikan osalta. Taulukko kattaa keskeiset ja vertailukelpoiset koulutusalat, jotka ovat relevantteja pohjoismaisen aikuiskoulutuksen kannalta. Yleissivistävä ja ammatillinen aikuiskoulutus muodostavat tällä hetkellä painopistealueen kaikissa Pohjoismaissa, ja ne ovat tärkeä tekijä aikuisväestön osaamisen kehittämiseksi. Tässä raportissa käsitellään perusasteen ja toisen asteen opintoja sekä lyhyitä korkea-asteen opinto-ohjelmia. Yhä suurempi osa aikuisväestöstä suorittaa täydennyskoulutusopintoja ammatillisissa korkeakouluissa ja yliopistoissa, ja raportti kattaa myös näissä oppilaitoksissa toimivien opettajien pätevyysvaatimukset. Toinen Pohjoismaissa kasvussa oleva painopistealue on aikuisten maahanmuuttajien kieltenopetus, johon liittyviä erityisiä osaamistarpeita niinkään käsitellään tässä raportissa. Lukihäiriöisten aikuisten opetus on alue, jossa eri Pohjoismaiden lainsäädännöt eroavat toisistaan. Vapaa sivistystyö on erityinen pohjoismainen perinne. Kunkin Pohjoismaan koulutusjärjestelmästä riippuen siihen voi kuulua sekä yleissivistystä lisääviä opintoja että osaamisen kehittämistä. Tässä raportissa vapaan sivistystyön tarkastelu on rajattu kansanopistoihin ja sivistysliittoihin sekä opintokeskuksiin. Eri maissa käytetään erilaisia termejä. Tiedot sanat ja käsitteet on säilytetty alkukielisinä lainausmerkeissä. Taulukoihin sisältyy eri maiden erikoispiirteitä koskevia lisähuomautuksia. Jokaisen taulukon alla on kartoituksen kannalta oleellisia kommentteja.

Ruotsissa uudistetaan parhaillaan opettajien pätevyysvaatimuksia koskevaa lainsäädäntöä. Uusi laki opettajien laillistamismenettelystä ("lärarlegitimation") astui voimaan 1. kesäkuuta 2011, mutta aikuiskasvatussektorin osalta voimaantulo tapahtuu vasta 1. kesäkuuta 2012. Niinpä tämän kartoituksen tiedot ruotsalaisten aikuisopettajien pätevyysvaatimuksista voivat tältä osin olla epätäydellisiä.

Yleissivistävä perusopetustason aikuiskoulutus

(Taulukossa olevat vihreät numerot viittaavat raportin lopussa oleviin loppuviitteisiin, siniset numerot alaviitteisiin.)

	Tanska	Suomi ¹	Norja ^{2,3}	Ruotsi ⁴	Islanti
Opetettavaa ainetta koskevat pätevyysvaatimukset	Opettajan tutkinto (suoritetaan ammatill. korkeakoulussa) sisältäen 72 ECTS-pistettä opetettavassa aineessa. ⁵ FVU-koulutus ⁶ : Opettajan tutkinto + 2 moduulia tanskaa ja 2 moduulia matematiikkaa aikuisten luku- ja matematiikkaopetuksen koulutusohjelmasta (ohjelman kokonaislaajuus 60 ECTS).	Maisterin tutkinto ⁷ Tutkinnon laajuus yhteensä 300 ECTS-pistettä, joista vähintään 60 oltava opetettavan aineen opintoja. ⁸	Opettajan tutkinto (alempi korkeakoulututkinto tai maisterin tutkinto), vähintään 60 ECTS-pistettä opetettavassa aineessa. ⁹ Aineenopettajan alempi korkeakoulututkinto pätevöittää toimimaan aineenopettajana perusopetuksessa, aikuisopetuksessa ja aikuisten kulttuuriyössä. ¹⁰	Vanha laki: Aineenopettajantutkinto (n. 270 ECTS-pistettä) tai vastaava vanhempi koulutus, tai 2. on saanut pätevyydetodistuksen 25 §:n perusteella. 1.7.2011 voimaan astuva laki: vain laillistettu opettaja voidaan palkata toistaiseksi jatkuvaan työsuhteeseen. ¹¹	Vuodesta 2011 lähtien: kasvatustieteiden maisterin tutkinto tai muu maisterin tutkinto, johon sisältyy pedagogiikan opintoja. ^{12 + 13}
Yleispedagogiset pätevyysvaatimukset	Vähintään 60 ECTS-pisteen laajuiset pedagogiikan alan opinnot + moduulit 1-2 ja/tai 3-4 aikuisten luku- ja matematiikkaopetuksen koulutusohjelmasta.	Vähintään 60 ECTS-pisteen laajuiset kasvatustieteen yliopistolliset opinnot	Alemman korkeakoulututkinnon tasoinen opettajan tutkinto	Sisältyy aineenopettajan tutkintoon	Aikuisopettajilla ei muodollisia vaatimuksia. Muuten toisen asteen opettajalla oltava suoritettuna vähintään 60 ECTS-pistettä kasvatustieteestä, perusopetuksen opettajalla 120 ja lastentarhanopettajalla yli 120. ¹⁴
Aikuispedagogiset pätevyysvaatimukset	2 moduulia tanskaa ja 2 moduulia matematiikkaa aikuisten luku- ja matematiikkaopetuksen koulutusohjelmasta (ohjelman kokonaislaajuus 60 ECTS).	Ei vaatimuksia	Ei vaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	
Lisähuomioita		Koulutuksen järjestäjä päättää, tarvitaanko työssä erityistä aikuispedagogista osaamista	Koulutusta koskevan lain 14 § 1. momentin mukaan aikuisopettajaksi voidaan valita myös henkilö jolla ei ole muodollista pedagogista pätevyyttä, jos pätevää hakijaa ei löydy. Edellytyksenä on riittävä kokemus aikuisten opettamisesta ja soveltuvuus tehtävään. ¹⁵	Jos hakijoina ei ole laillistettuja opettajia, laillistamaton opettaja voidaan palkata määräaikaiseen työsuhteeseen aikuisten perusopetustason ja toisen asteen koulutukseen	FA:n ja LLC-keskusten solmiman sopimuksen nojalla sellaiset LLC-keskukset, jotka järjestävät tutkintoon johtavaa tai hyväksi luettavaa koulutusta, edellyttävät opettajilta aikuispedagogiikkaa käsitteleville täydennyskursseille osallistumista

Yleissivistävä perusopetustason aikuiskoulutus vastaa tasoltaan peruskoulun luokka-asteita 7–9.¹⁶ On syytä huomioida, että Islannissa ei juurikaan järjestetä perustason formaalien vaatimusten mukaista yleissivistävää aikuiskoulutusta. Islannissa suurin osa yleissivistävästä aikuiskoulutuksesta järjestetään toisen asteen oppilaitoksissa, joissa aikuisopiskelijat opiskelevat yhdessä nuorisoasteen opiskelijoiden kanssa. Alueelliset elinikäisen oppimisen keskuskeskukset (Life Long Learning Centers, LLC) tarjoavat perusopetusasteen ja toisen asteen kursseja aikuisille, jotka eivät aiemmin ole suorittaneet ko. asteiden tutkintoja. Kurssit ovat FA:n ja Islannin opetusministeriön suunnitteleimia, ja toisen asteen oppilaitokset voivat halutessaan hyväksilukea niitä.

Yleissivistävässä perusopetustason aikuiskoulutuksessa opitaan perustaitoja: lukemista, oikeinkirjoitusta, kirjoittamista, puheen ymmärtämistä, laskentaa ja matematiikan peruskäsitteitä sekä tietotekniikkataitoja. Erilaisilla pohjoismaisilla oppilaitoksilla on oikeus tarjota perusopetustason opintoja. Esim. Norjassa aikuisten perusopetus on kuntien vastuulla. Pohjoismaissa perusopetustason yleissivistävää aikuiskoulutusta tarjoavat seuraavanlaiset oppilaitokset: toisen asteen aikuisoppilaitokset (esim. Ruotsin Komvux ja Tanskan VUC-aikuisopintokeskukset), kansanopistot, sivistysliitot ja opintokeskukset, verkko-oppilaitokset, kansalais- ja työväenopistojen tyyppiset oppilaitokset ja (Islannissa) elinikäisen oppimisen keskukset (LLC:t). Norjassa perustaitojen opettelu on integroitu lukuaineiden opetukseen.¹⁶

Yleisesti ottaen perusopetustason aikuiskoulutuksen opettajilta edellytetään samantasoista pätevyyttä kuin saman aineen opettajilta peruskoulussa. Tämä tarkoittaa opettajan ammattiin pätevöittävää alemmaa tai ylempää korkeakoulututkintoa, johon sisältyvät vaadittavat opetettavan aineen opinnot, sekä vähintään 60 ECTS-pisteen verran kasvatustieteen opintoja joko opettajankoulutuksen osana tai erikseen suoritettuina. Ainoastaan Tanskassa edellytetään tanskan ja matematiikan valmentavan tason opettajilta erityistä 60 ECTS-pisteen alemman korkeakoulutason aikuispedagogista opinkokonaisuutta ko. aineissa. Yleisesti ottaen perusopetustason yleissivistävässä aikuiskoulutuksessa toimivilta opettajilta ei tämän lisäksi edellytetä mitään aikuispedagogista pätevyyttä.

Kommentteja

Opettajankoulutus on eri tavoin järjestetty eri Pohjoismaissa. Suomessa, Islannissa ja Ruotsissa opettajaksi opiskellaan yliopistollisessa koulutusohjelmassa. Norjassa opettajaksi voi opiskella korkeakoulussa tai yliopistossa. Kaikissa Pohjoismaissa koulutus on eriytetty kouluasteen ja opettavien aineiden perusteella. Niinpä perusopetusasteen aikuiskoulutuksen opettajilla saattaa olla esim. aineenopettajan tutkinto joka pätevöittää heidät opettamaan luokka-asteita 7–9. Tanskalainen opettajankoulutus on osittain kouluasteen ja opetettavan aineen perusteella eriytetty koulutus, jossa painotetaan kehityksen ja tutkimuksen merkitystä. Tanskalainen opettajan tutkinto suoritetaan ammattillisessa korkeakoulussa ja se pätevöittää opettamaan luokka-asteita 1–10. Monissa Pohjoismaissa opettajankoulutusta on uudistettu viime vuosina (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2008).

Kaikille Pohjoismaille yhteisiä kehityssuuntauksia ovat siirtymä kohti yliopistollista opettajankoulutusta, opintojen lisääntyvä eriyttäminen luokka-asteen mukaan ja opintojen kytkeminen tiiviimmin käytännön työhön. On merkille pantavaa, että aikuisista koostuvan kohderyhmän osalta ei nykyisellään huomioida opintojen eriyttämistä kohderyhmän iän mukaan eikä sitä, millaista didaktista erityisosaamista edellytetään opetettaessa aikuisia joiden puutteelliset perustaidot vaikeuttavat heidän työllistymistään. Aikaisemmin esim. tanskalaisessa opettajankoulutuksessa oli mahdollista erikoistua aikuiskasvatukseen, mutta tätä mahdollisuutta ei enää ole. Tämä on erityisen merkille pantavaa, kun otetaan huomioon, että kaikissa Pohjoismaissa on edelleen paljon ihmisiä joilla on erittäin puutteelliset luku- ja kirjoitustaidot. Norja on ainoana pohjoismaana osallistunut kansainväliseen tutkimukseen ”Adult Literacy and Life Skills”, jonka perusteella arvioidaan, että noin puolella miljoonalla aikuisella norjalaisella on perustavanlaatuisia luku- ja kirjoitusvaikeuksia (Lesesenteret, Universitetet i Stavanger 2006). Tanskalaisen Arbejdernes Erhvervsrådin vuonna 2007 tekemä tutkimus, joka perustuu melko tuoreeseen aineistoon, osoittaa että yli miljoonalla tanskalaisella on vaikeuksia lukemisessa. Tästä joukosta noin 300 000:lla on selkeästi riittämätön lukutaito (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2007). Pohjoismaiden ministerineuvoston raportissa (2007) ”Forbedring af læse-, skrive- og IT-færdigheder for kortuddannede voksne. En nordisk forundersøgelse” (*Matalasti koulutettujen aikuisten luku-, kirjoitus- ja tietotekniikkataitojen parantaminen. Pohjoismainen arviointi*) todetaan, että voi olla vaikeaa määritellä mitä ”vaikeudet” ovat. Yllä olevien lukujen osalta kriteerinä on pidetty työelämän kannalta riittämättömiä taitoja. Näin määriteltynä lukuvaikeuksista kärsivien ihmisten suuri määrä on selkeästi ongelma.

Yleissivistävä toisen asteen aikuiskoulutus

	Tanska	Suomi ¹⁷	Norja ¹⁸	Ruotsi	Islanti
Opetettavaa ainetta koskevat pätevyysvaatimukset	Maisterin tutkinto + opettajaharjoittelu ¹⁹ Opetettavassa aineessa edellytetään yliopistossa ²⁰ tai kauppakorkeakoulussa suoritettua maisterin tutkintoa vastaavaa pätevyyttä. Yksittäisissä opettavissa aineissa 90 ECTS-pisteen yliopisto-opinnot Ammattiaineiden opettajat: vähintään 2 vuoden työkokemus opetettavalta alalta	Maisterin tutkinto Opetettavassa aineessa 60 ECTS-pisteen laajuiset yliopisto-opinnot	Korkeakoulututkinto, johon sis. opettajaharjoittelu, laajuus vähintään 240 ECTS-pistettä, täydentävä opintokokonaisuus. ²¹ Aineenopettajan tutkinto (alempi korkeakoulututkinto) sisältäen vähintään 60 ECTS-pisteen laajuiset opettavan aineen opinnot Ammattiopettajan tutkinto Lehtorin arvo edellyttää maisterintutkintoa tai vastaavaa vanhempaa tutkintoa.	Aineenopettajan tutkinto, laajuus 300 tai 330 ECTS-pistettä ²²	Maisterin tutkinto opetettavassa aineessa b) Ammatillinen mestarintutkinto opetettavassa aineessa Mestarintutkinto on toisen asteen tutkinto, jonka suorittaminen kestää noin vuoden. ²³
Yleispedagogiset pätevyysvaatimukset	Toisen asteen opettajaharjoittelu ”gymnasiepædagogikum” ²⁴ sis. 20 ECTS-pisteen laajuisen teoriaosan, 20 ECTS-pisteen harjoitteluosan sekä omien tuntien pitämistä. Harjoittelu on suoritettava vuoden sisällä työsuhteen alkamisesta, suorittamista voidaan myöhäistää erityisistä syistä.	60 ECTS-pisteen laajuiset kasvatustieteen yliopisto-opinnot	”Praktisk-pædagogisk uddannelse” (PPU): 60 ECTS-pisteen laajuinen pedagogiikan teoriaa ja käytäntöä yhdistelevä yliopistollinen opintokokonaisuus	Sisältyy aineenopettajan tutkintoon	Vähintään 60 ECTS-pisteen laaj. pedagogiikan opintokokonaisuus Opettajaharjoittelun teoriaosaan voi sisällyttää valinnaisen aikuispedagogiikan kurssin.
Aikuispedagogiset pätevyysvaatimukset	Ei täsmällisiä eikä muodollisia vaatimuksia	Ei täsmällisiä eikä muodollisia vaatimuksia	Ei täsmällisiä eikä muodollisia vaatimuksia	Ei täsmällisiä eikä muodollisia vaatimuksia	FA:n ja LLC-keskusten tekemän sopimuksen nojalla opettajilta edellytetään aikuispedagogiikan perusteisiin tutustumista yhdellä tai useammalla täydennyskoulutuskursilla.
Lisähuomioita		Opettajilla oltava maisterin tutkinto. Koulutuksen järjestäjä päättää, tarvitaanko työssä erityistä aikuispedagogista osaamista.	Koulutusta koskevan lain 14 § 1. momentin mukaan aikuisopettajaksi voidaan valita myös henkilö jolla ei ole muodollista pedagogista pätevyyttä, jos pätevää hakijaa ei löydy. Edellytyksenä riittävä kokemus aikuisten opettamisesta ja soveltuvuus tehtävään. ²⁵		Mikäli useiden hakukierrosten jälkeen ei ole löytynyt päteviä hakijoita, toisen asteen oppilaitokseen voidaan palkata epäpätevä opettaja. Tämä koskee vain perusopetustasoa ja vain määräaikaisia työsuhteita. ²⁶

Yleissivistävä toisen asteen aikuiskoulutus vastaa tasoltaan vuosiluokkia 10–12. Sitä tarjotaan kunnallisissa aikuisoppilaitoksissa/aikuislukioissa, Tanskan VUC-aikuiskoulutuskeskuksissa sekä Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa myös kansanopistoissa. Yleissivistävä toisen asteen aikuiskoulutus vastaa opettavien tietojen ja taitojen sekä arviointikriteerien osalta nuorisoasteen lukio-opetusta. Muun muassa Ruotsissa ja Norjassa yleissivistävä ja ammatillinen toisen asteen koulutus tapahtuu samoisissa oppilaitoksissa.

Kaikissa Pohjoismaissa yleissivistävän toisen asteen opettajilta edellytetään opettavan aineen ylemmää korkeakoulututkintoa. Toisen asteen ammatillisissa opetusohjelmissa edellytetään ammatillista tutkintoa opettavissa aineissa ja pedagogiikan opintokokonaisuuden suorittamista sekä työkoekemusta. Kaikissa Pohjoismaissa edellytetään yleispedagogiikan opintoja: Tanskassa vaatimuksena on 40 ECTS-pisteen opinnot, muissa Pohjoismaissa 60 ECTS-pistettä. Aikuispedagogiikan opintoja ei edellytetä.

Kommentteja

Yleisesti ottaen perusopetustason ja toisen asteen yleissivistävän aikuiskoulutuksen opettajilla on Pohjoismaissa hyvät ammatilliset valmiudet opettavien aineiden ja yleispedagogiikan osalta. Sen sijaan heillä ei välttämättä ole yhtä paljon valmiuksia niiden erityishaasteiden kohtaamiseen, joita aikuisopiskelijaryhmissä ja aikuisille suunnattujen opinto-ohjelmien suunnittelussa voi tällä koulutustasolla ilmetä. Tällainen erityishaaste voi olla esimerkiksi se, että kaikissa Pohjoismaissa yleissivistävään aikuiskoulutukseen osallistuvilla aikuisilla on oikeus aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseen. Toinen haaste on, että sekä perusasteella että toisella asteella koulutusohjelmat toteutetaan usein joustavasti. Tämä merkitsee muun muassa, että samaan opiskeluryhmään kuuluvilla opiskelijoilla voi olla keskenään hyvin erilaiset opiskeluedellytykset ja vain vähän yhteisiä tunteja, ja että opetusta on sekä päivällä että illalla. Lisäksi useissa Pohjoismaissa kehitetään parhaillaan yleissivistävien kouluaineiden joustavia kursseja, joiden toteutus liitetään läheisesti osallistujien työtehtäviin tai tapahtuu tiiviissä yhteistyössä työpaikkojen kanssa.^{III}

Joustava toteutus, aikuisopiskelijoiden elämäntilanteen huomiointi, uudet oppimisympäristöt ja oppimateriaalien räätälöinti esim. työpaikoilla tapahtuvaa opetusta varten edellyttävät aikuisopettajalta erityistä didaktista osaamista ja kykyä toimia erilaisissa rooleissa ja konteksteissa. Yleispedagoginen opettajankoulutus ei välttämättä anna tällaista osaamista.

III Esim. Islannin LLC-keskusten ja Tanskan VEU-keskusten järjestämät koulutukset

Ammatillinen peruskoulutus

	Tanska	Suomi	Norja	Ruotsi	Islanti
Opetettavaa ainetta koskevat pätevyysvaatimukset	Ammatillinen toisen asteen tai korkea-asteen tutkinto tarvittaessa täydennettynä jatkokoulutuksella + 5 vuoden työkokemus (varsinaisten ammattiaineiden opettajat) ja 2 vuoden työkokemus (muut opettajat) ²⁷	Vähintään 210 ECTS-pisteen ammatilliset korkeakouluopinnot ja 3 vuoden työkokemus Tehtävään sopiva korkeakoulututkinto + 3 vuoden työkokemus	Ammatillinen aineenopettajan tutkinto, sis. vähintään 60 ECTS-pisteen opinnot opetettavassa aineessa Aineenopettajan tutkinto	”Yrkeshögskola”-tutkinto, laajuus 90 ECTS-pistettä, joista 60 pistettä kasvatustiedettä ja 30 pistettä opetettavan aineen opintoja sekä työssä oppimista ²⁸	Ei muodollisia vaatimuksia, jos järjestettävä koulutus on ammattilaisille suunnattua täydennyskoulutusta. Laissa ei määrääksiä täydennyskoulutuksen opettajien pätevydestä. ²⁹ Muutoin ammattitutkinto +pedagogiikan opintokokonaisuus ³⁰
Yleispedagogiset pätevyysvaatimukset	Ammattiopettajajarjoittelu, ”diplom”-taso	60 ECTS-pisteen laajuiset yliopistolliset kasvatustieteen opinnot	3-vuotinen ammatillinen aineenopettajan tutkinto pätevoittää ammatillisen korkea-asteen opettajaksi, aikuisopettajaksi sekä luokka-asteiden 5-10 aineenopettajaksi	Osoittanut soveltuvansa ko. ammatillalan opettajaksi	
Aikuispedagogiset pätevyysvaatimukset	Ei erityisiä muodollisia vaatimuksia, mutta ammattiopettajajarjoittelu sisältää aikuispedagogisia elementtejä ja on käytännölläheinen.	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia
Lisähuomioita	Ammattiopettajat, jotka muuten täyttävät pätevyysvaatimukset, voidaan hyväksyä suorittamaan pedagogiikan diplomin (laajuus 60 ECTS) 2 ensimmäistä, pakollista moduulia, vaiikkeivät pohjakoulutusvaatimukset täytyisi. Pakollisten moduulien jälkeen heidän on osallistuva osaamisen arviointiin voidakseen suorittaa tutkinnon loppuun.		Yksittäiset oppilaitokset voivat asettaa erityisiä pätevyysvaatimuksia.	Ei yleisiä pätevyysvaatimuksia. Kunnallista aikuiskoulutusta koskevat samat vaatimukset kuin muutakin kunnallista koulutusta. Täydennyskoulutuksen ja kansanopistojen osalta muodollisia vaatimuksia ei ole. ³¹	Mikäli useiden hakukierrosten jälkeen ei ole löytynyt päteviä hakijoita, toisen asteen oppilaitokseen voidaan palkata epäpätevä opettaja. Tämä koskee vain perusopetustasoa ja vain määräaikaista työsuhteita. ³²

Ammatillinen peruskoulutus kattaa ammatilliset perustutkinnot, valmentavat koulutukset, työvoimakoulutuksen ja -kurssit sekä tiettyjä terveysalan koulutuksia. Ammatillista peruskoulutusta on tarjolla sekä pelkän peruskoulun suorittaneille että henkilöille, jotka ovat jo suorittaneet toisen asteen tutkinnon. Koulutusta tarjotaan erilaisissa oppilaitoksissa eri Pohjoismaissa, esim. Tanskan AMU-keskuksissa, ammattioppilaitoksissa, sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksissa, kansanopistoissa ja osana valtion virastojen toimintaa. Esim. Norjassa VOX, joka on valtion virasto, hallinnoi perustaito-ohjelmaa, johon kuuluva opetus tapahtuu osallistujien työpaikoilla.

Kaikissa Pohjoismaissa ammatillisen peruskoulutuksen aikuisopettajilta edellytetään ammatillista toisen asteen tai korkea-asteen tutkintoa. Lisäksi Tanskassa, Norjassa ja Suomessa pätevyysvaatimuksena on vähintään 3–5 vuoden työkokemus opetettavalta alalta. Kaikissa Pohjoismaissa opettajalla on oltava suoritettuna vähintään 60 ECTS-pisteen laajuiset opinnot kasvatustieteestä tai

ammattipedagogiikasta joko työsuhteen alkaessa tai 2–6 vuoden kuluessa työsuhteen alkamisesta. Varsinaisia aikuispedagogisia pätevyysvaatimuksia ei ole, mutta ammattipedagogiikan opintoihin kuuluu aikuispedagogisia elementtejä, ja koska ammatillinen opettajankoulutus on käytännönläheistä, siinä käsitellään myös aikuispedagogiikan piiriin kuuluvia aiheita.

Kommentteja

Kaiken kaikkiaan opettajilla on korkea osaamistaso opetettavan aineen ja yleispedagogiikan osalta, ja monilla on ainakin työsuhteen alkaessa tuoretta työkokemusta opetettavalta alalta. Opetettavan alan työkokemusta hankkineet opettajat tuntevat myös työpaikkojen kulttuurin. Työkulttuurin tuntemus voi olla tärkeä osaamisalue niiden aikuisopiskelijoiden kannalta, jotka ovat erikoistumassa tiettyyn erityisalaan tai hankkimassa täydennyskoulutusta. Tanskassa ammatillisen aikuiskoulutuksen opettajien pedagogisia pätevyysvaatimuksia nostettiin hiljattain: heiltä edellytetään nyt 60 opintopisteen laajuista ammattipedagogiikan diplomia ("pædagogisk diplomuddannelse"). Muutosta edeltävässä keskustelussa keskeinen kysymys oli, menetettäisiinkö pedagogisten pätevyysvaatimusten myötä erityistä ammatillista ja työkulttuuriin liittyvää osaamista. Monilla ammatitopettajilla nimittäin ei ole pitkää teoreettista koulutusta ja he ovat tottumattomia ilmaisemaan itseään kirjallisesti.

Lyhyet korkea-asteen ammatilliset koulutusohjelmat

	Tanska	Suomi	Norja	Ruotsi	Islanti
Opetettavaa ainetta koskevat pätevyysvaatimukset	Pätevyystaso, joka ylittää opetettavan koulutusohjelman tason, alempi korkea-koulututkinto	Vähintään 210 ECTS-pisteen AMK-opinnot ja 3 vuoden työkokemus Ylempi korkeakoulututkinto, soveltuva AMK-tutkinto tai koulutuksen järjestäjän päättämä opetus-tehtävää vastaavan alan korkein tutkinto + 3 v. työkokemus	Ammatillinen aineenopettajan tutkinto sisältäen väh. 60 ECTS-pisteen opinnot opetettavassa aineessa tai 180 ECTS-pisteen laajuinen korkeakoulututkinto sisältäen opettajaharjoittelun. Kisällin tai mestarin tutkinto + kaksivuotiset ammatilliset teoriaopinnot + 4 v. työssä oppimista	2000–2011: ³³ Toisen asteen ammattitutkinto + useiden vuosien työkokemus + 180 opintopisteen ammatilliset ja yleisivistävät opinnot Tai Soveltuva ammattitutkinto + 90 opintopisteen laajuiset täydennysopinnot	Yksittäinen oppilaitos määrittelee omat epämuodolliset vaatimuksensa. Alan tuntemus ja työkokemus. Aikuisopettajille ei määritelty muodollisia vaatimuksia ³⁴
Yleispedagogiset pätevyysvaatimukset	Lyhyiden korkeakoulutusohjelmien ("akademiuuddannelse", laajuus yleensä 60 ECTS-pistettä) opettajilla ei pätevyysvaatimuksia. ³⁵	60 ECTS-pisteen laajuiset yliopistolliset kasvatustieteen opinnot	60 ECTS-pisteen laajuiset yliopistolliset kasvatustieteen opinnot		Ei määritelty muodollisia vaatimuksia
Aikuispedagogiset pätevyysvaatimukset	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia LLC-keskuksissa edellytetään aikuispedagogiikan perusteisiin tutustumista yhdellä tai useammalla täydennyskoulutuskursilla.
Lisähuomioita	"Pätevyystaso" kattaa pedagogisen osaamisen sekä teoreettisen, ammatillisen ja opetettavaan aineeseen liittyvään dokumentoidun osaamisen. ³⁶	Vaatimuksena yliopistotutkinto tai AMK-tutkinto. Koulutuksen järjestäjä päättää, tarvitaanko työssä erityistä aikuispedagogista osaamista.			

Lyhyisiin korkea-asteen ammatillisiin koulutusohjelmiin kuuluu erilaisia toisen asteen tutkintoa edellyttäviä ammatillisia koulutusohjelmia, mukaan lukien sosiaali- ja terveystieteiden koulutusta, sekä nuorisosaasteen ammatillisen koulutuksen suorittaneille suunnattu täydentävä opintokokonaisuus. Tällaista koulutusta tarjotaan ammattioppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa, sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksissa, joissakin tapauksissa kansanopistoissa sekä Islannin LLC-keskuksissa.

Kaikissa Pohjoismaissa paitsi Islannissa tämän koulutustason opettajilta edellytetään, että heillä on opetettavassa aineessa tutkinto, joka ylittää heidän opettamansa koulutusohjelman tason. Opettajilta edellytetään ammatillista alemmaa tai ylempää korkeakoulututkintoa tai kisällin tai mestarin tutkintoa ("svendebrev/mesterbrev") ja vähintään kahden vuoden työkokemusta.

Kaikissa Pohjoismaissa paitsi Islannissa pätevyysvaatimuksena on vähintään 60 ECTS-pisteen laajuiset kasvatustieteiden opinnot. Tanskassa lyhyiden korkeakoulutusohjelmien ("akademiuddannelse", laajuus yleensä 60 ECTS-pistettä) opettajille ei aseteta minkäänlaisia pedagogisia pätevyysvaatimuksia. Näin ollen opettajilla saattaa olla hyvä osaaminen opetettavassa aineessa mutta ei pedagogista pätevyyttä. Tällä tasolla opettajilta ei edellytetä aikuispedagogista pätevyyttä, mutta kasvatustieteiden opintoihin saattaa sisältyä aikuispedagogisia elementtejä.

Korkea-asteen aikuiskoulutus (korkea-asteella tapahtuva aikuisten täydennyskoulutus)

	Tanska	Suomi	Norja ³⁷	Ruotsi	Islanti
Opetettavaa ainetta koskevat pätevyysvaatimukset	Ammatilliset korkeakoulut: opetettavan koulutusohjelman tutkintotasonimikettä korkeampi tutkinto, ts. ylempi korkeakoulututkinto. Yliopistot: tohtorin tutkinto.	Maisterin tai tohtorin tutkinto Ylempi korkeakoulututkinto tai soveltuva ylempi AMK-tutkinto +ammattiopintoja varten vähintään 3 vuoden työkokemus alan tehtävistä	Maisterin tai tohtorin tutkinto ³⁸ Korkeakoulun opettajat: nelivuotinen korkeakoulutus sis. väh. 2 vuoden opinnot opetettavassa aineessa + soveltuva työkokemus Yliopiston- ja korkeakoulunlehtorit: maisterin tutkintoa korkeampi soveltuva akateeminen tutkinto ja/tai soveltuva työkokemus	Tohtorin tutkinto tai vastaava akateeminen pätevyys Taiteen tohtorin tutkinto ³⁹	Ei pätevyysvaatimuksia Yliopistotasoisesta täydennyskoulutuksesta vastaava hallintoelin päättää pätevyysvaatimuksista täysin vapaamuotoisesti - vaatimuksista ei ole olemassa valmista listaa.
Yleispedagogiset pätevyysvaatimukset	Alempien korkeakoulututkintojen opettajien suoritettava opettajajarjoittelu "lektorqualificering" ensimmäisen neljän työvuoden kuluessa ⁴⁰ Yliopistonlehtoreilla on oma opettajajarjoitteluluohjelma, "adjunktpedagogikum"	Opettajan pedagogiset opinnot, laajuus 60 ECTS-pistettä	Soveltuva käytännön pedagoginen osaaminen	Pedagogista osaamista ja taitoa tulee painottaa yhtä paljon kuin opetettavan aineen pätevyyttä.	Ei pätevyysvaatimuksia
Aikuispedagogiset pätevyysvaatimukset	Ei muodollisia pätevyysvaatimuksia, mutta pedagogiset opinnot ovat käytännönläheisiä ja suunniteltu aikuisopiskelijoista koostuvaa kohderyhmää ajatellen				

Lisähuomioita	"Pätevyystaso" kattaa pedagogisen osaamisen sekä teoreettisen, ammatillisen ja opetettavaan aineeseen liittyvään dokumentoidun osaamisen ⁴¹	Työnantaja/koulutuksen järjestäjä päättää pätevyysvaatimuksista		Ellei hallituksen antamista määräyksistä ilmene muuta, jokainen korkeakoulu päättää itse millaisia opettajia se palkkaa professorien ja lehtorien lisäksi ja määrittelee pätevyysvaatimukset ja -kriteerit. Laki 1997:797 ⁴²	Suurimmat koulutuksen järjestäjät ovat Islannin yliopiston täydennyskoulutuskeskus ⁴³ ja Reykjavikin yliopiston avoin yliopisto ⁴⁴
----------------------	--	---	--	---	--

Korkea-asteen koulutuksen piiriin kuuluvat erilaiset korkeakoulutusohjelmat (kesto päätoimisena opiskeluna 1–5 vuotta). Koulutusta tarjotaan ammatillisissa korkeakouluissa, muissa korkeakouluissa ja yliopistoissa.

Ammatillisissa korkeakouluissa opettajilta edellytetään opetettavaa tasoa korkeampaa tutkintoa opetettavassa aineessa. Näin ollen alempaan korkeakoulututkintoon johtavissa opetusohjelmissa opettavilta vaaditaan ylempää korkeakoulututkintoa ja yliopistollisissa opetusohjelmissa opettavilta edellytetään maisterin tai tohtorin tutkintoa. Opettajilta edellytetään pedagogista pätevyttä: joko lehtoriksi pätevöittävän opettajajarjoittelunohjelman ("lektorkvalificering") suorittamista tai ammattiopettajan opintoja. Tanskassa yliopistonlehtoreilta edellytetään teoriaosan sisältävän opettajajarjoittelun ("adjunktpædagogikum") suorittamista.

Muodollisia aikuispedagogisia pätevyysvaatimuksia ei ole, mutta pedagogiset opinnot on suunniteltu aikuisista koostuvaa kohderyhmää ajatellen. Tällä koulutusasteella kaikki opiskelijat, niin varsinaiset aikuisopiskelijat kuin muutkin, ovat iän puolesta "aikuisia". Tanskassa korkea-asteen koulutusohjelmaan (60 opintopisteen laajuinen pedagogiikan diplomi, alemmat ja ylemmät korkeakoulututkinnot) hyväksyttävältä aikuisopiskelijalta edellytetään riittävän koulutustason lisäksi myös työkokemusta. Se ei tosin ole muodollinen vaatimus, mutta suurimmalla osalla aikuisopiskelijoista on työkokemusta ja monet työskentelevät samanaikaisesti kuin opiskelevat. Tällä koulutustasolla aikuispedagogisella osaamisella on merkitystä. Efytyisen tärkeää on, että opettaja ymmärtää aikuisten elämän- ja työkokemusta ja hyödyntää niitä käsittelemällä opetus sisältöjä monipuolisesti ja monista näkökulmista. Lisäksi opettajan tulee osata luoda oppimisympäristö, jossa kaikki voivat oppia toisiltaan.

Maahanmuuttajien opetus

	Tanska	Suomi	Norja ⁴⁵	Ruotsi ⁴⁶	Islanti ⁴⁷
Opetettavaa ainetta koskevat pätevyysvaatimukset	a) Opettajan tutkinto ammatillisesta korkeakoulusta pääaineena kielet/ tanska, tai b) muu alempi korkeakoulututkinto pääaineena kielet tai tanska + pedagogiikan diplomi (laajuus 60 ECTS) aineesta "nuorille ja aikuisopiskelijoille suunnattu tanska toisena ja vieraana kielenä -opetus" ⁴⁸ tai c) vastaava pätevyys tai d) maisterin tutkinto tanska toisena kielenä -opetuksesta.	Riippuu maahanmuuttajaopetuksen organisatorisista ja institutionaalisista puitteista. Perusvaatimus on, että ammattiohjeiden tulee täyttää ammattikoulutukselle määritellyt muodolliset pätevyysvaatimukset. ⁴⁹	Opettajan tutkinto (alempi tai ylempi korkeakoulututkinto).	Opettajan tutkinto Jotkin kunnat edellyttävät 60 ECTS-pisteen suorittamista korkeakoulussa tai yliopistossa ruotsi toisena kielenä -opetuksesta	Ei muodollisia eikä lakisääteisiä vaatimuksia
Yleispedagogiset pätevyysvaatimukset	Opettajan tutkinto +pedagogiikan diplomi aineesta "nuorille ja aikuisopiskelijoille suunnattu tanska toisena ja vieraana kielenä" ⁴⁷ tai maisterin tutkinto tanska toisena kielenä -opetuksesta. ⁵⁰	Riippuu maahanmuuttajaopetuksen organisatorisista ja institutionaalisista puitteista.	Opettajan tutkinto Ei erityisiä muodollisia vaatimuksia, mutta opettajilla on oltava norja toisena kielenä -opetuksen tai maahanmuuttaja-pedagogiikan osaamista	Opettajan tutkinto	Ei pätevyysvaatimuksia
Aikuispedagogiset pätevyysvaatimukset	Nuorille ja aikuisopiskelijoille suunnattu tanska toisena ja vieraana kielenä -opetuksen diplomi ⁵¹	Ei täsmällisiä eikä muodollisia vaatimuksia	Ei täsmällisiä eikä muodollisia vaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia
Lisähuomioita		Työnantaja/koulutuksen järjestäjä määrittelee pätevyysvaatimukset. Käytännössä monilla maahanmuuttajien opettajilla on opetettavan luokkasteen opettajan pätevyys. Formaalin opettajankoulutuksen tarpeellisuudesta maahanmuuttajien opettajille keskustellaan jatkuvasti. ⁵²	Norja toisena kielenä -opinto-kokonaisuus on olemassa mutta se ei ole muodollinen vaatimus		Yksittäisten koulujen johto määrää pätevyysvaatimukset. FA:n ja LLC-keskusten tekemän sopimuksen nojalla opettajilta edellytetään aikuispedagogiikan perusteisiin tutustumista yhdellä tai useammalla täydennyskoulutuskursilla.

Maahanmuuttajien opetuksen osalta tässä raportissa käsitellään ainoastaan toisen kielen opetusta maahanmuuttajille, joiden äidinkieli on jokin muu kuin pohjoismaainen kieli. Maahanmuuttajien opetus on monissa Pohjoismaissa kuntien vastuulla. Kunta (tai muu opetuksesta vastaava viranomainen) voi hankkia eritasoista opetusta erilaisilta oppilaitoksilta. Maahanmuuttajille suunnattua opetusta tarjoavat Pohjoismaissa kunnalliset aikuisoppilaitokset ja aikuislukiot, Tanskan VUC-keskukset, Ruotsin Komvux, vapaan sivistystyön oppilaitokset – kuten kansalais- ja työväenopistot, kansanopistot, sivistysliitot ja opintokeskukset – sekä kielikoulut. Opintoja voi suorittaa myös nonformaalia koulutusta järjestävissä oppilaitoksissa, mutta tutkinnon suorittaminen on mahdollista vain niissä oppilaitoksissa, joilla on oikeus antaa tutkintoon johtavaa koulutusta. Kaikissa Pohjoismaissa edellytetään tällä tasolla toimivilta opettajilta muodollista pätevyyttä sekä opetettavan aineen että pedagogiikan osalta, mutta vaatimukset riippuvat maasta. Suomessa vaatimuksena on opetettavan koulutustason edellyttämä pätevyys opetettavassa aineessa ja pedagogiikassa, ja pätevyysvaatimukset riippuvat yksittäisen oppilaitoksen institutionaalisista ja organisatorisista puitteista. Muissa Pohjoismaissa edellytetään joko alemman tai ylempään korkeakoulututkinnon tasoista opettajankoulutusta. Lisäksi ainoastaan Tans-

kassa vaatimuksena on myös maisterin tutkinnon suorittaminen. Pääaineena on oltava joko tanska toisena kielenä -opetus tai nimenomaan nuorille ja aikuisopiskelijoille suunnattu tanska toisena kielenä -opetus. Tämän koulutusmuodon osalta pätevyysvaatimukset ovat korkeimmat Tanskassa ja matalimmat Islannissa. Ruotsissa on tarjolla ruotsi toisena kielenä -aineenopettajan tutkinto, mutta sen suorittaminen ei ole muodollinen vaatimus opettajana toimimiselle. Ainoastaan Tanskassa on määritelty aikuispedagogiikan alan muodolliset pätevyysvaatimukset. Ruotsissa on tarjolla ruotsi toisena kielenä/maahanmuuttajien ruotsinopetus -aineenopettajan koulutusohjelma, mutta sitä ei edellytetä opettajilta. Tanska on ainoa maa, jossa pohjoismaisten kielten opettamiseen toisena kielenä aikuisille maahanmuuttajille edellytetään muodollista aikuispedagogista pätevyyttä. (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2010).

Yleisesti ottaen tämän koulutusmuodon pätevyysvaatimukset opetettavan aineen ja yleispedagogiikan osalta vastaavat kulloinkin opetettavan koulutustason vaatimuksia, ja ainoastaan Tanskassa edellytetään tämän lisäksi juuri maahanmuuttajien kieltenopetusta koskevan opintokokonaisuuden suorittamista. Kohderyhmään liittyvät erityiset kielelliset ja kulttuuriset tekijät sekä heidän elämäntilanteensa ja taustoiltaan hyvin heterogeenisen opiskelijaryhmän kohtaaminen edellyttää aikuisten maahanmuuttajien opettajilta erityistä osaamista. Joustavuus, kulttuurinen ymmärrys ja avarakatseisuus, kyky ymmärtää, huomioida ja hyödyntää opetuksessa osallistujien erilaisia kokemuksia, ilmaisutapoja ja vastarinnan muotoja ovat välttämätön osa opettajan aikuisdidaktista osaamista. Pohjoismaisessa raportissa ”Integration gennem voksen- og efteruddannelse” (*Aikuiskoulutus integraation edistäjänä*) (ibid.:14) suositellaan, että aikuisten maahanmuuttajien opettajille järjestetään systemaattisempaa osaamisen kehittämistä.

Aikuisten erityisopetus

	Tanska	Suomi ⁵³	Norja ⁵⁴	Ruotsi	Islanti
Opetettavaa ainetta koskevat pätevyysvaatimukset	Riittävä pätevyys, mukaan lukien riittävä osaaminen erityis- ja aikuispedagogiikan alalta ⁵⁵	KM-tutkinto, jossa pääaineena erityispedagogiikka, tai maisterin tutkinto johon sisältyy väh. 60 ECTS-pisteen laajuiset erityisped. opinnot. Ammattiopettajat: väh. 210 ECTS-pisteen laajuinen AMK-tutkinto + 3 vuoden työkokemus	Opettajan tai lastentarhanopettajan tutkinto	Opettajan, ammattiopettajan, aineenopettajan tai lastentarhanopettajan tutkinto + 90 ECTS-pisteen laajuinen erityisopettajan tutkinto ⁵⁶	Maisterin tutkinto opetettavassa aineessa + erityispedagogiikan, sosiaalipedagogiikan tai aikuispedagogiikan johdanto-opintokokonaisuus
Yleispedagogiset pätevyysvaatimukset	Riittävä erityispedagoginen pätevyys. Suoritettujen erityispedagogiikan opintojen ja opetuskokemuksen perusteella arvioidaan, onko henkilöllä riittävästi kokemusta aikuisten erityisopettajana toimimiseen.	Muodollisena vaatimuksena 60 ECTS-pisteen laajuiset erityispedagogiikan opinnot	60 ECTS-pisteen laajuiset erityispedagogiikan opinnot	Opettajan tutkinto + 90 ECTS-pisteen laajuinen erityisopettajan tutkinto (vrt. yllä)	Vähintään 60 ECTS-pisteen laajuiset pedagogiset opinnot +erityispedagogiikkaa, sosiaalipedagogiikkaa tai aikuispedagogiikkaa
Aikuispedagogiset pätevyysvaatimukset	Riittävä aikuispedagoginen pätevyys. Aikuisten opettamiseen liittyvä osaaminen. Todistetun opetuskokemuksen perusteella arvioidaan, onko henkilöllä riittävästi kokemusta aikuisten erityisopettajana toimimiseen.		Oikeus aikuisten erityisopetukseen koskee vain perusopetustasoa. ⁵⁷		Valinnanvaraisia opintoja.
Lisähuomioita					

Aikuisten erityisopetuksen piiriin kuuluu opetus, joka ottaa huomioon fyysisten ja psyykkisten vammojen vaikutukset ja pyrkii kompensoimaan tai rajoittamaan niitä. Erityisopetukseen voi kuulua yleissivistävää perusopetustason, toisen asteen ja korkea-asteen koulutusta, työvoimakoulutusta, ammatillista koulutusta ja vapaan sivistystyön koulutusta. Erityisopetusta annetaan erityisoppilaitoksissa, yksityisissä oppilaitoksissa, kansanopistoissa, sivistysliitoissa sekä yksilöllisesti räätälöitynä opetuksena yleisopetuksen piirissä tai yksityiskodeissa.

Kaikissa Pohjoismaissa aikuisten erityisopetuksen opettajilta edellytetään samantasoista opetettavan aineen pätevyyttä kuin muissakin saman koulutusasteen koulutusohjelmissä. Lisäksi edellytetään kasvatustieteen tai erityispedagogiikan osaamista: joko 60–90 ECTS-pisteen laajuisia erityispedagogiikan opintoja tai, kuten Tanskassa, ”riittävää osaamista erityispedagogiikan alalta”. Ainoastaan Tanskassa edellytetään aikuispedagogista osaamista sekä kokemusta aikuisten opettamisesta. Muissa Pohjoismaissa opettajilta ei vaadita aikuispedagogista pätevyyttä. Kaiken kaikkiaan opettajilta edellytetään korkeatasoista pätevyyttä opetettavassa aineessa, yleispedagogiikassa ja erityispedagogiikassa, mutta aikuispedagogisen pätevyyden osalta vaatimuksia joko ei ole tai ne ovat epäselvästi muotoiltuja kuten Tanskassa.

Luku- ja kirjoitushäiriöisten aikuisten opetus

	Tanska	Suomi	Norja	Ruotsi	Islanti
Opetettavaa ainetta koskevat pätevyysvaatimukset	Opettajan tutkinto, johon sisältyy 72 ECTS-pisteen laajuiset tanskan opinnot + aikuisten lukemisen ja matematiikan opetuksen koulutusohjelmasta moduuli 6 (lukivaikeuksien yksilöllinen arviointi) ja 7 (lukihäiriöisten opetus ja neuvonta)	KM-tutkinto, jossa pääaineena erityispedagogiikka, tai maisterin tutkinto johon sisältyy väh. 60 ECTS-pisteen laajuiset erityisped. opinnot.	Opettajan tutkinto, erityisopettajan tutkinto	Opettajan, ammattiopettajan, aineenopettajan tai lastentarhanopettajan tutkinto + 90 ECTS-pisteen laajuisen erityisopettajan tutkinto ⁵⁸	Ei pätevyysvaatimuksia. FA:n ja LLC-keskusten solmiman sopimuksen nojalla opettajilta edellytetään maisterin tutkinnon tasoista opettajankoulutusta ja erikoistumista islannin kielen opetukseen, lukuopetukseen, opinto-ohjaukseen tai Ron Davis -ohjaukseen. Jokainen LLC määrittelee omat vaatimuksensa.
Yleispedagogiset pätevyysvaatimukset	Opettajan tutkinto + moduulit 6 ja 7 aikuisten lukemisen ja matematiikan opetuksen koulutusohjelmasta	60 ECTS-pisteen laajuiset pedagogiikan tai erityispedagogiikan opinnot	Laajuudeltaan vähintään 60 ECTS-pistettä vastaavat erityispedagogiikan opinnot	Opettajan tutkinto + 90 ECTS-pisteen laajuinen erityisopettajan tutkinto (vrt. yllä)	
Aikuispedagogiset pätevyysvaatimukset	Moduulit 6 ja 7 aikuisten lukemisen ja matematiikan opetuksen koulutusohjelmasta	Ei pätevyysvaatimuksia.		Ei pätevyysvaatimuksia.	Ei pätevyysvaatimuksia.
Lisähuomioita		Järjestetään osana oppilaitosten antamaa erityisopetusta. Lisäksi paikallistasolla on joitakin lukihäiriöisten tuki- ja neuvontapisteitä, jotka voivat olla yhdistyksiä, riippumattomia aikuisoppilaitoksia tai julkisia kirjastoja.	Aikuisten lukihäiriöisten opetus sisältyy erityisopettajan koulutukseen.	Aikuisille lukihäiriöisille suunnattuja koulutusohjelmia ei ole tarjolla. Eriytistuen saaminen on mahdollista mutta pedagogisen erityistuen antamista lukihäiriöisille kunnallisen aikuisopetuksen piirissä ei edellytetä.	Ei pätevyysvaatimuksia. FA:n ja LLC-keskusten solmiman sopimuksen nojalla opettajilta edellytetään maisterin tutkinnon tasoista opettajankoulutusta ja erikoistumista islannin kielen opetukseen, lukuopetukseen, opinto-ohjaukseen tai Ron Davis -ohjaukseen. Jokainen LLC määrittelee omat vaatimuksensa.

Lukihäiriöisten aikuisten opetus on suunnattu aikuisille, joilla on dysleksia (luku- ja kirjoitushäiriö) tai selkeitä luku- ja kirjoitusvaikeuksia. Lukihäiriöisten aikuisten opetusta annetaan erityisillä kursseilla tai erityistukena osana muuta koulutusta. Pohjoismaissa opetusta tarjoavat Tanskan VUC- ja AMU-keskukset, sivistysliitot ja opintokeskukset, kansanopistot, ammattioppilaitokset, kansalais- ja työväenopiston tyyppiset oppilaitokset ja Islannin LLC-keskukset. Joissain maissa, kuten Tanskassa, lukihäiriöisten opetuksesta on säädetty erillisellä lailla, kun taas Suomessa se sisältyy erityisopetusta koskevaan lainsäädäntöön. Kaikissa Pohjoismaissa lukihäiriöisten aikuisten opettajilta edellytetään opettajankoulutusta vastaavaa pätevyyttä opettavan aineen ja yleispedagogiikan osalta sekä lisäksi erityispedagogista koulutusta. Ainoastaan Tanskassa opettajilta edellytetään myös aikuispedagogista pätevyyttä.

Nonformaali, julkista tukea saava aikuiskoulutus (vapaa sivistystyö)

Vertailukelpoisuuden vuoksi tutkimusalue oli rajattava kansanopistojen, sivistysliittojen ja opintokeskusten tarkasteluun. Vapaan sivistystyön kenttä on huomattavasti laajempi ja taulukossa mainitut pätevyysvaatimukset voivat koska myös sellaisia vapaan sivistystyön muotoja joita ei käsitellä tässä raportissa. Suomessa vapaan sivistystyön piiriin kuuluvat myös esimerkiksi kesäyliopistot ja kansalais- ja työväenopistot. Tanskassa taas avoimen yliopiston opintoja tarjoava Folkeuniversitetet ja nuorille suunnatut sisäoppilaitosmuotoiset vapaakoulut ovat tärkeä osa vapaan sivistystyön kenttää.

Nonformaali, julkista tukea saava aikuiskoulutus – kansanopistot

	Tanska	Suomi	Norja	Ruotsi	Islanti
Opetettavaa ainetta koskevat pätevyysvaatimukset	Ei pätevyysvaatimuksia Poikkeuksena valmentava aikuiskoulutus (FVU) ja siihen liittyvät kokeet. Näiden osalta edellytetään asiaankuuluvaa pätevyyttä ⁵⁹ (ks. perusopetustasoa käsittelevä taulukko)	Soveltuva korkeakoulututkinto ⁶⁰	Ei pätevyysvaatimuksia niille opettajille, jotka eivät opeta tutkintoon hyväksi luettavia opintoja. Em. opintojen osalta vaaditaan samaa pätevyyttä kuin muiltakin samaan tutkintoon johtavassa opetusohjelmassa opettavilta.	Ei muodollisia pätevyysvaatimuksia. Tutkintoon johtavien tai hyväksi luettavien opintojen osalta vaaditaan samaa pätevyyttä kuin muiltakin samaan tutkintoon johtavassa opetusohjelmassa opettavilta.	Ei pätevyysvaatimuksia Opettajien on oltava opetettavan aineen asiantuntijoita.
Yleispedagogiset pätevyysvaatimukset	Ei pätevyysvaatimuksia	Vähintään 60 ECTS-pisteen laajuiset kasvatustieteen opinnot	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia
Aikuispedagogiset pätevyysvaatimukset	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia
Lisähuomioita	Tosiasiasuorimmalla osalla opettajista on korkeakoulututkinto (osalla ammatillinen tai taidealan korkeakoulututkinto) ⁶¹	Vaatimuksena yliopistotutkinto tai AMK-tutkinto. Koulutuksen järjestäjä päättää, tarvitaanko työssä erityistä aikuispedagogista osaamista.	Käytännössä ammatillisia pätevyysvaatimuksia on, mutta ne eivät ole muodollisia. Tarvittaessa yksittäinen oppilaitos voi määritellä omat vaatimuksensa. Aikuispedagoginen osaaminen ja kokemus ovat toivottavia.	Kansanopistonopettajan koulutukseen hakevilta edellytetään: 60 ECTS-pisteen laajuiset korkeakouluopinnot + riittävä opetettavan alan tuntemus + jonkin verran vapaan sivistystyön tavoitteiden ja tehtävän tuntemusta ⁶²	

Tanskassa, Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa toimivat kansanopistot tarjoavat lyhyitä ja pitkiä kursseja itse valitsemistaan aihealueista. Islannissa tätä koulutusmuotoa ei ole lainkaan tarjolla. Suomessa ja Ruotsissa kansanopistot voivat antaa tutkintoon johtavaa yleissivistävää ja ammatillista koulutusta. Tanskassa kansanopistoilla ei ole oikeutta järjestää tutkintotilaisuuksia, poikkeuksena aikuisten valmentava perustaito-opetus (FVU). Norjalaiset kansanopistot ovat sisäoppilaitoksia, joissa ei järjestetä kokeita eikä suoriteta tutkintoa. Kansanopisto-opintoja voidaan lukea hyväksi muihin opintoihin siirryttäessä.

Tanskassa kansanopistojen opettajilta ei edellytetä muodollista pätevyyttä. Tanskan vapaan sivistystyön kattojärjestön Dansk Folkeoplysnings Samrådın vuonna 2010 tekemän kartoituksen mukaan (tekijänä koulutuskonsultti Agnete Nordentoft) suurimmalla osalla opettajista kuitenkin on korkeakoulututkinto. Ainoastaan Suomessa opettajilta edellytetään korkeakoulututkintoa. Sopiva tutkinto voi

olla opettajan tai ammattiopettajan tutkinto tai koulutusohjelman tasoon ja opetussisältöön soveltuva tutkinto.

Tanskassa ja Islannissa opettajilta ei edellytetä muodollista pätevyyttä mutta tosiasiasa heillä on usein korkea koulutustaso: esim. suurimmalla osalla tanskalaisista kansanopiston opettajista on korkeakoulututkinto tai ammatillinen tai luovan alan tutkinto.

Ainoastaan Suomessa opettajilta edellytetään vähintään 60 ECTS-pisteen laajuisia kasvatustieteen opintoja. Aikuispedagogiikan opintoja ei edellytetä missään Pohjoismaassa.

Nonformaali, julkista tukea saava aikuiskoulutus – sivistysliitot ja opintokeskukset

	Tanska	Suomi	Norja	Ruotsi	Islanti
Opetettavaa ainetta koskevat pätevyysvaatimukset	Ei pätevyysvaatimuksia	Vakinaisessa työsuhteessa olevat opettajat: soveltuva korkeakoulututkinto Vähintään 60 ECTS-pisteen laajuiset opettavan aineen opinnot osana maisterin tutkintoa tai AMK-tutkintoa ⁶³ Sivutoimiset opettajat: ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia Opettajan oltava alansa asiantuntija ⁶⁴ Ei pätevyysvaatimuksia niille opettajille, jotka eivät opeta tutkintoon hyväksi luettavia opintoja. Em. opintojen osalta vaaditaan samaa pätevyyttä kuin muiltakin samaan tutkintoon johtavassa opetusohjelmassa opettavilta.	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia
Yleispedagogiset pätevyysvaatimukset	Ei pätevyysvaatimuksia	Vakinaisessa työsuhteessa olevat opettajat: vähintään 60 ECTS-pisteen laaj. kasvatustieteen opinnot	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia
Aikuispedagogiset pätevyysvaatimukset	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia	Ei pätevyysvaatimuksia
Lisähuomioita	Tosiasiasa suurimmalla osalla opettajista on korkeakoulututkinto (osalla ammatillinen tai taidealan korkeakoulututkinto). Tiettyyn alaan erikoistuneissa oppilaitoksissa edellytetään korkeaa ammatillista pätevyyttä. ⁶²	Vaatimuksena yliopistotutkinto tai AMK-tutkinto. Koulutuksen järjestäjä päättää, tarvitaanko työssä erityistä aikuispedagogista osaamista. Yksittäisten kurssien sisältö ja taso noudattaa tämän tasoista koulutusta koskevaa lainsäädäntöä	Käytännössä ammatillisia pätevyysvaatimuksia on, mutta ne eivät ole muodollisia. Tarvittaessa yksittäinen oppilaitos voi määritellä omat vaatimuksensa. Aikuispedagoginen osaaminen ja kokemus ovat toivottavia.	Ei yhteisiä muodollisia pätevyysvaatimuksia mutta vaatimukset voidaan määritellä paikallisesti.	Opettajat ovat usein oman alansa asiantuntijoita, joilla ei kuitenkaan ole formaalia koulutusta.

Ainoastaan Suomessa sivistysliittojen ja opintokeskusten opettajilta, jotka eivät työskentele tutkintoon johtavassa koulutuksessa, edellytetään vähintään 60 ECTS-pisteen laajuisia opintoja kasvatustieteestä ja opetettavasta aineesta. Pätevyysvaatimukset eivät kuitenkaan koske osa-aikaisia opettajia eivätkä kansalaisjärjestöjen palveluksessa toimivia opettajia ja kouluttajia. Useissa maissa sivistysliitot tarjoavat opintoja, jotka voidaan lukea osaksi tutkintoa. Tässä tapauksessa opettajalta vaaditaan sellaista pätevyyttä, jota samaa kurssia formaalissa järjestelmässä opettavilta edellytetään.

Vapaan sivistystyön opettajilta ei edellytetä muodollista aikuispedagogista pätevyyttä.

Valtaosa sivistysliittojen/opintokeskusten opettajista on osa-aikaisia ja heillä on opettavan aineen tutkinto. Pohjoismaiset sivistysliitot/opintokeskukset tarjoavat usein opettajilleen lyhyitä täydennyskoulu-

tuskursseja aikuisdidaktiikan ja ainedidaktiikan alalta. Aiemmin Tanskassa oli pätevyysvaatimuksena 120 tunnin laajuinen aikuispedagogiikan opintokokonaisuus. Vastaavia kursseja järjestetään edelleen, mutta niiden suorittaminen ei enää ole muodollinen pätevyysvaatimus.

Rekrytoinnista vastaavien haastattelut

Aikuisopettajien pätevyysvaatimuksia ja aikuispedagogiikan alan koulutusmahdollisuuksia koskevaa kartoitusta täydennettiin tekemällä 29 strukturoitua haastattelua. Kustakin Pohjoismaasta haastateltiin viittä–kuutta rekrytoinnista vastaavaa aikuisoppilaitoksen työntekijää. Valitut aikuisoppilaitokset ovat jakautuneet tasaisesti kolmen aikuiskoulutusmuodon kesken: yleissivistävä aikuiskoulutus, ammatillinen aikuiskoulutus ja vapaa sivistystyö. Haastatteluisissa kysyttiin, miten rekrytointivastaavat arvioivat hakijan osaamista työhaastattelussa, millaisia näkemyksiä heillä on hyvän aikuisopettajan ominaisuuksista sekä minkäläisistä ja -sisältöistä täydennyskoulutusta ko. oppilaitoksen opettajille tarjotaan. Lisäksi rekrytointivastaavilta tiedusteltiin heidän mielipidettään pohjoismaisen yhteistyön tärkeydestä ja siitä, tarvitaanko aikuispedagogiikan alalla lisää koulutustarjontaa. Kyselylomakkeeseen sisältyy sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia kysymyksiä. Kvantitatiivisten muuttujien tilastolliseksi tunnusluvuksi on valittu mediaani aineiston pienuuden takia.^{IV} Kaikkien maiden yhteenlaskettujen lukujen osalta mediaanin jälkeen ilmoitetaan sulkeissa 1. ja 2. kvartiili.

Aikuisopettajien osaamisen arvioinnin taustaa

Rekrytoinnista vastaavia pyydettiin kertomaan, miten he arvioivat työhönottohaastattelussa, soveltuuko henkilö erityisen hyvin aikuisopettajaksi. Haastattelussa heiltä kysyttiin konkreettisesti, millainen merkitys on heidän omalla kokemuksellaan ja käsityksillään sekä heidän hakijasta saamallaan vaikutelmalla. Kvalitatiivisten vastausten analyysi kuitenkin osoitti näiden tekijöiden olevan niin voimakkaasti sidoksissa toisiinsa, ettei kategoriajaon säilyttäminen ole mielekäästä. Syventävistä vastauksista käy ilmi, että opetettavan aineen pätevyys on edellytys hakijan kutsumiselle, ja siksi haastattelussa korostuvat hakijan muut ominaisuudet opettajana ja kollegana.

Rekrytointivastaavat kiinnittävät huomiota hakijan halukkuuteen tehdä yhteistyötä oppilaitoksen johdon ja kollegojen kanssa. Kaikkien kolmen aikuiskoulutusmuodon piirissä pidetään tärkeänä, että hakija pystyy viestimään selkeästi tavalla, joka osoittaa että hän on tarkkaavainen kuuntelija, pystyy kohtelemaan aikuisopiskelijoita tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti ja ymmärtää aikuisista koostuvan kohderyhmän ominaispiirteitä. Erään rekrytoinnista vastaavan sanoin: *”Aikuisopettajat eivät voi olla besserwissereitä. Aikuisopettajan tulee olla kuunteleva ja mieluusti itsevarma mutta ei alentuva.”* Ulkoasultaan hakijoiden odotetaan olevan ”asiallisia”; liika erottuminen muista pukeutumisen tai asenteen osalta ei siis ole toivottavaa. Kaikkien aikuiskoulutusmuotojen rekrytointivastaavat arvostavat hakijoita jotka vaikuttavat tasapainoisilta, joustavilta, rehellisiltä ja suvaitsevilta. Erityisesti yleissivistävässä koulutuksessa ja joissakin vapaan sivistystyön koulutuksissa painotetaan myös, että aikuiskoulutuksessa ei ole kyse vain opiskelijoiden tiedollisesta ja taidollisesta kehityksestä, vaan yhtenä tärkeänä päämääränä on henkilökohtainen kehitys. Yksi rekrytointivastaava muotoili tämän näkökulman seuraavasti: *”Minulle keskeinen tekijä on, että hakija on sinut itsensä kanssa, sillä uskon että se on yksi edellytys opettajan sopeutumiselle oppilaitokseemme. Opettajan on pystyttävä kohtaamaan täällä olevat erilaiset ihmiset ja hyväksymään heidän erilaiset tarinansa ja opiskelutavoitteensa. Usein opiskelijat kehittyvät opintojen myötä yhtä paljon ihmisinä kuin ammatillisesti, ja opettajan tulee halu-*

^{IV} Koska annetut luvut ovat mediaanilukuja eivätkä keskiarvoja, sarakkeen summa ei välttämättä ole 100 % niiden muuttujien osalta, joissa 100 % on jaettu eri kategorioiden kesken.

ta osallistua tähän muutokseen.”

Erityisesti vapaan sivistystyön piirissä painotetaan että hakijan tulee olla sitoutunut työhönsä ja innostunut opetettavasta alasta, jotta hän kykenee motivoimaan opiskelijoita osallistumaan vapaaehtoiseen opetukseen.

Erityyppisen osaamisen painotus

Tutkimuksessa kysyttiin, miten rekrytoinnista vastaavat painottavat erilaista osaamista rekrytoidessaan aikuisopettajia. Heitä pyydettiin jakamaan 100 % neljän kategorian kesken.

Alla tulokset esitetään maittain:

	Suomi	Norja	Tanska	Ruotsi	Islanti	Kaikki maat
Opetettavan aineen osaaminen	60	35	30	40	30	40 (25; 60)
Yleispedagoginen osaaminen	10	30	10	15	15	20 (10; 20)
Aikuispedagoginen osaaminen	15	18	20	15	20	20 (10; 20)
Asenteet	15	25	30	23	15	20 (10; 20)

Taulukosta käy ilmi, että opetettavan aineen pätevyyttä pidetään kaikissa aikuiskoulutusmuodoissa ja kaikissa Pohjoismaissa huomattavasti tärkeämpänä kuin pedagogista osaamista ja suhtautumista työhön. Erityisesti Suomessa rekrytointivastaavat painottavat opetettavan aineen pätevyyttä selkeästi enemmän kuin pohjoismaiset kollegansa. Kaikissa Pohjoismaissa ammattikoulutuksen piirissä työskentelevät painottavat opetettavan aineen osaamista huomattavasti enemmän kuin muita osaamisasioita, ja hakijan asennetta painotetaan vähiten. Lisäksi tuloksista ilmenee, että vaikka kaiken kaikkiaan opetettavan aineen osaamista painotetaan korkealle, se on myös se osaamisalue jolla rekrytointivastaavien mielipiteet eroavat toisistaan eniten. Niinpä neljännes vastaajista antaa opetettavan aineen osaamiselle painoarvoksi 25 % tai vähemmän, kun taas toinen neljännes ilmoittaa painoarvoksi 60 % tai yli.

Pedagogista ja aikuispedagogista osaamista pidetään suunnilleen yhtä tärkeänä. Syventävissä vastauksissa lähes kaikki vastaajat kommentoivat, että yleis- ja aikuispedagogista osaamista on vaikeaa erottaa toisistaan, mutta haastatteluissa näitä kahta kuitenkin luonnehditaan eri tavoin. Vastaajat luonnehtivat yleispedagogista osaamista oppimiseen ja opetukseen liittyvien käsitteiden tuntemukseksi tai didaktiseksi ja ainedidaktiseksi osaamiseksi tai mainitsivat muodolliset pätevyysvaatimukset. Erityisesti yleissivistävän aikuiskoulutuksen piirissä työskentelevät rekrytointivastaavat pitävät tärkeänä, että opettaja hallitsee monipuolisen valikoiman ajanmukaisia opetusmetodeja mukaan lukien sosiaalisen median ja tietotekniikan käytön.

Aikuispedagogisen osaamisen arvioinnin osalta vastaukset ovat paljon samansuuntaisia koulutusmuodosta ja maasta riippumatta. Vastaajat pitävät tärkeänä sitä, että aikuisopiskelijat kohdataan ja heidän kanssaan viestistään ”aikuisina”, millä tarkoitetaan muun muassa tasa-arvoista ja kunnioittavaa kohtelua. He painottavat myös, että opettajan tulee osata sopeuttaa aiheen käsittely ja opetusmateriaali aikuisista koostuvan kohderyhmän tarpeisiin. Erityisen tärkeänä pidetään aikuisten elämän- ja työkokemuksen ymmärtämistä ja hyödyntämistä oppimisprosessissa sekä erilaisuuden kunnioittamista ja hyväksymistä. Opettajien tulee pystyä kohtaamaan eri tavoin toimivia ihmisiä, tuntea ja ymmärtää aikuisille ominaiset vastarinnan muodot ja ymmärtää aikuisten elämäntilanteisiin sisältyvät mahdollisuudet ja rajoitteet. Esimerkiksi monien suomalaisten rekrytointivastaavien mielestä opettajien on ymmärrettävä, että aikuisilla voi olla elämäntilanteita joiden vuoksi heidän on tilapäisesti oltava poissa opetuksesta.

Erityisen hyvän aikuisopettajan ominaisuudet

Rekrytointivastaavat asettivat tärkeysjärjestykseen kahdeksan eri ominaisuutta sen mukaan, kuinka hyvin ne heidän mielestään luonnehtivat erityisen hyvää aikuisopettajaa. Tärkeimmälle ominaisuudelle annettiin arvo 8, vähiten tärkeälle arvo 1.

Alla luvut maittain ja aikuiskoulutusmuodottain:

	Suomi	Norja	Tanska	Ruotsi	Islanti	Kaikki maat
Aikuisopiskelijoiden kokemusten tunnustaminen ja hyödyntäminen	6	5,5	6	5	5,5	6 (4:8)
Aikuisopiskelijoiden elämäntilanteen ja taustan ymmärtäminen	2	3	4	5	5	4 (2:5)
Tiedon välittämisen taito	5	8	5,5	5,5	4,5	5 (4:8)
Ihmissuhdetaidot	5	5,5	5	1	4	4 (2:6)
Vuorovaikutustaidot, esim. kuunteleminen, ymmärtäminen, läsnäolo	5	5,5	7	6,5	6	6 (5:7)
Vakuuttavuus	4	1,5	4	5	2	3 (2:6)
Suunnitelmallisuus ja järjestelmällisyys	6	4	3	5,5	4	4 (3:6)
Tuore opettavan alan työkokemus	4	4,5	1	3	6	3 (1:6)

	Yleissivistävä	Ammatillinen	Vapaa sivistystyö	Kaikki koulutusmuodot
Aikuisopiskelijoiden kokemusten tunnustaminen ja hyödyntäminen	7	6	5	6 (4:8)
Aikuisopiskelijoiden elämäntilanteen ja taustan ymmärtäminen	5	3,5	5	4 (2:5)
Tiedon välittämisen taito	6	5	5	5 (4:8)
Ihmissuhdetaidot	6	4	4	4 (2:6)
Vuorovaikutustaidot, esim. kuunteleminen, ymmärtäminen, läsnäolo	5,5	5,5	7	6 (5:7)
Henkilökohtainen vaikuttavuus	2	2,5	4	3 (2:6)
Suunnitelmallisuus ja järjestelmällisyys	4,5	4	5	4 (3:6)
Tuore opettavan alan työkokemus	2,5	4,5	3	3 (1:6)

Joidenkin tanskalaisten ja ruotsalaisten ammattioppilaitosten rekrytointivastaavat kommentoivat, että he painottavat näitä ominaisuuksia eri tavoin riippuen siitä minkätyyppisessä ammattikoulutusohjelmassa hakija tulisi työskentelemään (työvoimakoulutus, ammatillinen perustutkinto jne.) Useat rekrytointivastaavat ovat sitä mieltä, että eri ominaisuuksia on vaikeaa asettaa tärkeysjärjestykseen, koska jotkin niistä ovat yhteydessä toisiinsa ja koska monet niistä katsotaan tärkeiksi.

Siitä huolimatta on joitakin osaamisalueita, jotka nousevat esiin erityisen tärkeinä aikuisopettajan ominaisuuksina koko aineistossa. Vastauksista ilmenee, että aikuisopiskelijoiden kokemusten tunnustaminen ja hyödyntäminen sekä vuorovaikutustaidot katsotaan tärkeimmiksi ominaisuuksiksi. Useat rekrytointivastaavat ovat sitä mieltä, että aikuisten kokemusten tunnustaminen ja hyödyntäminen on yhteydessä heidän elämäntilanteensa ja taustojensa ymmärtämiseen. Syventävien kommenttien perusteella tämä merkitsee myös sen ymmärtämistä, että aikuisopiskelijat eivät ole ”kirjoittamattomia lehtiä”. On tärkeää, että aikuisopiskelijoiden elämänkokemuksia ja tietopohjaa hyödynnetään opetuksessa, ja taitava aikuisopettaja pystyy luomaan vuorovaikutustilan, jossa nämä kokemukset edistävät yhteistä oppimista. Opettajan tulee pystyä integroimaan opiskelijoiden kommentit oppitunnin kulkuun ja pyrkiä vahvistamaan opiskelijoiden itseluottamusta antamalla heille tunnustusta sekä käyttämällä hyväksi heidän kokemuksiaan opetuksisällön käsittelyssä. Yksi rekrytointivastaava luonnehtii asiaa näin:

”Minulle kaikkein keskeisintä on, että opettaja tunnustaa aikuisopiskelijoiden osaamisen ja kokemukset ja ottaa huomioon heidän kommenttinsa, vaikka hänen tehtävänä onkin opettaa heille jotain uutta. Taitava aikuisopettaja pystyy käyttämään opiskelijoiden huomioita pohjana omille jatkokommenteilleen. Huono aikuisopettaja luulee että opettaminen on luennointia, jolloin tulokset eivät

välttämättä ole kovin hyviä.”

Puhuttaessa aikuisopiskelijoiden taustan ja elämäntilanteen ymmärtämisestä jotkut rekrytointivastaavat painottavat, että vuorovaikutustilanteissa opettajan tulee olla läsnä ja tukea opiskelijoita niin ammattilaisena kuin ihmisenäkin pysyen kuitenkin aina asiallisena ja ryhtymättä heidän terapeutiksi. Asia nousee esiin siksi, että kaikissa aikuiskoulutusmuodoissa opettajat kohtaavat haavoittuvia ja syrjäytymisvaarassa olevia kohderyhmiä. Aikuisopettajan kyky toimia yhteistyössä esimerkiksi tuki- ja neuvontapalvelujen kanssa korostuu tällaisissa tilanteissa.

Taito välittää tietoa ja osaamista opiskelijoille nousee vastauksissa esiin lähes yhtä tärkeänä kuin yllä käsitellyt piirteet. Sitä luonnehditaan sellaisilla sanoilla kuin innostus, kiinnostus, omistautuminen, intohimo, halu välittää tietoa ja osaamista sekä vakuuttavuus.

Jotkut rekrytointivastaavista etenkin Suomessa ja Ruotsissa ja ennen kaikkea vapaan sivistystyön alalla korostavat suunnittelu- ja jäsentelykyvyn merkitystä hyvälle aikuisopettajalle. Painotuksen perusteluna osa heistä mainitsee, että nämä ominaisuudet ovat tärkeä osa hyvää didaktiikkaa ja näin ollen myös oppimisen vaikuttavuutta. Toisten vastaajien perusteluissa taas tuodaan esiin, että koska vapaa sivistystyö antaa opettajalle joustavat puitteet, on erityisen tärkeää että hän osaa pitää ohjat käsissään ja ottaa vastuuta ”*kaottisissa*” tilanteissa.

Ajantasaista opetettavan alan työkokemusta koskeva kommentti on tässä yhteydessä paikallaan. Vastauksista ilmenee, että rekrytointivastaavien mielipiteet tämän tekijän tärkeydestä eroavat toisistaan huomattavasti. Tuoretta kokemusta opetettavan alan työstä pidetään tärkeänä erityisesti ammattioppilaitoksissa. Kuten taulukosta ilmenee, tätä tekijää painotetaan erityisesti Islannissa, Suomessa ja Norjassa ja huomattavasti vähemmän Tanskassa ja Ruotsissa. Syventävissä kommentteissa mainitaan, että ammattioppilaitosten opettajien on äärimmäisen tärkeää päivittää opetettavan alan osaamistaan, sillä muuten heidän osaamistasonsa ei riitä suoraan työelämästä tulevien aikuisopiskelijoiden opettamiseen. Myös osassa korkeakouluista painotetaan opetettavan alan kokemusta. Erityisesti luovien alojen oppilaitosten rekrytointivastaavat arvostavat opettajia, jotka harjoittavat taiteilijan ammattia.

Aikuisopettajan pätevyys peruskoulun opettajaan verrattuna

Rekrytointivastaavilta kysyttiin, tuleeko heidän mielestään aikuisopettajalla olla erityisosaamista, jota lapsia ja nuoria opettavilla opettajilla ei ole. 29 vastaajasta 25 vastaa myöntävästi ”kyllä, aikuisopettajalla tulee olla erityisosaamista”. Perusteluna he mainitsevat, että aikuisopettajan tulee: 1) tuntea alueen ja koko maan työmarkkinat; 2) pystyä liittämään opetussisällöt ja koko koulutusohjelma laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin; 3) osata suhteuttaa opetussisällöt aikuisopiskelijoiden todellisuuteen; 4) tunnustaa ja hyödyntää heidän kokemuksiaan ja osaamistaan; 5) torjua aikaisempien, kielteisten oppimiskokemusten vaikutuksia; 6) keskustella opiskelijoiden kanssa, tehdä opetuksesta mielekästä ja hyväksyä erilaisuutta ja 7) kyetä toimimaan nopeasti muuttuvalla koulutusosalalla.

Neljä rekrytointivastaavista on epävarmoja kannastaan tai katsoo, että aikuisopettaja ei tarvitse erityisosaamista. Heidän perustelunaan on, että lasten ja nuorten opettamiseen pätevä opettajankoulutus antaa riittävät valmiudet aikuisten opettamiseen. On hyvä huomioida, että kolme näistä neljästä vastaajasta työskentelee yleissivistävän aikuiskoulutuksen parissa.

Täydennyskoulutuksen määrä

Rekrytointivastaavat raportoivat, missä määrin heidän opettajansa osallistuvat täydennyskoulutukseen vuosittain. Annetut luvut on luokiteltu kahteen ryhmään sen mukaan, osallistuvatko kunkin oppilaitoksen opettajat täydennyskoulutukseen yli vai 40 tunnin ajan vuodessa.

Alla luvut maittäin ja aikuiskoulutusmuodoittain:

	Suomi	Norja	Tanska	Ruotsi	Islanti	Kaikki maat
Alle 40 tuntia	80 %	50 %	33 %	0%	66 %	42 %
Yli 40 tuntia	20 %	50 %	66 %	100 %	33 %	58 %

	Yleissivistävä	Ammatillinen	Vapaa sivistystyö
Alle 40 tuntia	50 %	30 %	50 %
Yli 40 tuntia	50 %	70 %	50 %

Kaikkiaan 60 %:ssa oppilaitoksista kaikki opettajat osallistuvat täydennyskoulutukseen yli 40 tunnin ajan vuodessa, mutta maiden välillä on suuria eroja. Esimerkiksi vain 20 % suomalaisista rekrytointivastaavista raportoi, että heidän oppilaitoksensa opettajat osallistuvat täydennyskoulutukseen yli 40 tunnin verran vuodessa, kun taas Ruotsin vastaava luku on 100 %. Syventävistä kommentteista käy ilmi, että monet ruotsalaisista vastaajista laskevat psykologin vetämän pedagogisen tiimiohjauksen täydennyskoulutukseksi.

Ammattioppilaitosten opettajille järjestetään huomattavasti muita enemmän täydennyskoulutusta. Rekrytointivastaavien mukaan ammattioppilaitosten opettajille tarjotaan pedagogista täydennyskoulutusta (joka monissa tapauksissa on ammattiopettajan muodollinen pätevyysvaatimus), opettettavaan alaan liittyvää täydennyskoulutusta, lyhyitä korkeakoulutusohjelmia (esim. johtamistaidossa) ja konferenssiin osallistumista.

Yleissivistävän aikuiskoulutuksen ja vapaan sivistystyön opettajat osallistuvat puolessa oppilaitoksista täydennyskoulutukseen yli 40 tunnin verran vuosittain, puolessa oppilaitoksista taas alle 40. Syventävissä kommentteissa useat vastaajat tuovat esiin, että varsinkin sivistysliittojen ja opintokeskusten sivutoimiset opettajat ja muiden oppilaitosten määräaikaiset opettajat kieltäytyvät usein täydennyskoulutuksesta vaikka sitä tarjotaan heille. Sivutoimisilla opettajilla on yleensä toinen päätoimi tai useita

työpaikkoja ja tarkasti rajattu osaamisala. Jotkut sivistysliittojen ja opintokeskusten rekrytointivastavista kokevat, että sivutoimisille opettajille tulisi olla tarjolla parempaa pedagogiikan alan ja opetettavan alan täydennyskoulutusta. Toisessa vapaan sivistystyön oppilaitoksesta (kansanopisto) tulleessa kommentissa ilmenee, että täydennyskoulutusta olisi talousresurssien puolesta varaa järjestää, mutta opettajat eivät halua osallistua siihen. He eivät halua jättää päivittäistä opetustyötä sijaisten käsiin ja kokevat usein kurssit turhiksi. Heidän mielestään mielekästä täydennyskoulutusta olisi se, että he saisivat aikaa syventyä itsenäisesti opettamansa alan kehitykseen.

Täydennyskoulutuksen sisältö aiheittain

Rekrytointivastaavat ovat jakaneet täydennyskoulutuksen eri aihesisältöjen mukaan prosentuaalisesti. Alla luvut maittain ja aikuiskoulutusmuodoittain:

	Suomi	Norja	Tanska	Ruotsi	Islanti	Kaikki maat
Opetettavaan aineeseen liittyvä koulutus	60	40	50	20	30	40 (20;60)
Yleispedagogiikka	0	15	20	25	5	20 (0;30)
Aikuispedagogiikka	10	10	10	20	20	10 (0;20)
Henkilökohtainen kehittyminen	0	10	3	10	20	10 (0;20)
Tekninen koulutus	10	15	3	20	5	10 (0;20)
Muu koulutus	0	0	0	8	0	0 (0;10)

	Yleissivistävä	Ammatillinen	Vapaa sivistystyö	Kaikki koulutusmuodot
Opetettavaan aineeseen liittyvä koulutus	30	33	55	40 (20;60)
Yleispedagogiikka	20	15	13	20 (0;30)
Aikuispedagogiikka	10	20	10	10 (0;20)
Henkilökohtainen kehittyminen	10	10	8	10 (0;20)
Tekninen koulutus	20	10	8	10 (0;20)
Muu koulutus	0	0	0	0 (0;10)

Kaiken kaikkiaan on huomattavissa, että oppilaitosten välillä on suuria eroja, mutta erot vaikuttavat ainakin osittain olevan yhteydessä tiettyyn maahan tai koulutusmuotoon. Kokonaisuutena tarkasteltuna opetettavaan aineeseen liittyvä koulutus on selvästi etusijalla. Yksityiskohtaisempi tarkastelu osoittaa, että ainoastaan Ruotsissa opetettavaan aineeseen liittyvä osaaminen ei ole yleisin koulutuksen aihe.

Suomen ja Tanskan kokonaistilannetta tarkasteltaessa nähdään, että näissä maissa vähintään puolet järjestetystä täydennyskoulutustoiminnasta liittyy opetettavaan aineeseen. Koulutusmuodon mukaan jaoteltuna vapaan sivistystyön oppilaitokset painottavat opetettavan aineen täydennyskoulutusta selkeästi eniten. Syventävistä kommentteista ilmenee, että korkeaan lukuun vaikuttaa etenkin se, että sivistysliitoissa annettava opetus on hyvin erikoistunutta ja ne edellyttävät opettajiltaan korkealaatuista opetettavan aineen osaamista. Myös useat kansanopistot painottavat opetettavan aineen osaamista, ja muutamat ilmaisevat vastauksissaan etteivät ole kovin kiinnostuneita pedagogisesta täydennyskoulutuksesta. Tämäkin suuntaus näkyy taulukon luvuissa. Sekä sivistysliitot että opintokeskukset tarjoavat opettajilleen muun muassa kansansivistäjän roolia käsitteleviä kursseja. Kurssit eivät ole pakollisia.

Yleispedagogista koulutusta painotetaan enemmän kuin aikuispedagogista. Tämä ilmenee myös kommentteista. Muutamat vastaajat eivät ole kiinnostuneita aikuispedagogiikasta mutta haluavat mielellään laajentaa opetettavaa ainetta ja yleispedagogiikkaa koskevaa tarjontaa.

Konkreettisia ehdotuksia aikuisopettajien osaamisen kehittämiseksi

Kaikkien aikuiskoulutusmuotojen rekryointivastaavat kaikissa Pohjoismaissa mainitsevat lisärahoituksen yhtenä aikuisopettajien osaamisen parantamisen keinona. Useat vastaajat kommentoivat, että heidän käytössään olevat niukat talousresurssit rajoittavat sitä, millaisia ja minkä pituisia kursseja he voivat valita. Tähän vaikuttaa etenkin se, että sijaisopettajan palkkakustannukset kurssin ajalta ovat usein vähintään yhtä suuret kuin kurssin hinta.

Useiden maiden ammattioppilaitoksille ominainen ongelma on, että pätevien opettajien rekryointi voi olla vaikeaa, koska taitavien ammatti-ihmisten palkat yksityisellä sektorilla ovat paljon parempia kuin opettajien palkat.

Kaikkien aikuiskoulutusmuotojen rekryointivastaavien konkreettisisissa ehdotuksissa peräänkuulutetaan – hieman eri painotuksin – täydennyskoulutuskursseja, joissa teoria ja käytäntö yhdistyvät. Nämä voisivat olla esimerkiksi työpaikoilla pidettäviä ammatillisia ja teoreettisia kursseja, että uudet opettajat seuraisivat kokeneiden opettajien työtä, sekä kursseja joissa opetettavan alan tuntemus yhdistyy pedagogiseen ja didaktiseen näkökulmaan. Useat vastaajat ehdottavat hankkeita, joissa opettajat voivat oppia toisiltaan opintokäyntien avulla sekä harjoittelemalla tiimityötä ja opetusyhteistyötä.

Kaikissa aikuiskoulutusmuodoissa vastaajat toivovat, että aikuispedagogiikka saisi enemmän painoarvoa niin päätöksenteon kuin käytännön tasolla. Opettajien on tiedettävä, mikä on ominaista nimenomaan aikuisten opettamiselle, ja osattava käyttää aikuispedagogisia työmuotoja. Vapaan sivistystyön piiristä (varsinkin sivistysliitoista) esiin nousee selkeä toive kursseista, jotka lisäävät opettajien tietoisuutta vapaan sivistystyön kentästä. Monet rekryointivastaavat kommentoivat, että heidän opettajansa eivät hyödy riittävästi kursseista, joiden vetäjinä on lasten ja nuorten opettajia. Monet kokevat, että nimenomaan aikuisopiskelijoihin keskittyvää täydennyskoulutusta ei ole riittävästi. Joidenkin rekryointivastaavien mielestä täydennyskoulutuksen tulisi olla räätälöity aina jonkin tietyn aikuiskoulutusmuodon opettajille, koska eri aikuiskoulutusmuotojen opetussisältö, konteksti ja kohderyhmä eivät ole varsinaisesti vertailukelpoisia. Aineiston kvalitatiiviset vastaukset viittaavat siihen, että suuret oppilaitokset ja oppilaitokset, jotka ovat vahvasti verkostoituneet muiden saman maantieteellisen alueen oppilaitosten kanssa kykenevät huomattavasti muita paremmin tarjoamaan opettajilleen heille soveltuvaa täydennyskoulutusta. Kun oppilaitos pystyy kokoamaan yhteen koulutukseen ison joukon opettajia, se voi tilata räätälöidyn kurssin eikä näin ollen ole riippuvainen ulkopuolisten koulutuksen tarjoajien kurssivalikoimasta. Suomalaisessa OSAAVA-ohjelmassa käsitellään juuri tätä aihetta sekä useita muita tekijöitä, joita rekryointivastaavat pitävät tärkeinä aikuisopettajien täydennyskoulutuksen laadunvarmistuksen ja hyödyllisyyden kannalta. OSAAVA-ohjelmasta on enemmän tietoa luvussa, jossa puhutaan aikuispedagogiikan alan koulutusmahdollisuuksista. Suomesta kerrotaan että ohjelmasta on saatu erittäin hyviä kokemuksia.

Eryisesti ammattioppilaitoksissa työskentelevät rekryointivastaavat painottavat, että kurssien sisällöstä tulee olla käytännön hyötyä. Hyödyllisenä he pitävät mm. konkreettista, käytännönläheistä didaktiikkaa. Kuten yllä mainittiin, ammattioppilaitokset pitävät erityisen tärkeänä myös sitä että opettajilla on tuoretta opetettavan alan työkokemusta. Useat rekryointivastaavat toivovatkin parempia mahdollisuuksia järjestää opettajille vuosittain esimerkiksi viikon kestävä työelämävierailu eräänlainen opettajien työharjoittelu. Tämän ajatuksen toteuttamista estää se, että harjoitteluun kului opettajien työaika, sekä vaikeus löytää työpaikkoja, jotka suostuisivat ottamaan vastaan opettajia.

Muita eri aikuiskasvatusmuodoista ja eri maista tulleita ehdotuksia kurssien aiheiksi olivat esimerkiksi taloustietous ja budjetointi (jotka ovat yhä tärkeämpi osa kurssisuunnittelua) sekä ajantasainen lainsäädäntö, reunaehdot ja poliittinen päätöksenteko.

Pohjoismaisen yhteistyön merkitys aikuisopettajien osaamisen kehittämislle

Suurin osa kaikkien aikuiskoulutusmuotojen koulutusvastaavista vastaa myöntävästi kysyttäessä, voiko pohjoismaisella yhteistyöllä olla merkitystä aikuisopettajien osaamisen kehittämislle. Perustelut ovat osaksi yleisluontoisia huomioita, kuten *”tiedon jakaminen on aina hyvä asia”* ja *”muissa maissa vierailu ja kokemusten vaihto on hyödyllistä”*. Yksilöidymmissä perusteluissa pohjoismaisen yhteistyön hyötyjä perustellaan sillä, että Pohjoismailla on paljon yhtäläisyyksiä ja yhteisiä intressejä, etäisyydet ovat pieniä ja kielimuuri ei ole kovin korkea. Eräs ammattioppilaitos mainitsee konkreettisenä esimerkkinä, että Pohjoismailla on monilla aloilla samantyyppiset työtavat ja lainsäädäntö esimerkiksi rakennustyömaiden ja infrastruktuurin osalta, mikä mahdollistaa esimerkiksi yhteisten täydennyskoulutusohjelmien suunnittelun.

Useat haastatellut mainitsevat, että opintokäynnit ja käytännön kokemusten vaihto on innostavaa ja arvokasta. Kaikkien aikuiskoulutusmuotojen piirissä vastaajia kiinnostaa ensisijaisesti yhteistyö saman aikuiskoulutusmuodon piirissä työskentelevien yhteistyökumppanien kanssa, mutta muutamat rekrytointivastaavat ovat kiinnostuneita aikuiskoulutusmuotojen rajat ylittävästä yhteistyöstä. Muutamat vapaan sivistystyön edustajat erottuvat muista vastaajista kommentoimalla, että heitä kiinnostaa ainoastaan yhteistyö muiden kansansivistysalan oppilaitoksien kanssa. Lisäksi yksi vastaaja korostaa, että yhteistyökumppanien tulisi mieluiten olla oppilaitoksia jotka eivät anna tutkintoon johtavaa koulutusta. Useat vapaan sivistystyön piirissä – erityisesti sivistysliitoissa tai opintokeskuksissa – toimivat vastaajat myös epäilevät, onko pohjoismaisen opettajayhteistyön järjestäminen osa-aikaisille opettajille realistista.

Vastaajat ehdottavat konkreettisten, pedagogiikkaan liittyvien yhteistyöhankkeiden luomista (aiheeksi sopisi esim. yhteistoiminnallinen oppiminen). Tällaisten hankkeiden perusteella voitaisiin pohtia, onko määriteltävissä jokin konkreettinen ”pohjoismainen toimintatapa”. Lisäksi on ehdotettu yhteisiä ammattialakohtaisia kursseja, joiden pohjalta voitaisiin kehittää erityisesti kalliille, erikoistuneille ja opiskelijamääriltään pienille ainealueille suunnattuja yhteispohjoismaisia hankkeita.

Useilla rekrytointivastaavilla on kokemusta pohjoismaisesta yhteistyöstä opettajavaihdon tai yksittäisten opettajien opintokäyntien kautta. Heidän mukaansa kokemukset ovat olleet hyvin myönteisiä ja antoisia yksittäisen opettajan kannalta, mutta laajempien seurannaisvaikutusten saaminen aikaan oppilaitoksessa on vaikeaa. *”Kokemus on hieno osallistujille, mutta sitä on vaikeaa levittää laajemmalle myöhemmin”*.

Neljä rekrytointivastaavaa on sitä mieltä, että pohjoismainen yhteistyö ei edistä osaamisen kehittämistä. He perustelevat kantaansa sillä, että Pohjoismaiden liiallinen samankaltaisuus estää kehittymisen ja että EU tarjoaa parempia mahdollisuuksia.

Tutkimukseen osallistuneista oppilaitoksista vajaa kolmannes osallistuu varsinaiseen pohjoismaiseen yhteistyöhön, suurin osa niistä Interreg-ohjelman kautta. Joillakin muilla oppilaitoksilla on aiemmin ollut pohjoismaista yhteistyötä, jota ne mielellään jatkaisivat. Muutama oppilaitos on mukana eurooppalaisissa hankkeissa. Vain harvat rekrytointivastaavat kertovat tuntevansa yhteispohjoismaisia organisaatioita kuten NVL ja Nordplus, ja useat vastaajat mainitsevat erityisesti kaipaavansa lisää tietoa pohjoismaisen yhteistyön mahdollisuuksista.

Aikuispedagogiikan alan koulutusohjelmat

Tutkimuksessa kartoitettiin, millaisia koulutusmahdollisuuksia aikuispedagogiikan alalla on tarjolla Pohjoismaissa. Kartoitukseen on sisällytetty mahdollisimman laaja-alaisesti kaikki tarjolla olevat eripituiset ja -tasoiset koulutukset lukuun ottamatta tutkijakoulutuksia. Nimenomaan opettajille suunnattujen koulutusohjelmien lisäksi kartoitukseen on sisällytetty koulutustarjonta joka liittyy yleisemmällä tasolla aikuisten formaalin tai nonformaalin sektorin oppimiseen.

Yhteenvedoanalyysissa koulutusohjelmat on jaoteltu sen mukaan, ovatko ne varsinaisia opettajankoulutusohjelmia, sekä sen mukaan voidaanko ne luokitella perustutkintoon johtavaksi koulutukseksi vai täydennyskoulutukseksi. Nämä kaksi muotoa määritellään siten, että koulutus luokitellaan täydennyskoulutukseksi, jos siihen pääsy edellyttää, että henkilö on jo suorittanut toisen tutkinnon^V, hankkinut työkokemusta ja/tai työskentelee parhaillaan aikuiskoulutuksen parissa. Taulukossa koulutusohjelmat on jaoteltu tason mukaan.

Yhteenvedoanalyysi

Opettajankoulutusohjelmat

Vain Suomessa on mahdollista erikoistua aikuiskasvatukseen koko opettajankoulutuksen ajan. Ruotsissa opettajaksi opiskelevat voivat valita joitakin erikoistumiskursseja aikuisten oppimisesta, ja opettajan tutkinnon suorittaneet voivat suorittaa täydennysopintokokonaisuuden aikuisten oppimisesta. Lisäksi Ruotsissa on tarjolla vapaan sivistystyön opettajaksi pätevöittävä koulutus, jonka suorittaminen edellyttää joko korkeakoulututkintoa tai käytännön työkokemusta. Norjassa, Islannissa ja Tanskassa yleiset opettajantutkinnot on periaatteessa suunnattu myös aikuisopettajaksi aikoville, mutta käytännössä aikuiskasvatusta käsitellään koulutuksessa hyvin rajallisesti. Tästä on poikkeuksena Norjassa järjestettävä koulutus, jossa käytännön työ ja kasvatustieteen teoria limittyvät. Koulutusohjelmaan kuuluu paljon työssä oppimista ja osa opettajista suorittaa sen työn ohessa, ja niinpä koulutuksella voi olla käytännön aikuisopetustyöhön liittyvä ulottuvuus. Tämä ei kuitenkaan välttämättä heijastu teoriaosaan. Tanskassa on useita erilaisia aikuispedagogisia maksullisia koulutuksia, jotka järjestetään täydennyskoulutuksena eikä perustutkintojen piirissä. Aihetta käsitellään tuonnempana tässä raportissa. Tässä on kuitenkin syytä huomauttaa että yksi koulutuksista, ammattipedagogiikan diplomi, on nykyisin lain edellyttämä pätevyysvaatimus AMU-työvoimakoulutusten opettajille ja ammattiopettajille.

Muut korkeakoulutusohjelmat

Muun korkeakoulutuksen osalta vain Suomessa on mahdollista suorittaa ylempi korkeakoulututkinto, jossa pääaineena on aikuiskasvatustiede. Tätä koulutusta tarjotaan kuudessa eri oppilaitoksessa. Syksyllä 2011 Norjan Trondheimissa käynnistyy viisivuotinen aikuisten oppimisen korkeakoulutusohjelma. Sekä Ruotsissa että Islannissa on tarjolla kaksivuotinen maisteriohjelma mutta ei alemmaa korkeakoulututkintoa. Ruotsissa on kuitenkin joitakin erillisiä alemman korkeakoulutason kursseja, joten alemmaa korkeakoulututkintoa suorittava opiskelija voi halutessaan erikoistua jossain määrin aikuisten oppimiseen. Tanskassa ei ole tarjolla lainkaan aikuiskasvatuksen korkeakoulututkintoa. On odotettavissa, että kasvatus- ja koulutusalan korkeakoulututkintoa suorittavat opiskelijat pystyvät tulevaisuudessa kaikissa Pohjoismaissa jossain määrin erikoistumaan aikuisten oppimiseen. Lisäksi henkilöstöalalla on useita koulutusohjelmia joissa käsitellään aikuisten oppimista työelämässä. Ne rajattiin kuitenkin kartoituksen ulkopuolelle.

^V Poikkeuksena ylemmät korkeakoulututkinnot, jotka suoritetaan suoraan saman pääaineen alemman korkeakoulututkinnon jatkona.

Täydennyskoulutus

Korkea-asteen perustutkintoon johtavien koulutusten lisäksi kaikissa Pohjoismaissa on tarjolla vaihtelevasti kursseja, jotka edellyttävät työkokemusta ja usein myös työskentelyä aikuiskoulutusallalla. Oletettavasti kaikkien maiden aikuisoppilaitokset järjestävät oppilaitoksen sisäisiä koulutuksia, joita hankitaan niin oppilaitoksilta kuin yksityisiltä yrityksiltä.

Suomessa käynnistettiin vuonna 2010 kuusivuotinen, hallituksen rahoittama täydennyskoulutusohjelma OSAAVA, jonka puitteissa on aktivoitu kouluja kehittämään henkilöstönsä osaamista. Ohjelman tavoitteena on, että oppilaitokset verkostoituvat ja avaavat omia kurssejaan muista oppilaitoksista tulleille osallistujille, jolloin täydennyskoulutustarjonta lisääntyy. Lisäksi tavoitteena on luoda opettajien kokemusverkostoja ja vertaisoppimista. Etusijalla ovat innovatiiviset oppimismuodot, mukaan luettuna tietotekniikan ja sosiaalisen median käyttö. Ohjelma on maanlaajuinen ja avoin kaikille oppilaitoksille. Aikuiskoulutuksen alalla erityisesti vapaan sivistystyön oppilaitokset osallistuvat ohjelmaan hyvin aktiivisesti.

Suomessa toteutetaan parhaillaan myös erityisesti aikuiskoulutusallalle suunnattua kansallista ohjelmaa. Pääohjelma Opin Ovi koostuu kehitys- ja koulutustoiminnasta. Ohjelmaan sisältyvät projektit ERKKERI ja STUDIO tarjoavat opettajille ja ohjaajille koulutusta, jonka aiheena on aikuisopiskelijoiden opetus, neuvonta ja ohjaus. Koulutuksissa käsitellään sekä työelämään liittyviä näkökulmia että henkilökohtaisempia ja oppimiseen liittyviä näkökohtia. Tarjolla on 5–60 ECTS-pisteen laajuisia opintokokonaisuuksia. Ohjelman rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto.

Useat kansalliset organisaatiot, kuten Tanskan kansanopistojen kattojärjestö Folkehøjskolernes Forening i Danmark, Norjan elinikäisen oppimisen virasto VOX ja islantilainen FA järjestävät yhteisiä kursseja jäsenorganisaatioilleen.

Tanskassa tarjolla on melko laaja valikoima maksullisia aikuiskoulutusallan koulutusohjelmia. Nämä koulutukset ovat yleensä^{VI} luonteeltaan täydennyskoulutusta, koska niihin osallistuminen edellyttää aiempaa tutkintoa ja alan työkokemusta. Laajuudeltaan koulutukset vastaavat yleensä vuoden pituista kokopäiväopiskelua ja niitä on tarjolla eri koulutustasoilla. Myös Norjassa on tarjolla maksullisia, täydennyskoulutustyyppisiä koulutuksia, jotka vastaavat laajuudeltaan enintään puolen vuoden kokopäiväopiskelua. Muissa Pohjoismaissa ei ole tämän tyyppistä maksullista koulutusta, jonka maksaa joko työnantaja tai osallistuja itse.

VI Poikkeuksena AVU-koulutus

Taulukkomuotoiset yhteenvedot

Seuraavilla sivuilla on taulukkomuotoiset yhteenvedot aikuispedagogiikan alan opiskelumahdollisuuksista Pohjoismaissa. Koulutusohjelmat on jaoteltu tason mukaan suhteutettuna eurooppalaiseen tutkintojen viitekehysten (EQF) taitotasoon 6, joka vastaa alempaan korkeakoulututkintoon johtavaa, bachelor-tason koulutusta. Taulukoita on kolme: 1) EQF 6 -tasoa alemmat koulutukset, 2) EQF 6-tasoiset koulutukset sekä 3) EQF 7-tasoiset (maisteritason) koulutukset. Jaottelua koskevana varauksena pyydämme lukijaa ottamaan huomioon, että koulutusohjelmien suhteuttaminen eurooppalaiseen tutkintojen viitekehykseen on vielä kesken useimmissa Pohjoismaissa. Opiskelijamääristä tiedot on saatu selville vain maisteritason opiskelijoiden osalta.⁶⁵

EQF 6 -tasoa alemmat aikuispedagogiikan koulutukset

	Tutkinnon/koulutuksen nimi	Koulutuksen järjestäjä	Kohderyhmä	Laajuus	Kommentteja
Tanska	AVC ⁶⁶	Useita, mm. Arbejdernes Oplysnings Forbund (sivistysliitto), opetuksen resurssi- ja kehittämiskeskukset, aikuispedagogiikan keskus	Ei muodollisia pääsyaatimuksia	6 ECTS-pistettä, suoritetaan joko kokopäiväopiskeluna 4 viikossa tai osa-aikaisesti 20 viikossa	Maksullinen koulutus, hinta n. 10 000 Tanskan kruunua
	Kansanopistopedagoginen koulutus ⁶⁷	Folkehøgskolernes Forening (Tanskan kansanopistoyhdistys)	Kansanopistojen opettajat	Kesto osa-aikaisena reilun vuoden. Sis. n. 180 tunnin teoriaosuuden ja käytännön osuuden.	Koulutuksesta ei myönnetä ECTS-pisteitä koska järjestäjänä on yksityinen koulutuksen tarjoaja. Vuosittain n. 15-20 osallistujaa.
	Aikuisopettajan koulutus ⁶⁸	Ammatilliset korkeakoulut	Henkilöt, joilla on ammatillinen tai akateeminen tutkinto tai muunlainen ammatitipätevyys sekä joko kokemusta aikuisten opettamisesta tai AVG suoritettuna	60 ECTS-pistettä, suoritetaan joko kokopäiväopiskeluna tai osa-aikaisesti	Maksullinen koulutus
	Nuorten ja aikuisten opettamisen ”akademi”-tason tutkinto ⁶⁹	Ammatilliset korkeakoulut, Metropol, VIA, UCSyd, UCC	Henkilöt, joilla on yleissivistävä toisen asteen tutkinto tai soveltuva ammattitutkinto ja väh. 2 vuoden työkokemus alalta	60 ECTS-pistettä, suoritetaan joko kokopäiväopiskeluna tai osa-aikaisesti	Maksullinen koulutus
Suomi					
Norja	Aikuispedagogiikan täydennyskoulutus	VOX		Yksi päivä	

EQF 6 -tasoiset aikuispedagogiikan koulutukset

	Tutkinnon/koulutuksen nimi	Koulutuksen järjestäjä	Kohderyhmä	Laajuus	Kommentteja
Tanska	Aikuisten oppimisen ”diplom”-tason tutkinto ⁷⁰	Ammatilliset korkeakoulut	Henkilöt, joilla on soveltuva ammatillinen korkeakoulututkinto sekä tutkinnon jälkehen hankittu väh. 2-vuotinen työkokemus	60 ECTS-pistettä, suoritetaan joko kokopäiväopiskeluna tai osa-aikaisesti	Maksullinen koulutus
	Aikuisten valmentavan luku- ja matematiikkaopetuksen (FVU) ”diplom”-tason tutkinto ⁷¹	Ammatilliset korkeakoulut	Kuten yllä	60 ECTS-pistettä, suoritetaan joko kokopäiväopiskeluna tai osa-aikaisesti	Maksullinen koulutus
	Ammattipedagogiikan ”diplom”-tason tutkinto ⁷²	Ammatilliset korkeakoulut	Kuten yllä, mutta koska laki edellyttää ammattiopettajilta kahden ensimmäisen moduulin suorittamista, työsuhteessa olevat saavat vapautuksen pohjakoulutusvaatimuksista.	60 ECTS-pistettä, suoritetaan joko kokopäiväopiskeluna tai osa-aikaisesti	Maksullinen koulutus Laki edellyttää kaikilta ammattiopettajilta tämän koulutuksen suorittamista 6 v. kuluessa työsuhteen alkamisesta
Suomi	Opin Ovi-hankekokonaisuuteen kuuluvat hankkeet STUDIO ja ERKKERI, OSAAVA-ohjelma ⁷⁴		Aikuisopettajat	Vaihtelee	Ks. ohjelmien kuvaukset tekstissä
	Kasvatustieteen kandidaatin tutkinto pääaineena aikuiskasvatustiede	Jyväskylän, Tampereen, Turun, Lapin ja Itä-Suomen yliopistot sekä Åbo Akademi	Kaikki, joilla on toisen asteen tutkinto	180 ECTS-pistettä	
Norja	Aikuisedagogiikka ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen ⁷⁵	Akershusin korkeakoulu		30 ECTS-pistettä vuoden kestävinä osa-aikaopintoina	Maksullinen koulutus, hinta 32 000 Norjan kruunua
	Tietotekniikan perustaitojen opettaminen aikuiskoulutuksessa ⁷⁶	Vestfoldin korkeakoulu	Opettajan tutkinnon suorittaneet Yli 25-vuotiaat hakijat voidaan hyväksyä aiemmin hankitun osaamisen arvioinnin perusteella	30 ECTS-pistettä vuoden kestävinä osa-aikaopintoina	Maksullinen koulutus, hinta 23 000 Norjan kruunua
	Luku- ja kirjoitustaidon perusteiden opettaminen aikuiskoulutuksessa ⁷⁷	Stavangerin korkeakoulu	Kuten yllä	30 ECTS-pistettä vuoden kestävinä osa-aikaopintoina	Maksullinen koulutus, 20 000 Norjan kruunua
	Aikuisedagogiikan koulutus ⁷⁸	Verkko-oppilaitos NKI		15 ECTS-pistettä	Verkko-opetus, 2 eri kurssia. Maksullinen koulutus, hinta n. 19 000 Norjan kruunua
	”Praktisk-pædagogisk uddannelse” (PPU): pedagogiikan teoriaa ja käytäntöä yhdistelevä opintokokonaisuus ⁷⁹	Jouko yliopistoja ja korkeakouluja	Henkilöt, joilla on ammatillinen koulutus ja jotka haluavat toimia opettajina toisen asteen oppilaitoksissa	60 ECTS-pistettä	Koulutuksen järjestäjä saa suunnitella koulutuksen melko vapaasti, ja siitä on tarjolla monta erikoistumisvaihtoehtoa. Koulutukseen ei välttämättä sisälly varsinaista aikuisedagogiikkaa.
	Neuvontatyön ja aikuisten oppimisen alempi korkeakoulututkinto ⁸⁰	NTNU Trondheim	Kaikki, joilla on toisen asteen tutkinto	180 ECTS-pistettä	Koulutusohjelma käynnistyy syksyllä 2011
	Vapaan sivistystyön aatetta ja pedagogiikkaa käsittelevä kurssi ⁸¹	Linköpingin yliopiston VUFO-keskuksen järjestämät, ulkopuolisille tahoille (esim. vapaan sivistystyön oppilaitokset) suunnatut kurssit		7,5 ECTS-pistettä	VUFO järjestää tilauksesta erilaisia aikuisedagogiikan lyhytkursseja ulkopuolisille tahoille
Erilliset aikuisedagogiikkaa käsittelevät kurssit ⁸²	Linköpingin, Göteborgin, Uumajan ja Tukholman yliopistot ja Malmön, Jönköpingin, Halmstadin, Mälardalenin korkeakoulut sekä Högskolan Väst	Opettajaksi opiskelevat, yliopisto-opiskelijat	15–30 ECTS-pistettä	Kurssien taso on EQF 6. Valtaosaan ei ole pääsyvaatimuksia. Vain Linköpingin yliopisto tarjoaa yliopistollisia kursseja. Suurin osa kursseista on yleisluontoisia mutta myös spesifisempiä aiheita on tarjolla. Tarjonta vaihtelee vuosittain.	
Kansanopisto-opettajan koulutusohjelma ⁸³	Linköpingin yliopisto	Henkilöt, joilla on joko yliopistollinen alempi korkeakoulututkinto tai viiden vuoden työkokemus vapaasta sivistystyöstä	60 ECTS-pistettä	Koulutusohjelmaan hyväksytään vuosittain 60 opiskelijaa.	
Opettajille suunnattu aikuisopettajan jatkokoulutusohjelma ⁸⁴	Linköpingin yliopisto	Opettajan tutkinnon suorittaneet	30 ECTS-pistettä, suoritetaan 3 lukukauden aikana		
Islanti	Stiklur-ohjelma ⁸⁵	FA ⁸⁶	LLC-keskusten opettajat	12 eri moduulia, joihin kuhunkin kuuluu 7 oppituntia	Vuosittain ohjelman puitteissa pidetään n. 2000 oppituntia, mikä vastaa 15-20 kurssia.
	Train the Trainer	Hróbjartur Árnason, Nám Ehf	Isoissa yrityksissä ja oppilaitoksissa toimivat opettajat	4–30 tuntia/moduuli	
	Tehokas opetus -kurssit	Starfsmennt (Julkisen sektorin työntekijöiden koulutuskeskus) ⁸⁷	Starfsmenntin omat opettajat	4–30 tuntia/moduuli	

EQF 7 -tason (maisteritason) koulutukset

	Tutkinnon/koulutuksen nimi	Koulutuksen järjestäjä	Kohderyhmä	Laajuus	Opiskelijamäärä vuosittain koko maassa	Kommenteja
Tanska	Yliopistonopettajan opettajaharjoittelu, ”adjunktpædagogikum” ⁸⁸	Yliopistot	Aloittelevat yliopistonopettajat, jotka eivät ole vielä suorittaneet harjoittelua	Vaihtelee		
	Koulutuksen ja oppimisen maisteriohjelma ⁸⁹	Roskilden yliopisto	Henkilöt, joilla on soveltuva korkeakoulutus ja vähintään 2 v. työkokemusta	60 ECTS-pistettä	Noin 20	Maksullinen koulutus, hinta 45 000 Tanskan kruunua
	Aikuisten oppimisen ja osaamisen kehittämisen maisteriohjelma ⁹⁰	DPU	Kuten yllä	60 ECTS-pistettä	Noin 15	Maksullinen koulutus, hinta 70 000 Tanskan kruunua
	Oppimisprosessien maisteriohjelma ⁹¹	Ålborgin yliopisto	Kuten yllä	60 ECTS-pistettä	Noin 20	Maksullinen koulutus, hinta 60 000 Tanskan kruunua
	Tanska toisena kielenä -maisteriohjelma ^{92 93}	DPU	Kuten yllä	60 ECTS-pistettä	Järjestetään yhdessä ”nuorille ja aikuisopiskelijoille suunnattu tanska toisena ja vieraana kielenä -opetus” -koulutusohjelman kanssa, yhteensä 60-80 opiskelijaa/vuosi	Maksullinen koulutus, hinta 32 000 Tanskan kruunua
	Nuorille ja aikuisille suunnatun tanska toisena kielenä -opetuksen koulutusohjelma ⁹⁴	DPU	Opettajat, jotka opettavat tanskaa toisena kielenä nuorille ja aikuisille	60 ECTS-pistettä	Järjestetään yhdessä ”tanska toisena kielenä” -maisteriohjelman kanssa, yhteensä 60-80 opiskelijaa/vuosi	Maksullinen koulutus, hinta 32 000 Tanskan kruunua
Suomi	Aikuisopetuksen tehtäviin suuntautuvat opettajan pedagogiset opinnot	Helsingin, Jyväskylän, Tampereen, Turun, Lapin ja Itä-Suomen yliopistot	Henkilöt, jotka ovat suorittaneet 300 ECTS-pisteen laajuisen maisterin tutkinnon	60 ECTS-pistettä	Noin 180	
	Aikuiskasvatustieteen maisteriopinnot	Jyväskylän, Tampereen, Turun, Lapin ja Itä-Suomen yliopistot sekä Åbo Akademi	Henkilöt, jotka ovat suorittaneet alemman yliopistollisen korkeakoulututkinnon	120 ECTS-pistettä	Noin 75	
Norja	Aikuisten oppimisen maisteriopinnot ⁹⁵	NTNU Trondheim	Henkilöt, jotka ovat suorittaneet yhteiskuntatieteiden tai humanististen tieteiden alemman yliopistollisen tutkinnon tai soveltuvan ammatikorkeakoulututkinnon, esim. sairaanhoitaja	120 ECTS-pistettä	Noin 10	Aikaisemmin Tromssan yliopistossa tarjolla ollut aikuisten oppimisen maisteriohjelma on lakkautettu.
Ruotsi	Master in adult learning and global change ⁹⁶	Linköpingin yliopisto	Henkilöt, joilla on alempi yliopistollinen korkeakoulututkinto soveltuvassa pääaineessa	60 ECTS-pistettä	Noin 20	Kansainvälinen koulutusohjelma, toteutetaan yhteistyössä kolmen ulkomaisen yliopiston kanssa. Valtaosa opiskelijoista on ulkomaalaisia.
Islanti	Aikuisten oppimisen maisteriopinnot ⁹⁷	Islannin yliopiston kasvatustieteen laitos		120 ECTS-pistettä	10	

Kokoavat poikkittaisanalyysit ja näkökulmia tulevaan työhön

Esitämme ensin joitakin huomioita aikuispedagogiikasta ja aikuisdidaktiikasta pohjoismaisessa kontekstissa.

Tutkimuksen tulokset voidaan ryhmitellä kolmeen eri pääosaan: 1) taulukkomuotoinen selonteko yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen sekä vapaan sivistystyön parissa työskentelevien aikuisopettajien muodollisista pätevyysvaatimuksista; 2) kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen katsaus rekrytointista vastaavan oppilaitosjohdon näkemyksistä; ja 3) taulukkomuotoinen selonteko aikuispedagogiikan alan koulutusmahdollisuuksista. Alla on näistä kolmesta alueesta erilliset yhteenvedot sekä niihin perustuva yleisarvio ja suosituksia.

Kaikissa Pohjoismaissa ja kaikissa aikuiskoulutusmuodoissa selkeästi tärkeimmäksi muodolliseksi pätevyysvaatimukseksi nousee opetettavan alan osaaminen ja toiseksi tärkeimmäksi yleispedagogiset pätevyysvaatimukset. Aikuisopettajilta ei yleisesti ottaen odoteta muodollista aikuispedagogista pätevyyttä. Pohjoismaiset opettajankoulutusohjelmat ovat muuttumassa tutkimuspohjaisemmiksi, erikoistuminen lisääntyy ja koulutus liitetään tiiviimmin käytännön työhön (ks. esim. Pohjoismaiden ministerineuvosto 2008). Tämän suuntauksen huomioon ottaen on merkille pantavaa, että aikuisopiskelijoiden erityisiin oppimisedellytyksiin ja tarpeisiin ei ole kiinnitetty enempää huomiota. Aikuispedagogisen osaamisen vähäinen painoarvo voi johtua useista eri syistä. Tätä taustaa vasten on aiheellista kysyä, onko erityinen aikuispedagoginen – tai ehkä pikemminkin aikuisdidaktinen – lähestymistapa ylipäätään tarpeen aikuisten oppimisen edistämiseksi. Keskustelua samasta aiheesta on käyty ennenkin, mutta se on edelleen ajankohtainen. Koska aihepiiri on erityisen keskeinen tämän kartoituksen tuloksia tarkasteltaessa, käsittelemme muutaman aiheeseen liittyvän teoreettisen näkökulman ennen kuin jatkamme kyselylomakkeiden analyysin parissa.

Pohjoismaissa aihetta on käsitelty kahdessa tuoreehkossa julkaisussa. Kirjassa ”Didaktik för vuxna” (*Aikuisdidaktiikka*) (Larsson 2006) huomautetaan muun muassa, että jos puhutaan erityisistä aikuisille suunnatuista oppilaitosmuodoista ja koulutusohjelmista, niiden tulee erottua sisällöltään ja muodoltaan esim. lapsille ja nuorille suunnatuista koulutuksista, mikä ei monien aikuiskoulutusohjelmien osalta pidä paikkaansa. Larssonin mukaan aikuisille suunnatut koulutusohjelmat ovat syntyneet vastaamaan yhteiskunnan ja työmarkkinoiden tarpeisiin ja ovat yhteydessä yksilöiden pyrkimykseen säilyttää tai vaihtaa työpaikkaa tai työtehtäviä. Tämä koskee varsinkin aikuisten toisen asteen oppilaitoksia, työvoimakoulutusta ja ammattikoulutusta. Larssonin mukaan aikuiskoulutukselle erityistä ovat olosuhteet, joissa aikuiset valitsevat ja suorittavat opintoja, sekä oppilaitokset ja puitteet joissa koulutus tapahtuu. Hän korostaa erityisesti, että aikuiset ovat täysi-ikäisiä ja täysivaltaisia yksilöitä, jotka työskentelevät ja opiskelevat usein samanaikaisesti. Larsson tuo myös esiin, että koulutus voi tapahtua oppilaitoksissa, työpaikoilla, erilaisissa organisaatioissa jne.

Kirjassa ”Voksnes læreprocesser. Kompetenceudvikling i uddannelse og arbejde” (*Aikuisten oppimisprosessit. Osaamisen kehittäminen koulutuksessa ja työssä*) (Wahlgren 2010) painotetaan, että aikuispedagogiikassa on sekä piirteitä, jotka sisältyvät myös lapsi- ja nuorisopedagogiikkaan, että erityisiä, aikuiskasvatuskentälle ominaisia elementtejä. Erityisesti Wahlgren tuo esiin, että aikuisilla on enemmän kokemusta, että heidän identiteettinsä on ehtinyt muotoutua, että heillä on pidempi elämänhistoria ja että sekä työ että vanhemmuus ovat usein osa heidän elämäänsä. Aikuiset tuovat usein oppimisprosesseihin paljon eri tavoin hankittua osaamista ja haluavat pystyä käyttämään oppimaansa heti. Wahlgrenin mukaan erityisen tärkeitä tekijöitä aikuisten oppimisen järjestämisessä ovat muun muassa ”*vapaaehtoinen osallistuminen, oppimisen liittäminen käytäntöön ja kokemuksiin,*

aikuisten erityistarpeet ja motivaatio, tavat hyödyntää opittua sekä erityinen oppimiskonteksti”. (ibid.:13)

Molemmat kirjoittajat korostavat, että oppimisen ja aikuiskoulutuksen järjestämisen kannalta erityisen merkittäviä ovat tekijät, jotka ovat sidoksissa aikuisten elämäntilanteeseen, opiskeluun liittyviin päämääriin, opitun käyttämiseen, erilaisiin oppimisympäristöihin ja aikuisten mukanaan tuomaan kokemukseen.

Yhteenvetoanalyysi ja ehdotuksia muodollisen pätevyiden kehittämiseen

Yleissivistävän ja ammatillisen aikuiskoulutuksen piirissä työskentelevät opettajat

Yleisesti ottaen yleissivistävän aikuiskoulutuksen parissa työskentelevillä pohjoismaisilla aikuisopettajilla on hyvä osaaminen opetettavassa aineessa ja yleispedagogiikassa. Muodolliset pätevyysvaatimukset ovat melkein samantasoiset kaikissa Pohjoismaissa, ja yksittäiset erot johtuvat muun muassa eri maiden opettajankoulutusjärjestelmien eroista.

Perusopetustason yleissivistävässä aikuiskoulutuksessa edellytetään kaikissa maissa vähintään opettajan tutkinto, joka Tanskassa on ammatillisessa korkeakoulussa suoritettava alempi korkeakoulututkinto (”professionsbachelor”), Norjassa joko alempi tai ylempi korkeakoulututkinto ja muissa Pohjoismaissa teoriapohjainen yliopistotutkinto. Kaikissa Pohjoismaissa opettajankoulutusohjelmat ovat joko osittain tai kokonaan luokka-asteen mukaan eriytettyjä. Aikuiskoulutuksessa opettavat opettajat ovat suorittaneet tutkinnon, joka antaa pätevyden opettaa peruskoulun vuosiluokkia 7 – 9 (10). Pedagogisena pätevyysvaatimuksena on vähintään 60 ECTS-pisteen kasvatustieteen opinnot, joka on suoritettu joko osana opettajankoulutusta tai opetettavan aineen yliopistotutkintoa täydentävänä erillisenä opintokokonaisuutena. Islanti eroaa muista maista siten, että pedagoginen pätevyysvaatimus koskee peruskoulun opettajia mutta ei aikuisopettajia. Toisen asteen yleissivistävässä aikuiskoulutuksessa opetettavan aineen pätevyysvaatimuksena on kaikissa Pohjoismaissa vähintään maisterin tutkinto ja pedagogisena pätevyysvaatimuksena vähintään 60 ECTS-pisteen laajuiset yliopistolliset kasvatustieteen opinnot.

Aikuispedagogisen osaamisen osalta vain Tanskassa on muodollisia pätevyysvaatimuksia yhdessä tietyssä koulutusmuodossa. Pätevyysvaatimus koskee valmentavan aikuiskoulutuksen opettajia eli opettajia, jotka opettavat peruskoulun 8.–9. (10). luokkien tasoisessa opetuksessa luku- ja kirjoitustaidon perusteita. Islannissa FA on solminut alueellisten LLC-keskusten kanssa sopimuksen siitä, että ammatillisen ja korkea-asteen aikuisopettajat suorittavat lyhyitä kursseja aikuiskasvatuksen teoriasta ja käytännöstä. Tämä ei kuitenkaan ole muodollinen pätevyysvaatimus.

Aikuisille suunnattujen ammatillisten perustutkintojen ja lyhyiden korkea-asteen ammatillisten koulutusohjelmien opettajien osalta muodolliset opetettavan aineen pätevyysvaatimukset ovat melko samanlaisia. Aikuisten ammatillisten perustutkintojen opettajilta edellytetään vähintään 210 ECTS-pisteen laajuista ammatillista koulutusta sekä 2–5 vuoden työkokemusta. Muodollisena pedagogisena pätevyysvaatimuksena edellytetään vähintään 60 ECTS-pisteen laajuisia kasvatustieteen opintoja, jotka joko on suoritettu osana ammattiopettajan tutkintoa tai suoritetaan muutaman vuoden kuluessa työsuhteen alkamisesta. Pedagogisen pätevyden voi saada esimerkiksi suorittamalla tutkinnon ammattipedagogiikasta tai yliopistollisia kasvatustieteen opintoja. Islanti eroaa tässä muista Pohjoismaista siten, että aikuisopettajilta ei tällä tasolla edellytetä muodollista pätevyyttä silloin kun opetus on aikuiskoulutukseen lukeutuvaa täydennyskoulutusta, mutta perustutkintojärjestelmään kuuluvan koulutuksen piirissä työskenteleviltä ammattiopettajilta edellytetään muodollista pätevyyttä.

Missään Pohjoismaissa aikuisten ammatillisen koulutuksen opettajilla ei ole aikuispedagogisia pätevyysvaatimuksia. Ammattipedagogiikan täydennysopintokokonaisuude liittyvät kuitenkin tiiviisti opettajien päivittäisiin työkäytänteihin, ja niihin voi sisältyä paljon aikuispedagogisia elementtejä.

Aikuisten lyhyissä ammatillisissa korkeakoulutusohjelmissa opetettavan aineen pätevyysvaatimuksena on vähintään 210 ECTS-pisteen opinnot. Tanskassa vaatimuksena on tutkinto joka ylittää tasoltaan sen koulutusohjelman jossa opettaja opettaa, kuitenkin vähintään alempi korkeakoulututkinto. Islannissa ei ole opetettavaa ainetta eikä pedagogiikkaa koskevia muodollisia pätevyysvaatimuksia. Yksittäiset oppilaitokset määrittelevät vaatimuksensa paikallisesti.

Lyhyiden ammatillisten korkeakoulutusohjelmien muodollinen pätevyysvaatimus pedagogiikan osalta on Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa vähintään 60 ECTS-pistettä. Tanskassa ”akademi”-tason koulutusohjelmien (laajuus yleensä 60 ECTS-pistettä) opettajilta ei edellytetä ammattiopettajaksi pätevyöitymistä, ja Islannissa ei ole määritelty mitään muodollisia pätevyysvaatimuksia.

Näkökulmia yleissivistävän ja ammatillisen aikuiskoulutuksen opettajien osaamisen kehittämiseen

Yleissivistävän (erityisesti perusopetustason) aikuiskoulutuksen kohderyhmään kuuluu paljon aikuisia, joiden puutteelliset perustaidot (luku-, kirjoitus-, lasku- ym. taidot) vaikeuttavat heidän selviytymistään työelämässä ja joilla on usein huonoja kokemuksia opiskelusta. Aikuisopettajien tulee osata käyttää pedagogiikkaa ja didaktiikkaa opetuksen suunnittelemisessa ja toteutuksessa siten, että opetussisältöjen ohella aikuisopiskelijalle annetaan mahdollisuus muokata aiempia epätarkoituksellisia opiskelukokemuksia ja saada uusia kokemuksia opiskelusta. Tämä edellyttää, että opettaja tuntee kokemuspohjaista oppimista ja ymmärtää aikuisuuden kehitysprosesseihin sisältyviä haasteita. Opettajalta edellytetään etenkin erityistä kykyä käyttää prosessimuotoisia työtapoja ja käsitellä opetussisältöjä tavalla, joka edistää oppimista ja motivoi osallistujia. Tämä koskee myös perustaitojen (lukeminen, kirjoittaminen, matematiikka, tietotekniikka) opetusta. Kuten aiemmin mainittiin, kaikissa Pohjoismaissa on edelleen paljon aikuisia joilla on perustavanlaatuisia luku- ja kirjoitusvaikeuksia. Kaikissa Pohjoismaissa ongelma on suurin sellaisten työntekijöiden kohdalla, jotka eivät ole suorittaneet mitään tutkintoa. Yhteistä Pohjoismaille on, että niissä kaikissa kehitetään parhaillaan rakenteita, jotka luovat yhteyksiä yleissivistävän aikuiskoulutuksen, työssä oppimisen, työvoimakoulutuksen sekä ammattikoulutuksen välille. Alla kuvaillaan muutamia esimerkkejä sekä haasteita, joita niistä mahdollisesti aiheutuu aikuisopettajille.

Yleissivistävää koulutusta järjestetään useissa maissa työpaikoilla siten, että se liittyy tiiviisti työntekijöiden päivittäisiin työkäytänteihin. Tämä edellyttää, että opettajat kehittävät erityistä materiaalia, joka tekee opetussisällöllistä merkityksellisiä konkreettisessa kontekstissa, ovat joustavia työaikojen suhteen (esim. opettamalla yövuorossa olevia työntekijöitä) ja pystyvät toimimaan yrityksen työ-
kulttuurissa. Useissa Pohjoismaissa luodaan parhaillaan organisaatorakenteita^{VII}, joiden puitteissa aikuisten yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen opettajat tekevät yhteistyötä ohjauksen, yritysten koulutustarpeiden arvioinnin ja koulutuksen suunnittelun sekä toteutuksen parissa. Yleissivistävien ja ammatillisten oppilaitosten välillä voi olla hyvin suuria eroja työ-
kulttuurissa ja oppimisenäkemyksessä. Siksi on tärkeää, että opettajat ymmärtävät ja kunnioittavat toistensa kulttuuria ja käytännön logiikkaa, jotta he voivat hyödyntää yhteistä tietoa ja osaamista molemminpuolisesti edistääkseen osallistujien oppimista.

VII Esimerkkejä: Tanskan VEU-keskukset tekevät yhteistyötä AMU- ja VUC-keskusten, ammattioppilaitosten ja vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa. Islannin alueelliset LLC-keskukset suunnittelevat ja toteuttavat koulutusta yhdessä eri aikuiskoulutusmuotojen ja paikallisten työpaikkojen kanssa. Ruotsissa ja Norjassa kunnalliset aikuiskoulutusorganisaatiot tarjoavat sekä ammatillista että yleissivistävää koulutusta.

Erityisesti ammatillisissa aikuiskoulutusohjelmissä sekä ammatillisten perustutkintojen että korkeakoulutuksen osalta on tärkeää, että opettajilla on tuoretta työkokemusta opetettavalta alalta ja että he voivat yhdistää teoriaa ja käytäntöä monipuolisesti. Vastikään opettajan työt aloittaneilla on usein tuoretta työkokemusta, mutta tämänhetkiset järjestelmät eivät edellytä esim. säännöllistä aikuispedagogiikan täydennyskoulutukseen osallistumista tuntuman säilyttämiseksi opetettavaan alaan.

Tämän kartoituksen mukaan yleissivistävän ja ammatillisen aikuiskoulutuksen alalla toimivilla pohjoismaisilla aikuisopettajilla on jo tällä hetkellä vahva opetettavan alan ja yleispedagogiikan osaaminen. Edellä käsitellyn perusteella osaamista voisi olla tarpeen vahvistaa esim. siksi, että opettajilla tulee olla valmiudet kohdata näissä aikuisopetusmuodoissa esiintyvät erityiset oppimis- ja työtilanteet. Ehdotamme seuraavia konkreettisia painopistealueita osaamisen kehittämiseen yleissivistävän ja ammatillisen aikuiskoulutuksen opettajien osalta:

- Aikuisopiskelijoiden osaamisen ja elämäkokemuksen huomioon ottaviin, kokemuksia hyödyntäviin ja osallistaviin työtapoihin tutustuminen ja niiden harjoittelu
- Aikuisuuden psykologian ja kehityksen erityispiirteisiin tutustuminen
- Eri aikuiskoulutusmuotojen opettajille suunnatut yhteiset koulutusohjelmat tms. jotka lisäävät eri alojen tavoitteiden, sisältöjen, haasteiden ja mahdollisuuksien tuntemusta, sekä aikuiskoulutusmuotojen rajat ylittävän yhteistyön harjoittelu käytännössä
- Eri aikuiskoulutusmuotojen ja työpaikkojen ajatteluun, työkuultuuriin ja -käytänteihin tutustuminen ja niiden sisäistäminen
- Työpaikoilla tapahtuva täydennyskoulutus, jolla päivitetään opetettavan alan käytänteiden ja kulttuurin tuntemus
- Työmarkkinoiden ajankohtaiseen tilanteeseen ja muutoksiin tutustuminen
- Yritysten koulutustarvearvioiden tekemisen harjoittelu

Täydennyskoulutus: korkeakoulut ja yliopistot

Tanskassa, Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa opetettavaa ainetta koskevat pätevyysvaatimukset ovat suunnilleen samat. Näissä neljässä maissa opettajilta edellytetään ylempää yliopistotutkintoa tai tohtoritutkintoa. Maille yhteinen piirre on, että opettajalla tulee olla opetettavassa aineessa korkeampi tutkinto kuin se, johon hänen opettamansa koulutusohjelma johtaa. Ammatillisissa korkeakouluissa ja yliopistoissa edellytetään ylempää korkeakoulututkintoa, 2–3 vuoden työkokemusta sekä mahdollisesti tutkimusnäyttöä. Islannissa opettajilla ei ole muodollisia pätevyysvaatimuksia, vaan yliopistotasoisesta täydennyskoulutuksesta vastaava hallintoelin päättää, millaista pätevyyttä kulloinkin edellytetään. Pedagogista pätevyyttä koskevista vaatimuksista on hieman vaihtelua, mutta kaikissa Pohjoismaissa paitsi Islannissa edellytetään pedagogiikan opintokokonaisuuden suorittamista. Maasta ja oppilaitostyyppistä riippuen tämä voi tarkoittaa ammatillisen korkeakoulun opettajan opintoja, vähintään 60 ECTS-pisteen laajuisten kasvatustieteen opintojen suorittamista, yliopiston opettajaksi pätevoittäviä opintoja tai osaamista, jota luonnehditaan sanoilla ”relevantti käytännön pedagoginen osaaminen”. Muodollisia aikuispedagogisia pätevyysvaatimuksia ei ole missään Pohjoismaassa. Pedagogiikan täydennyskoulutusten sisältö on lähellä opettajien päivittäistä työtä, jossa kohderyhmänä ovat aikuiset, joten niiden voidaan odottaa sisältävän aikuispedagogisia elementtejä.

Näkökulmia korkeakouluissa ja yliopistoissa toimivien aikuisopettajien osaamisen kehittämiseen

”Nuoret” aikuiset, jotka suorittavat tutkintoa ovat erilaisia kuin ”vanhemmat” aikuiset, jotka palaavat opiskelemaan oltuaan monta vuotta töissä. Yksi ero on, että ”vanhempien” aikuisten elämän- ja työkokemus ja heidän kerryttämänsä formaali ja muu osaaminen voivat tuoda koulutuksen sisältöön uusia sävyjä ja näkökulmia. Opiskelijaryhmät ovat usein ammatti- ja koulutustaustaltaan hyvin heterogeenisiä, ja heillä on vahva ammattitaito. Opettajan täytyy pystyä luomaan opiskelupuitteet, jossa erilaisuuden hyväksyminen, oppijoiden kokemusten ja hyödyntäminen, kunnioitus ja dialogisuus edistävät vuorovaikutteista oppimista. Tällä tasolla aikuispedagoginen osaamisen kehittäminen voisi

olla vaikkapa seuraavista aiheista järjestettyä täydennyskoulutusta:

- Vuorovaikutteisten ja kokemuspohjaisten työtapojen opiskelu ja harjoittelu
- Heterogeenisten, paljon tietävistä ja taitavista ihmisistä koostuvien ryhmien opettaminen siten, että oppimista tapahtuu sekä opettajan ja osallistujan välillä että osallistujien kesken.
- Tietoa aikuisuuden kehitysprosesseista.

Pohjoismaisen kielen opettaminen toisena kielenä maahanmuuttajille

Suomi on ainoa maa, jossa kansalliskielten opettaminen maahanmuuttajille ei edellytä opettajan tutkintoa tai erityistä pedagogista pätevyyttä. Pätevyysvaatimuksia on, mutta ne riippuvat kunkin oppilaitoksen organisatorisista ja institutionaalisista puitteista. Ainoastaan Tanskassa edellytetään sekä opettajankoulutusta, johon sisältyy opetettavan aineen opintoina suoritettujen kielten tai tanskan opinnot, että maisterin tutkintoa. Pääaineena on tällöin oltava joko tanska toisena kielenä -opetus tai nimenomaan nuorille ja aikuisopiskelijoille suunnattu tanska toisena ja vieraana kielenä -opetus. Nämä tutkinnot kattavat opetettavan aineen pätevyyden lisäksi myös pedagogiikan ja aikuispedagogiikan pätevyyden. Muissa Pohjoismaissa pedagogiset pätevyysvaatimukset katetaan joko opettajankoulutukseen kuuluvilla kasvatustieteen opinnoilla tai vähintään 60 ECTS-pisteen laajuisella kasvatustieteen opintokokonaisuudella. Erillisiä muodollisia aikuispedagogiikan pätevyysvaatimuksia ei ole. Kieltenopetuksen ja kielen merkityksestä maahanmuuttajien integroitumiselle yhteiskuntaan ja työmarkkinoille keskustellaan kaikissa Pohjoismaissa. Tanska on päässyt selvästi kaikkein pisimmälle yleis- ja aikuispedagogisten pätevyysvaatimusten asettamisessa opettajille. Vähiten pätevyysvaatimuksia painotetaan Islannissa, jossa muodollisia vaatimuksia ei ole ollenkaan.

Näkökulmia pohjoismaista kieltä toisena kielenä maahanmuuttajille opettavien opettajien osaamisen kehittämiseen

Tämän koulutusmuodon kohderyhmä on tyypillisesti hyvin heterogeeninen. Useimmissa Pohjoismaissa osallistujat kuitenkin jaetaan tason ja suuntautumisvaihtoehdon mukaan ryhmiin, jolloin saadaan tiedollisilta opiskeluedellytyksiltään melko homogeenisia ryhmiä (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2010). Yksittäiset opiskelijaryhmät voivat olla kulttuurisesti heterogeenisia, ja opiskelijoilla voi olla erilaisia kokemuksia opiskelusta. Maahanmuuttajien aiempaa koulutusta ja ammatillista osaamista voi olla vaikeaa siirtää toiseen maahan. Maahanmuuttajien aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen ja arviointi saattaa edellyttää aikuisopettajalta erityistä osaamista ja kulttuurien välisen kanssakäymisen tuntemusta sekä ymmärrystä. Opettajien tulisi myös ymmärtää aikuisten maahanmuuttajien tilannetta, joka voi olla sekä etuoikeutettu että hankala.

Yllä mainitussa IVEU-raportissa (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2010) suositellaan, että maahanmuuttajien opettajille järjestettäisiin systemaattista osaamisen kehittämistä. IVEU-raportin ja tämän kartoituksen pohjalta ehdotamme, että maahanmuuttajien opettajien aikuispedagogisessa täydennyskoulutuksessa keskitytään etenkin seuraaviin aiheisiin:

- Kielenopetuksen pedagogiikkaan liittyvää koulutusta ja kursseja
- Aikuisten maahanmuuttajien osaamisen yksilöllistä arviointia koskevat kurssit
- Aikuisista koostuvaan kohderyhmään keskittyvät kurssit kulttuurienvälisestä osaamisesta
- Koulutukset ja harjoittelu kokemuspohjaisten ja dialogisten opetusmuotojen käytöstä kulttuurisesti heterogeenisissa kohderyhmissä
- Tieto- ja viestintätekniikan kurssit
- Monikulttuurisen pedagogiikan tuntemus ja harjoittelu.

Aikuisten erityisopetus

Tanskassa opettajilta edellytetään työssä tarvittavaa osaamista, mukaan lukien erityispedagogista ja aikuispedagogista osaamista. Tarkkaan ottaen muissa Pohjoismaissa edellytetään korkeakoulutasoisista opettajan tutkintoa, johon sisältyy opettavien aineiden ja pedagogiikan opintoja sekä lisäksi

vähintään 60 ECTS-pisteen laajuisia erityispedagogiikan opintoja, jotka voidaan suorittaa joko opettajankoulutuksen yhteydessä tai erillisenä opintokokonaisuutena. Ainoastaan Tanskassa edellytetään muodollista aikuispedagogista pätevyyttä.

Luku- ja kirjoitushäiriöisten aikuisten opetus

Tässä koulutusmuodossa aikuisopettajien pätevyysvaatimukset eroavat Pohjoismaiden välillä. Islanti on ainoa maa, jossa opettajilla ei ole muodollisia pätevyysvaatimuksia. Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa edellytetään joko opettajan tutkinto, jossa on pääaineena erityispedagogiikka, tai tavallinen opettajantutkinto täydennettynä 60–90 ECTS-pisteen laajuisella erityispedagogiikan opintokokonaisuudella. Useissa maissa lukihäiriöisten opetus on osa erityisopetusta. Tanskassa opettajalla tulee opettajan tutkinnon lisäksi olla suoritettuna kaksi moduulia aikuisten lukemisen ja matematiikan opetuksen koulutusohjelmasta. Tanska on ainoa maa, jossa tämän koulutusmuodon opettajilta edellytetään aikuispedagogista osaamista. Muissa maissa ei ole aikuispedagogisia pätevyysvaatimuksia, mutta erityisopettajan koulutukseen voi kuulua aikuispedagogisia elementtejä.

Aikuisten erityisopetuksen ja lukihäiriöisten aikuisten opettajilla on Pohjoismaissa opetettavan aineen, yleispedagogiikan ja erityispedagogiikan osalta korkea pätevyystaso, mutta aikuispedagogiikan osalta pätevyysvaatimuksia ei ole tai ne ovat epämääräisesti muotoiltuja, kuten Tanskassa. Osa tässä raportissa aiemmin käsitellyistä aikuispedagogiikkaan liittyvistä näkökannoista, jotka koskevat perusopetusasteen ja toisen asteen yleissivistävää ja ammatillista koulutusta, saattavat olla relevantteja myös tässä yhteydessä.

Näkökulmia erityisopetuksen tai lukihäiriöisten opetuksen parissa työskentelevien aikuisopettajien osaamisen kehittämiseen

Sekä opetettavan aineen, yleispedagogiikan että erityispedagogiikan osalta voidaan katsoa, että osaaminen on erityisopetuksen opettajien osalta hyvällä tasolla. Osaamista voidaan mahdollisesti täydentää seuraavilla alueilla:

- Erityisopetuksen kohderyhmän kannalta erityisen tärkeisiin aikuispedagogiikan alueisiin liittyvät kurssit

Luku- ja kirjoitushäiriöisten opetuksen osalta tilanne näyttää hieman toiselta. Tällä alueella Tanska on selkeästi ainoa Pohjoismaa, joka asettaa erityisiä opetettavaa ainetta, pedagogiikkaa ja aikuispedagogiikkaa koskevia pätevyysvaatimuksia lukihäiriöisten opettajille. Islanti puolestaan erottuu muista siten, ettei pätevyysvaatimuksia ole lainkaan. Lukihäiriöiset ovat osa edelleen merkittävän suurta joukkoa aikuisia pohjoismaalaisia, joilla on luku- ja kirjoitusvaikeuksia, kuten yllä todettiin. Lukihäiriöisten oppimisedellytykset eroavat muista kohderyhmistä. Siksi ehdotamme, että lukihäiriöisten aikuisten opettajille tarjotaan osaamisen kehittämistä erityisesti seuraavista aiheista:

- Erityispedagogiikan kurssit ja koulutus sekä lukihäiriöisten opettamiseen liittyvä tietous
- Erityisopetuksen kohderyhmän kannalta erityisen tärkeisiin aikuispedagogiikan alueisiin liittyvät kurssit

Nonformaali, julkista tukea saava aikuiskoulutus – kansanopistot

Kuten aiemmin mainittiin, Islannissa ei ole kansanopistoja. Niinpä tämä selonteko kattaa vain Tanskan, Ruotsin, Suomen ja Norjan. Vain Suomessa edellytetään opetettavan aineen ja aikuiskasvatuksen osalta muodollista pätevyyttä asetetaan muodollisia pätevyysvaatimuksia opetettavan aineen ja aikuispedagogiikan suhteen. Muissa maissa edellytetään opetettavan alan ammatillista käytännön osaamista, ja monet opettajat ovat suorittaneet ammatillisessa korkeakoulussa tai yliopistossa alemman akateemisen, ammatillisen tai taidealan korkeakoulututkinnon. Jotkin norjalaiset, ruotsalaiset

ja suomalaiset kansanopistot tarjoavat tutkintoon johtavaa koulutusta ja edellyttävät niiden opettajilta muodollista pätevyyttä. Tanska pitäytyy Pohjoismaista selkeimmin sillä linjalla, että kansanopistot eivät anna tutkintoon johtavaa koulutusta. Kansanopistojen erityispiirteenä on, että ne ovat nonformaaleja, vapaan sivistystyön opetusta antavia oppilaitoksia, ja niihin voidaan palkata opettajia kokemuksen ja käytännön ammattitaidon perusteella (paitsi tutkintoon johtavan koulutuksen osalta). Näin ollen tälle kohderyhmälle on vaikeaa kehittää formaalia koulutusta ja kursseja, sillä niiden voidaan nähdä olevan ristiriidassa opistojen peruspäämäärien kanssa. Opettajat voivat olla pedagogiikan ja aikuispedagogiikan osaajia, vaikkei heillä olekaan formaalia koulutusta. He voivat olla luovia ja työnsä omistautuneita ja heidän antamansa opetus saattaa olla erilaista ja antoisaa juuri siksi, ettei heillä ole formaalia koulutusta. Opetettavan alan ammatillinen osaaminen ei kuitenkaan takaa hyvää opetustaitoa eikä ymmärrystä nuorten ja aikuisten opiskelijoiden opettamisesta. Kansanopiston opettajille hyödyllisiä kursseja voisivat olla:

- Aikuisdidaktiikan ja -pedagogiikan kursseja jotka on suunniteltu kansanopistojen kohderyhmiä ja opetustapoja silmällä pitäen.

Nonformaali julkista tukea saava aikuiskoulutus – sivistysliitot ja opintokeskukset

Ainoastaan Suomessa edellytetään sivistysliittojen ja opintokeskusten opettajilta muodollista pätevyyttä opetettavan aineen ja pedagogiikan osalta. Suurin osa tämän koulutusmuodon opettajista on sivutoimisia, eikä heiltä edellytetä muodollista pätevyyttä missään Pohjoismaassa. Tanskassa opettajien oli aiemmin suoritettava pakollinen lyhyt pedagogiikan kurssi, johon usein sisältyi johdanto vapaan sivistystyön historiaan, päämääriin ja ominaispiirteisiin. Ollakseen realistisesti toteutettavissa osa-aikaisille opettajille suunnatun kurssin tulee olla lyhyehkö tai siten suunniteltu, että sen suorittaminen on sovitettavissa yhteen usean samanaikaisen työsuhteen kanssa. Yllä käsiteltiin nonformaalien oppilaitosten erityispiirteitä kansanopiston opettajien yhteydessä, ja osa noista huomioista pätee myös sivistysliittoihin ja opintokeskuksiin. Osa-aikaisille opettajille opetustilanteet eivät kuitenkaan ole jokapäiväisiä eivätkä he osallistu päivittäin pedagogiikkaa, didaktiikkaa ja opetussisältöjä koskevaan keskusteluun ja kehitystyöhön. Siksi esim. seuraavanlaisista kursseista saattaa olla hyötyä:

- Lyhyehköt, käytännön didaktiikkaa käsittelevät kurssit, joiden sisältö liitetään opetettavaan aineisiin
- Lyhyehköt kurssit vapaan sivistystyön päämääristä, historiasta ja erityispiirteistä
- Pedagogiikkaa, didaktiikkaa tai opetettavaa alaa koskevat kehittämisskursit

Aikuisopettajien muodollisia pätevyysvaatimuksia koskevaa yleistä pohdintaa ja suosituksia

Edellisessä osiossa on esitetty analyysseja ja näkökulmia kunkin yksittäisen koulutusmuodon tai -alan osalta erikseen. Kokonaiskuvaa tarkasteltaessa esiin nousee joitakin yleisiä piirteitä, joita käsittelemme tässä lyhyesti. Nämä yleisluontoiset huomiot koskevat kaikkia koulutusmuotoja paitsi nonformaaliala sektoria ja kaikkia maita (Islantia kuitenkin vähemmän kuin muita maita):

- Opettajilta edellytetään opetettavaa ainetta koskevaa muodollista pätevyyttä. Pätevyysvaatimukset ovat melko korkeat ja vähintäänkin edellytetään tutkintoa, joka ylittää tasoltaan sen koulutusohjelman jossa opettajan on tarkoitus opettaa
- Opettajilta edellytetään muodollista yleispedagogista pätevyyttä, joka vastaa noin 60 ECTS-pisteen laajuisia opintoja, tai vastaavaa
- Opettajilta ei juurikaan edellytetä muodollista aikuispedagogista pätevyyttä. Silloin kun muodollisia vaatimuksia on, ne sisältyvät yleensä opetettavan aineen erikoiskursseihin tai ovat melko löyhästi määriteltyjä.

Kaiken kaikkiaan eri koulutusmuotojen pätevyysvaatimuksissa on melko paljon yhtäläisyyksiä eri maiden välillä. Joitakin painotuseroja muodollisissa pätevyysvaatimuksissa kuitenkin on.

Mainitsemme tässä joitakin erityisen selkeitä eroja:

- Suomessa on useissa koulutusmuodoissa kaikkein korkeimmat muodolliset opetettavaa ainetta koskevat ja pedagogiset pätevyysvaatimukset
- Islannissa on vähiten muodollista säätelyä ja muodollisia pätevyysvaatimuksia niin opetettavan aineen, pedagogiikan kuin aikuispedagogiikan osalta
- Ainoastaan Tanskassa edellytetään sekä erityistä opetettavan aineen että aikuispedagogiikan pätevyyttä opettajilta, jotka opettavat kohderyhmiä joilla voi olla erityistarpeita. Tämä vaatimus koskee valmentavaa aikuiskoulutusta, tanska toisena kielenä -opetusta ja lukihäiriöisten opetusta.
- Vapaa sivistystyö on se koulutusmuoto, jossa on vähiten muodollisia pätevyysvaatimuksia, ja nämä vaatimukset koskevat ainoastaan tutkintotavoitteisten ja formaalissa järjestelmässä hyväksiluetuttavien opintojen opettajia.

Tässä raportissa on eri koulutusmuotojen käsittelyn yhteydessä ehdotettu kursseja ja koulutuksia jotka voivat edistää aikuisopettajien osaamisen kehittämistä. Seuraavat aiheet ovat erityisen keskeisiä aikuispedagogiikan alueella ja siksi niihin liittyvien kurssien ja koulutusten järjestäminen on erityisen keskeistä:

- Aikuispedagogiikka ja -didaktiikka, mukaan lukien aikuisuuden psykologian ja kehityksen erityispiirteet
- Dialogisten, kokempohjaisten ja osallistuvien työtapojen käsittely teorian ja käytännön tasolla aikuisopiskelijoiden kokemusten ja osaamisen näkökulmasta
- Tietoa siitä miten opetetaan heterogeenisiä, paljon tietävistä ja taitavista osallistujista koostuvia ryhmiä siten että oppimista tapahtuu sekä opettajan ja osallistujan välillä että osallistujien kesken.
- Yksilöllisten osaamisarviointien tekeminen
- Kulttuurinen osaaminen ja kulttuuristen kohtaamisten ymmärrys sekä muiden etnisten kulttuurien osalta että muiden koulutusmuotojen, yritysten ja työpaikkojen työkuultuurien osalta
- Eri koulutusmuotojen rajat ylittävät koulutukset ja usean koulutusmuodon välisen yhteistyön harjoittelu (mukaan luettuna yhteistyö yritysten kanssa)
- Yrityksissä tapahtuva täydennyskoulutus, jonka avulla päivitetään opetettavan ammattialan ja työkuultuurin tuntemusta
- Työmarkkinoiden ajankohtainen kehitys ja tilanne
- Yritysten tarvekartoitusten tekeminen ja räätälöityjen yritys-koulutusten kuvailu

Haastattelujen yhteenvedoanalyysi ja ehdotuksia osaamisen kehittämiseksi

29 haastattelun vastaukset antavat kuvan siitä, miten rekrytointivastaavat arvioivat aikuisopettajien osaamista ja täydennyskoulutuksen tarvetta. Kuten vastausten aiemmassa käsittelyssä on käynyt ilmi, eri aikuiskoulutusmuotojen ja maiden välillä on eroja. Vastauksista nousee kuitenkin esiin myös tiettyjä yhtäläisyyksiä, jotka ovat merkityksellisiä aikuispedagogisesta näkökulmasta. Alle on koottu pääkohdat.

Aikuisopettajan henkilökohtainen ja pedagogis-didaktinen ammattitaito

Lähtökohtaisesti valtaosa rekrytointivastaavista on sitä mieltä, että aikuisopettajien ja peruskoulun opettajien välillä on eroja. Usean kysymyksen vastauksissa tuodaan esiin, että asiaankuuluvan muodollisen pätevyyden tai käytännön osaamisen lisäksi aikuisopettajalla tulee olla erityisiä henkilökohtaisia ominaisuuksia ja pedagogis-didaktista osaamista.

Vastaajien mukaan aikuisopettajalle erityisen tärkeitä ominaisuuksia ovat mm:

- Terve itseluottamus ja rehellisyys
- Kyky kohdata aikuisopiskelijat ”aikuisina” ja kohdella heitä tasa-arvoisesti ja kunnioittaen

- Joustavuus ja avarakatseisuus
- Aito läsnäolo ja tasa-arvoinen, selkeä tapa viestiä
- Kyky toimia nopeasti muuttuvassa, ajoittain ”kaoottisessa” työelämässä
- Omistautuminen omalle alalle ja halu välittää osaamistaan opiskelijoille (tätä pidetään erityisen tärkeänä vapaaehtoisten, vapaan sivistystyön opintojen opettajalle).

Tärkeinä pidetyt aikuispedagogiset ja -didaktiset taidot liittyvät yhtäältä aikuisopiskelijoiden oppimisedellytysten tuntemukseen, toisaalta työmuotoihin, jotka soveltuvat erityisen hyvin aikuisopiskelijoille. Maasta ja koulutusmuodosta riippumatta vastaajat pitävät tärkeänä, että aikuisopettaja:

- Osaa tunnustaa, ymmärtää ja etenkin hyödyntää aikuisopiskelijoiden elämän- ja työkokemusta opetuksessa
- Tuntee ja osaa käyttää kokempohjaisia, vuorovaikutteisia ja osallistavia työmuotoja
- Tuntee aikuisuuden psykologian ja kehityksen teoriaa
- Tuntee aikuisten vastarintamuotojen teoriaa, ymmärtää niitä ja pystyy suhtautumaan niihin rakentavasti niin että oppiminen mahdollistuu
- Osaa kehittää aikuisopiskelijoille soveltuvaa opetusmateriaalia
- Ymmärtää aikuisten erityisiä elämäntilanteita
- Tuntee opetettavaan alaan vaikuttavat työmarkkinatekijät ja yhteiskunnalliset tekijät ja pystyy suhteuttamaan opetussisällöt niihin.

Erityyppisen osaamisen ja eri täydennyskoulutussisältöjen painotus

Opetettavan aineen osaamista pidetään erittäin selkeästi tärkeämpänä kuin hakijan yleispedagogista ja aikuispedagogista osaamista sekä asennetta. Lisäksi vastauksista ilmenee, että opetettavan aineen osaamista painotetaan selvästi eniten Suomessa ja ammattikoulutuksen piirissä. Vapaan sivistystyön alalla tämä painotus on hieman vähemmän selkeä mutta kuitenkin melko voimakas. Yleispedagogista ja etenkin aikuispedagogista osaamista painotetaan huomattavasti vähemmän kuin opetettavan aineen osaamista. Yllä todettiin, että vastaajien mukaan aikuisopettaja tarvitsee työssään huomattavasti aikuispedagogista osaamista. Siihen nähden on merkille pantavaa, että aikuispedagogiikkaa ei painoteta enemmän. Opetettavan aineen osaaminen painottuu ja aikuispedagoginen ammattitaito jää taka-alalle myös opettajille järjestettävässä täydennyskoulutuksessa. Etenkin vapaan sivistystyön alalla opetettavaan aineeseen liittyvä täydennyskoulutus painottuu. Yleissivistävän aikuiskoulutuksen alalla pedagogista ammattitaitoa painotetaan enemmän kuin muissa aikuiskoulutusmuodoissa, mikäli yleis- ja aikuispedagogista osaamista tarkastellaan yhdessä. Tämän aikuiskoulutusmuodon vastaajat pitävät myös tärkeänä, että opettaja osaa käyttää monipuolisesti eri työmuotoja.

Osaamisen kehittämistä koskevia konkreettisia ehdotuksia

Rekrytointivastaavilla on konkreettisia ehdotuksia täydennyskoulutustarjonnan suhteen. Vastauksista ilmenee, että eri aikuiskoulutusmuodoilla on eri haasteet, ja siksi konkreettiset kurssiehdotuksetkin eroavat hieman toisistaan. Luemme tässä muutamia keskeisiä haasteita. Lähes kaikki vastaajat toivovat, että aikuispedagogiikalle lisää painoarvoa poliittisessa päätöksenteossa, jotta laatua voitaisiin kehittää. Monet vastaajat näkevät aikuisopettajien osaamisen kehittämisen hyvänä alkuna aikuiskoulutusalan laatuylle.

Useiden maiden ammattioppilaitosten rekrytointivastaavat mainitsevat, että riittävän pätevien ammattiopettajien rekrytointi voi olla vaikeaa. Yksi syy on, että näiden ammattilaisten yleinen palkkataso on huomattavasti korkeampi kuin oppilaitosten maksamat palkat. Tästä syystä jotkin koulut tarjoavat toisinaan tiettyjen ammattialojen opettajille erityisen hyviä palkkaehtoja, mutta opettajien löytäminen on silti vaikeaa. Opetettavan alan tuoreen työkokemuksen takaaminen on toinen ammattioppilaitosten haaste. Tuore työkokemus on tärkeä koulutuksen laadun ja käyttökelpoisuuden tae. Ammatillisen

auktoriteetin kannalta on myös tärkeää, että opettajien osaamistaso on riittävän korkea opiskelijoiden osaamistasoon nähden. Useat vastaajat ehdottavat, että ammattiopettajille tulisi kehittää opetettavan alan työpaikoilla tapahtuvaa täydennyskoulutusta. Vastaajien mukaan opettajien yhteyksiä opetettavan alan työpaikkoihin tulisi ylipäätään vahvistaa esim. järjestämällä opiskelijoille harjoittelukäyntejä ja opettajille vuosittaisia työharjoittelujaksoja.

Sivistysliitoilla ja opintokeskuksilla sekä joillain koulutuksentarjoajilla on vaikeuksia motivoida sivutoimisia ja määräaikaista opettajia osallistumaan täydennyskoulutukseen. Tilanne on sama riippumatta siitä, liityykö koulutuksen aihe opetettavaan aineeseen vai pedagogiikkaan tai didaktiikkaan. Erityisesti eri maiden sivistysliitot ja opintokeskukset kommentoivat, että opettajien aikuispedagogista ja -didaktista osaamista tulisi kehittää ja heidän tulisi saada lisää tietoa vapaan sivistystyön erityisistä tavoitteista ja oppimismuodoista. Monet rekrytointivastaavat kokevat, että opettajat eivät ymmärrä riittävän hyvin omien kurssiensa sijoittumista vapaan sivistystyön laajempaan kontekstiin. Nämä vastaajat toivovat, että alan kattojärjestöt voisivat järjestää aiheesta kursseja. Useiden kansanopistojen rekrytointivastaavat (erityisesti tanskalaiset ja norjalaiset) kommentoivat, etteivät heidän oppilaitoksensa opettajat vaikuta järin kiinnostuneilta pedagogisesta/aikuispedagogisesta täydennyskoulutuksesta. Näiden oppilaitosten opettajille parhaiten soveltuvaa täydennyskoulutusta olisi mahdollisuus syventyä opetettavaan alaan esim. virkavapaajärjestelyjen avulla.

Haastatteluissa nousi esiin muutama aivan konkreettinen kurssiehdotus. Ehdotukset sisältyvät seuraaviin suosituksiin, jotka koskevat aikuisopettajien osaamista kehittävää täydennyskoulutusta. Haastattelujen perusteella seuraavanlainen täydennyskoulutus voisi parantaa aikuisopettajien osaamista:

- Aikuispedagogiikkaa ja didaktiikkaa, mukaan lukien aikuisuuden psykologiaa ja kehitysprosesseja käsittelevät kurssit
- Kokemuspohjaisten, vuorovaikutteisten ja osallistavien opetusmuotojen käyttöä käsittelevät kurssit
- Koulutuksen suunnitteluun ja toteutukseen liittyvää taloushallintoa ja budjetointia käsittelevät kurssit
- Opetettavan ammattiaineen osaamispäivitys tiiviissä yhteistyössä alan työpaikkojen kanssa
- Kurssit, joilla käsitellään työelämän ja yhteiskunnan tämän hetken tarpeita sekä työmarkkinoiden ja työllisyyspolitiikan nykytilannetta ja reunaehtoja
- Vapaan sivistystyön erityistavoitteita ja työmuotoja käsittelevät kurssit
- Kurssit, joissa erityisesti rohkaistaan ammatti-ihmisiä ryhtymään opettajiksi, jotta he eivät säikähdä ammattiopettajilta edellytettävää pakollista koulutusta
- Kurssit, joissa yhdistyy opetettavaan aineeseen, aikuispedagogiikkaan ja didaktiikkaan liittyvä sisältö

Pohjoismainen aikuisopettajien osaamisen kehittämisen yhteistyö

Ylivoimaisesti suurin osa rekrytointivastaavista on sitä mieltä, että pohjoismaisella yhteistyöllä voi olla merkitystä aikuisopettajien osaamisen kehittämiseksi, mutta monet heistä eivät osallistu tällä hetkellä pohjoismaisiin yhteistyöhankkeisiin. Tässä ryhmässä Interreg on enemmän käytetty ohjelmaorganisaatio kuin NVL ja Nordplus, jotka ovat usealle vastaajalle tuntemattomia. Vastauksista päätellen pohjoismainen yhteistyö tunnetaan parhaiten Islannissa. Muissa Pohjoismaissa ja eri koulutusmuodoissa pohjoismaisen yhteistyön tuntemus ja kokemukset siitä ovat keskenään jotakuinkin samalla tasolla.

Pohjoismaiseen yhteistyöhön osallistuneet vastaajat ovat hyötynet opintokäynneistä, oppilaitoskäynneistä ja opetettavaan aineeseen liittyvistä yhteistyöhankkeista ja saaneet niistä virikkeitä. Jotkut rekrytointivastaavat kuitenkin huomauttavat, että vaikka opintokäynti ja tiedon vaihto on ollut innostava kokemus, opintokäynnin anti ei ole johtanut toivottuihin tuloksiin. Jotta tulosten vaikuttavuutta voitaisiin parantaa, saattaa olla syytä kiinnittää lisää huomiota kehityshankkeiden esi- ja jälkivaihei-

siin, koulutukseen, kursseihin ja opintokäynteihin.

Valtaosa rekrytointivastaavista ovat kiinnostuneita oman koulutusmuotonsa sisällä tapahtuvasta pohjoismaisesta yhteistyöstä. Joitakin vapaan sivistystyön parissa työskenteleviä rekrytointivastaavia lukuun ottamatta useimmat haluaisivat kuitenkin lisää tietoa myös koulutusmuotojen rajat ylittävästä pohjoismaisesta yhteistyöstä. Jotkut sivistysliittojen ja opintokeskusten vastaajat peräänkuuluttavat kursseja, joille osallistuminen on realistisesti mahdollista osa-aikaisille opettajille. He myös toteavat, että nämä opettajat osallistuisivat todennäköisesti mieluiten kapeaa ammatillista aluetta käsittelevälle pohjoismaiselle kurssille.

Muutammat rekrytointivastaavat, jotka edustavat eri maita ja eri koulutusmuotoja, pitävät eurooppalais-ta yhteistyötä parempana. Syynä on se, että kokevat että se tarjoaa suurempia kehittämismahdollisuuksia kuin pohjoismainen yhteistyö. Vastauksissa esitettiin myös joitakin konkreettisia ehdotuksia, jotka liittyvät kurssien aiheisiin ja harjoitteluvaihtoihin. Nämä ehdotukset on mainittu alla muiden ehdotusten joukossa.

Haastatteluvastauksien pohjalta ehdotamme pohjoismaiseen yhteistyöhön seuraavanlaisia kursseja ja hankkeita:

- Eri koulutusmuotojen opettajille yhteisiä kursseja sopivista aiheista. Kun kursseille osallistuu laaja kirjo aikuisopettajia, kurssisisältö tulee käsitellyksi monipuolisesti eri näkökulmista ja kurssit voivat lisätä ”kulttuurista osaamista” sekä eri alojen että eri kansallisten kulttuurien osalta
- Ammattialakohtaisia kursseja ammattiopettajille, jotka opettavat esim. pitkälle erikoistuneita, kustannuksiltaan kalliita ja opiskelijamääriltään pieniä ainealueita
- Opetusharjoittelujaksoja muissa pohjoismaisissa oppilaitoksissa, käytänteiden ja kokemusten jakaminen käytännön työssä.

Aikuispedagogisen alan koulutukset

Kartoituksesta ilmenee, että aikuispedagogisella alalla on jonkin verran koulutustarjontaa kaikissa Pohjoismaissa, mutta koulutustyyppit ja tarjonnan laajuus vaihtelevat huomattavasti eri Pohjoismaiden välillä. On merkille pantavaa, että ainoastaan Suomessa ja Ruotsissa tavallisen opettajan tutkinnon osaksi voi valita pienemmän tai suuremman määrän teoriapohjaisia aikuiskasvatustutkintoja. Näin ollen ainoastaan Ruotsissa ja Suomessa on mahdollista rekrytoida vastavalmistunut opettaja, joka on erikoistunut teoriaopinnoissaan aikuisopetukseen. Tanskassa, Norjassa ja Islannissa työnantajalla ei ole muuta mahdollisuutta kuin tarjota uudelle työntekijälle täydennyskoulutusta, ja siksi Norjan ja Islannin osalta koulutustarjonta on katsottava vaatimattomaksi. Lisäksi Norjassa ja Tanskassa osallistumisen edellytyksenä on, että joko työnantajalla tai itse osallistujalla on varaa maksaa täydennyskoulutuksesta.

Suomessa on selvästi paras opintotarjonta sellaisten aikuiskoulutusta ja aikuisten oppimista käsittelevien koulutusohjelmien osalta, jotka eivät välttämättä anna opettajan pätevyyttä: seitsemässä eri suomalaisessa yliopistossa on tarjolla viisivuotinen maisterintutkintoon johtava koulutusohjelma. Norjassa käynnistyy syksyllä 2011 alempaan korkeakoulututkintoon johtava aikuispedagogiikan koulutusohjelma Trondheimissa, jossa on jo ennestään tarjolla aikuispedagogiikan maisteriohjelma. Sekä Ruotsissa että Islannissa on tarjolla yksi ainoa ylempi korkeakoulutusohjelma, johon pääsy edellyttää alemmaa korkeakoulututkintoa.

Tanska eroaa huomattavasti muista Pohjoismaista sikäli, että aikuispedagogiikan koulutusta ei ole

tarjolla tavallisen, tutkintotavoitteisen kokopäiväopiskelun pirissä. Tanskassa on tarjolla ainoastaan yksi sellainen kurssi jolle pääsemiseen riittää opintomaksun maksaminen. Muihin koulutuksiin pääsy edellyttää maksun lisäksi pohjakoulutusta sekä aiempaa ja/tai voimassa olevaa aikuiskoulutusalan työsuhdetta.

Kartoituksesta ilmenee siis selkeästi, että Suomessa on tarjolla suurin valikoima aikuispedagogiikan alan tutkintotavoitteisia perustutkinto-ohjelmia. Seuraavaksi eniten koulutusta on Ruotsissa, jossa tarjottavat koulutukset ovat kestoltaan lyhyempiä. Molemmista muissa opintotarjontaa on eri puolilla maata. Norjassa on tarjolla ainoastaan yksi yliopistotutkintoon johtava koulutus, joka sijoittuu Trondheimiin. Islannissa on vain yksi ainoa koulutusohjelma, joka järjestetään Reykjavikissa. Tanskassa ei ole lainkaan sellaista tutkintoon johtavaa aikuiskasvatusalan koulutustarjontaa, jota ei luettaisi täydennyskoulutuksen piiriin. Tanskassa on suurin valikoima aikuispedagogiikan alan täydennyskoulutusta, ja kaikilla koulutustasoilla valittavana on useita koulutuksia. Jos jätetään huomiota koulutusohjelmien organisointi ja sen aiheuttamat rajoitteet, Tanskassa ja Suomessa on tarjolla selkeästi eniten aikuispedagogiikan alan koulutusta. Ruotsissa on jonkin verran tarjontaa, kun taas Norjan ja Islannin tarjontaa on pidettävä vaatimattomana.

Näkökulmia aikuispedagogiikan alan koulutusmahdollisuuksiin

Sekä kyselytutkimuksesta, rekrytointivastaavien haastatteluista että aikuispedagogisen alan tämänhetkistä koulutusmahdollisuuksien kartoituksesta käy ilmi, että työtä aikuispedagogiikan alalla kannattaa jatkossa pyrkiä luomaan lisää mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseksi. Erityisesti Norjassa ja Islannissa vaikuttaisi olevan tarvetta tutkintoon johtaville koulutusohjelmille, ja on merkille pantavaa, että ainoastaan Suomessa on tarjolla aikuispedagogiikan yliopistollinen perustutkinto.

Tämän raportin aiempien tulosten ja analyysien valossa nähtynä toteamme, että aikuisopettajille on tarjolla koulutusmahdollisuuksia, vaikkakin ne ovat edelleen rajallisia. Yksinkertainen tapa vahvistaa aikuispedagogista osaamista voisi olla se, että jo olemassa olevien koulutusten suorittamisesta tehtäisiin kyseistä koulutusmuotoa koskeva muodollinen pätevyysvaatimus. Näin tuettaisiin aikuisopettajien osaamista opetettavan alan ja pedagogiikan osalta. Aiemmissa vastauksissa tulee toistuvasti esiin, että vahvemmat sidokset täydennyskoulutuksen ja käytännön työn välillä hyödyttäisivät sekä aikuisopettajien, oppilaitosten että yritysten osaamisen kehittämistä. Monissa olemassa olevissa koulutusohjelmissä opetussisällöt liitetään alan käytänteihin esim. kirjallisten töiden kautta. Hyvin harvoin koulutusohjelmiin sisältyy käytännön harjoittelua, opintokäyntejä tms. Useimpien aikuispedagogiikan koulutusten kohdalla ollaan siirtymässä pienempään opetus- ja ohjaustuntimäärään ja itseohjautuvampaan opiskeluun. Tämä suuntaus on sitä voimakkaampi, mitä teoreettisempi koulutus on kyseessä. Tässä kartoituksessa ilmenneet koulutustarpeet niin teoreettisen tiedon, käytännön harjoittelun että työelämäkokemuksen kannalta viittaavat siihen, että koulutusohjelmia ja kursseja suunniteltaessa tulisi nykyistä paremmin huolehtia teorian ja käytännön yhdistämisestä. Lisäksi tulisi parantaa eri aikuiskoulutusmuotojen, opettajien ja oppilaitosten välistä tiedonjakoa ja kehitystä. Kuten yllä on mainittu, useissa maissa organisoidaan parhaillaan aikuiskoulutusmuotojen rajat ylittävää yhteistyötä.

Toinen esimerkki uudenaikaisesta ajattelusta on suomalainen OSAAVA-ohjelma, jossa kehitetään oppilaitosten omaa kapasiteettia suunnitella opettajien täydennyskoulutustoimintaa ja autetaan oppilaitoksia luomaan verkostoja, jotka voivat tukea täydennyskoulutuksen järjestämistä. Monet rekrytointivastaavat etenkin pienemmissä oppilaitoksissa kertovat että heidän on vaikeaa löytää aikuisopettajille sopivaa täydennyskoulutusta ja/tai että rajalliset talousresurssit tekevät koulutuksen järjestämisestä haastavaa. Niinpä muiden Pohjoismaiden kannattaisi varmaankin hakea innoitusta Suomen mallista.

Raportissa mainitaan useaan otteeseen, että talousnäkökohdilla on paljon merkitystä aikuispedagogiseen koulutukseen osallistumisessa. Monet oppilaitokset rajoittavat opettajien osallistumista täyden-

nyskoulutukseen taloudellisten syiden vuoksi. Jos aikuisopettajien osaamista halutaan kehittää ja se nähdään tärkeänä aikuiskoulutuksen laadun ja vaikuttavuuden osatekijänä, on syytä pohtia ilmaisten lyhytkurssien ja tutkintotavoitteisten koulutusten järjestämistä. Niissä maissa, joissa tutkintotavoitteista aikuiskasvatustalon koulutusta tarjotaan muutenkin kuin täydennyskoulutuksena, ilmaista koulutusta voidaan jo järjestää, mutta Tanskassa se ei ole mahdollista.

Osa kartoituksessa esitetyistä koulutus- ja kurssiehdotuksista on ajankohtaisia ja kaikkien Pohjoismaiden toivomia, ja eri koulutusmuodoista nousi esiin useita yhteisiä teemoja. Keskeisistä aiheista järjestetyt pohjoismaiset koulutukset ja kurssit voivat antaa lisää teoriaan ja käytäntöön liittyviä näkökulmia opetussisältöihin ja vahvistaa aikuisopettajien osaamista ja koulutuksen laatua ja vaikuttavuutta.

Lisäksi kartoituksesta ilmenee, että eri mailla on tietyillä koulutusaloilla erilaisia aikuispedagogisia pätevyysvaatimuksia ja ne ovat siksi tehneet erilaisia priorisointeja täydennyskoulutustarjonnan kehittämisessä. Niinpä kullakin maalla on tietyillä alueilla omia vahvuuksia, joita voitaisiin käyttää hyödyksi yhteispohjoismaisessa kehitystyössä ja ajatusten vaihdossa. Alla muutamia esimerkkejä:

Tanskassa valmentavan aikuisopetuksen, lukihäiriöisten ja tanska toisena kielenä -opetuksen opettajilta edellytetään muodollista pätevyyttä ja näihin aihealueisiin erikoistunutta koulutusta on tarjolla. Erityisesti voidaan tuoda esiin, että Tanska on ainoana Pohjoismaana kehittänyt kaksi maisteriohjelmaa aikuisille suunnatun tanska toisena kielenä -opetuksen opettajille.

Aikaisemmin mainitsemmamme suomalainen OSAAVA-hanke voi toimia yhteispohjoismaisena inspiraation lähteenä. Kokemukset huolellisesti toteutetusta hankkeesta, joka käsittelee vertaisoppimista ja täydennyskoulutukseen liittyvää yhteistyötä, voivat olla käyttökelpoisia muuallakin Pohjolassa. Suomesta voidaan saada myös tietoa maasteritason opettajankoulutusohjelmista, joissa aikuiskasvatusta on pääaineena. Ruotsi järjestää ainoana Pohjoismaana kansanopistojen opettajille suunnattua aikuispedagogista koulutusta. Islannissa puolestaan on runsaasti kokemusta koulutuksen järjestämisestä yhteistyössä työelämän organisaatioiden, yritysten ja oppilaitosten kanssa.

NVL:n aikuispedagoginen työryhmä tutkii parhaillaan mahdollisuuksia pohjoismaisen aikuispedagogiikan maisteriohjelman perustamiseen. Ryhmää koordinoi Hrjobjartur Arnasson Islannin yliopistosta. Danmarks Evalueringsinstitut on laatinut selvityksen ylempään korkeakoulututkintoon johtavan yhteispohjoismaisen opettajankoulutuksen luomismahdollisuuksista (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2010). Selvityksen lähtökohtana on aiemmin mainittu raportti ”Komparativt studie af nordiske voksenuddannelser” (*Pohjoismaisten aikuiskoulutusohjelmien vertaileva tutkimus*) (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2008). Aikaisemmin pohjoismaisia aikuisopettajan koulutuksia on toteutettu Göteborgissa Nordens Folkliga Akademissa, joka nyttemmin on lakkautettu. NVL:n toiminnan puitteissa järjestetään tapaamisia ja konferensseja ja kehitetään ja testataan pohjoismaisia koulutusohjelmia. Useat vapaan sivistystyön organisaatiot ovat vahvasti mukana pohjoismaisessa yhteistyössä.

Esitämme, että tätä taustaa vasten saattaa olla aiheellista:

- Luoda tiiviimpiä yhteyksiä sellaisten pohjoismaisten hankkeiden välille joissa kehitellään yhteispohjoismaisia, muodollisen pätevyyden antavia opettajan ja aikuisopettajan koulutusohjelmia.
- Tukea sellaisten aikuisopettajille suunnattujen yhteispohjoismaisten lyhytkurssien ja koulutusten kehittämistä josta annetaan ECTS-pisteitä.
- Tukea teorian ja käytännön tiiviimpää yhteyttä järjestämällä autenttisissa ympäristöissä koulutuksia ja kursseja, joihin sisältyy erityisen inspiroivaa koulutustoimintaa, ja huomioimalla sekä teoreettinen tieto ja pohdinta että käytännön harjoittelu.

Konkreettisia ehdotuksia pohjoismaisten aikuispedagogiikan alan kurssien ja koulutusten aiheiksi on käsitelty tämän kartoituksen eri osissa, ja keskeiset näkökohdat on esitetty yhteenvedon ja suositus-ten yhteydessä.

Kirjallisuusluettelo

- Andersson, E. (2010): Fem delrapporter om voksenuddannelse i de nordiske lande. Ei julkaistu. Alpine-hankkeen englanninkielinen koontiraportti on saatavilla verkko-osoitteessa http://ec.europa.eu/education/more-information/doc/adultprofreport_en.pdf (linkin toimivuus tarkistettu 3.3.2011).
- Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2007): Den økonomiske gevinst af en forbedret læseindsats. Saatavilla verkko-osoitteessa <http://www.3fuddannelsesnyt.dk/oeconomiskgevinstforbedretlaeseindsats.pdf> (linkin toimivuus tarkistettu 15.2.2011).
- Larsson, S. (2006): Didaktik för vuxna – tankelinjer i internationell litteratur. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Lesesenteret, Universitetet i Stavanger (2006): Sammendrag av hovedresultatene i ALL-undersøkelsen. Saatavilla verkko-osoitteessa http://lesesenteret.uis.no/forskning/leseundersokelser/all/skjult_all/article1301-882.html (linkin toimivuus tarkistettu 15.2.2011).
- Mandag Morgen of Nordisk Ministerråd (2005): Norden som global vinderregion. På sporet af den nordiske konkurrencemodell. København: Huset Mandag Morgen.
- Marquard, M. (2009): Innovative læreprocesser i praksis. Et udviklingsforløb. Finland: Nordisk netværk for Voksnes Læring. Saatavilla verkko-osoitteessa http://www.nordvux.net/download/5738/vuxped_report_upd.pdf (linkin toimivuus tarkistettu 6.3.2011). Sisältää englanninkielisen tiivistelmän.
- Milana, M. (ed.) (2010a): BABAR: Becoming Adult Educators in the Baltic-Sea Region. Synthesis report. Copenhagen: Danish School of Education, Aarhus University.
- Milana, M. (ed.) (2010b): BAEA: Becoming Adult Educators in the European Area. Synthesis research report. Copenhagen: Danish School of Education, Aarhus University.
- Nordisk Ministerråd (2007): Forbedring af læse-, skrive- og IT-færdigheder for kortuddannede voksne. En nordisk forundersøgelse. Verkkoversio saatavilla osoitteessa http://www.norden.org/da/publikationer/publikationer/2007-549/at_download/publicationfile (linkin toimivuus tarkistettu 15.2.2011). Raportissa on suomenkielinen tiivistelmä.
- Nordisk Ministerråd (2008): Komparativt studie af de nordiske læreruddannelser. København: Nordisk Ministerråd.
- Nordisk Ministerråd (2010): Integration gennem voksen- og efteruddannelse. København: Nordisk Ministerråd.
- Nordisk Ministerråd, (2010:528): Muligheder for en fællesnordisk læreruddannelse på kandidat-niveau. København: Nordisk Ministerråd
- Rønning, W. Grepperud, G. (2009): Teaching adults – just a matter of talent? Analyzing attitudes of teacher professionalism in Norwegian education. Ei julkaistu.
- Undervisningsministeriet (2000): Kvalitet der kan ses. København: Undervisningsministeriets forlag.
- Undervisningsministeriet (2011): Voksen- og efteruddannelsessystemet. Saatavilla verkko-osoitteessa <http://www.uvm.dk/Uddannelse/Overblik%20over%20det%20danske%20uddannelsessystem/Voksen-%20og%20efteruddannelsessystemet.aspx>
- Wahlgren, B. (2004): Fokus på voksenlæreren. I Laginder, A., Mørkved, T., Rubenson, K., Steenøien, J.M og Tøsse, D.(red.): Udfordringer for voksnes læring. Et nordisk perspektiv. Festskrift til Lars Arvidson. Oslo: VOX.

- Wahlgren, B. (2010): Voksnes læreprocesser. Kompetenceudvikling i uddannelse og arbejde. København: Akademisk forlag.

Lista linkeistä ja lähdeviitteistä

Alle on kerätty pitkä lista linkkejä, jotka toimivat kartoituksen lähdeviitteinä. Linkit pohjustavat raporttia ja tarjoavat lukijoille mahdollisuuden hakea lisää tietoa heitä kiinnostavista asioista. Verkko-osoitteiden toimivuus on tarkastettu 22.3.2011. (Suom. huom: Suurin osa linkeistä johtaa teksteihin, jotka on kirjoitettu jollain skandinaavisella kielellä. Jos lähteestä on olemassa suomenkielinen versio, annettu linkki johtaa siihen.)

- 1 FI: Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14.12.1998/986
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980986>
Perusopetusasetus 20.11.1998/852 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852>
- 2 NO: Valitsemalla tämän haun ensimmäisen hakutuloksen pääset norjankieliseen word-tiedostoon, jossa kerrotaan Norjan opettajankoulutusjärjestelmästä. <http://www.google.dk/search?hl=da&biw=1116&bih=592&q=De+ulike+utdanningsveiene+til+I%C3%A6reryrket+i+Norge++&aq=f&aql=&aql=&oq=De+ulike+utdanningsveiene+til+I%C3%A6reryrket++Norge++&msg=NCSR&noj=1&ei=7uV9TbHoFdD2sgadnpTxBw>
Myös Utdanningsforbundetin kotisivuilla on tietoa opettajankoulutuksesta:
<http://www.utdanningsforbundet.no/Hovedmeny/Hoyere-utdanning/Fag-og-utdanning/Larerutdanning/>
- 3 NO: Koulutusta koskeva laki, jossa on määritelty opetustoimen kelpoisuusvaatimukset.
<http://www.handboka.no/Vgs/Forskrifter/Opplar/opp02n.htm>
- 4 SE: Ruotsin kouluviraston verkkosivuilla on tietoa opettajien laillistusmenettelystä
<http://www.skolverket.se/sb/d/4392/a/23702>
- 5 DK: Laki AVU-koulutuksesta <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=116906>
- 6 DK: FVU-asetus <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=25454#K6>
- 7 Komparativt studie af de nordiske læreruddannelser (*Vertaileva tutkimus pohjoismaisista opettajankoulutusohjelmista*), tanskankielinen raportti saatavilla osoitteesta http://www.norden.org/da/publikationer/publikationer/2009-505/at_download/publicationfile
- 8 FI: OAJ:n esite suomalaisesta opettajankoulutuksesta
Suomenkielinen versio: http://www.oaj.fi/pls/portal/docs/PAGE/OAJ_INTERNET/01FI/05TIEDOTTEET/03JULKAISUT/OAJ_OPETTKOULUTUS_10_WEB.PDF
Valtioneuvoston asetus yliopiston tutkinnoista: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040794>
- 9 NO: Norjan parlamentin kirkollis-, koulutus- ja tutkimusasioiden valiokunnan mietintö opettajan roolista ja opettajankoulutuksesta <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2008-2009/inns-200809-185/?vi=0#a2.3.6>
- 10 NO: Ammattiaineiden opettajan koulutusta koskeva puitesuunnitelma http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kd/pla/2006/0002/ddd/pdfv/270457-rammeplan_yrkesfag_jan06.pdf luvut 1.1. § 54a, s.4.
- 11 SE: Korkeakouluasetus <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19930100.HTM>
- 12 IS: Act on the Education and Recruitment of Teachers and Head Teachers in Pre-School, Compulsory School and Upper Secondary School http://eng.menntamalaraduneyti.is/media/MRN-pdf_Annad/Log_um_kennararnenntun_ENSKA.pdf
- 13 IS: Islannin opetusministeriön sivulla olevaa tietoa opettajien laillistamismenettelystä (englanniksi)
<http://eng.menntamalaraduneyti.is/licence/>

- 14 IS: Lähde Hróbjartur Árnason, Islannin yliopisto
- 15 NO: Perusopetusta ja toisen asteen opetusta koskeva laki <http://www.lovddata.no/all/hl-19980717-061.html>
Aikuiskoulutusta koskeva luku <http://www.handboka.no/Vgs/Lover/Opplaring/opl04a.htm#a3>
- 16 NO: Lähde Sigrun Røstad, VOX
- 17 FI: Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14.12.1998/986
Perusopetusasetus 20.11.1998/852 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852>
- 18 NO: Valitsemalla tämän haun ensimmäisen hakutuloksen pääset norjankieliseen word-tiedostoon, jossa kerrotaan Norjan opettajankoulutusjärjestelmästä. <http://www.google.dk/search?hl=da&biw=1116&bih=592&q=De+ulike+utdanningsveiene+til+l%C3%A6reryrket+i+Norge++&aq=f&aqi=&aql=&oq=De+ulike+utdanningsveiene+til+l%C3%A6reryrket+i+Norge++&emsg=NCSR&noj=1&ei=7uV9TbHoFdD2sgadnpTxBw>
Koulutusta koskevan lain 14. luku, opetustoimen kelpoisuusvaatimuksia koskeva säädös
<http://www.handboka.no/Vgs/Forskrifter/Opplar/opp02n.htm>
- 19 DK: Laki AVU-koulutuksesta <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=116906>
- 20 DK: Asetus toisen asteen koulutuksista, jotka johtavat tutkintonimikkeisiin højere handelseksamen (hxx) ja højere teknisk eksamen (htx) <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=132548&#K6>
- 21 Ammattiaineiden opettajan koulutusta koskeva puitesuunnitelma http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kd/pla/2006/0002/ddd/pdfv/270457-rammeplan_yrkesfagl_jan06.pdf luvut 1.1. § 54a, s.4.
- 22 SE: Korkeakouluasetus <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19930100.HTM>
- 23 IS: Act on the Education and Recruitment of Teachers and Head Teachers in Pre-School, Compulsory School and Upper Secondary School
http://eng.menntamalaraduneyti.is/media/MRN-pdf_Annad/Log_um_kennaramenntun_ENSKA.pdf
IS: Islannin opetusministeriön sivulla olevaa tietoa opettajien laillistamismenettelystä (englanniksi)
<http://eng.menntamalaraduneyti.is/licence/>
- 24 DK: Laki toisen asteen oppilaitosten opettajaharjoittelusta
<https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=117748>
- 25 NO: Perusopetusta ja toisen asteen opetusta koskeva laki <http://www.lovddata.no/all/hl-19980717-061.html>
- 26 IS: Lähde Hróbjartur Árnason, Islannin yliopisto
- 27 DK: Asetus ammattikoulutusohjelmista <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=134929#K3>
<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=134929#K3>
- 28 <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19930100.HTM>
- 29 IS: Lähde Hróbjartur Árnason, Islannin yliopisto
- 30 Komparativt studie af de nordiske læreruddannelser (*Vertaileva tutkimus pohjoismaisista opettajankoulutusohjelmista*), tanskankielinen raportti saatavilla osoitteesta http://www.norden.org/da/publikationer/publikationer/2009-505/at_download/publicationfile
- 31 SE: Ruotsin Yrkeshögskola-tutkinnoista vastaavan viraston esite jatkokoulutusohjelmien pääsyvaatimuksista
<http://www.yhmyndigheten.se/hem/fragor-och-svar/vad-kravs-for-att-komma-in-pa-en-kompletterande-utbildning>
- 32 IS: Lähde Hróbjartur Árnason, Islannin yliopisto
- 33 SE: <http://www.lararutbildning.nu/page/5462/villdubliyrkeslarareigymnasieskolan.php>
- 34 IS: Lähde Hróbjartur Árnason, Islannin yliopisto
- 35 DK: Lähde Tina Bøgehøve Uddannelsesforbundet

- 56 SE: Korkeakouluasetus <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19930100.HTM>
- 57 NO: Lähde Sigrun Røstad, Vox
- 58 SE: Korkeakouluasetus <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19930100.HTM>
- 59 DK: Kansanopistoja ja muita tanskalaisia vapaan sivistystyön piiriin kuuluvia sisäoppilaitoksia (efterskoler, husholdningsskoler, håndarbejdsskoler, frie kostskoler) koskeva asetus
<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=131953>
- 60 FI: Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14.12.1998/986
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980986>
- 61 DK: Vrt. Kartoitus, jonka toteutti elo-syyskuussa 2010 kehityskonsultti Agnete Nordentoft Dansk Folkeoplysnings samrådin toimeksiannosta. Ei julkaistu.
- 62 SE: Korkeakouluasetus <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19930100.HTM>
- 63 FI: Lähde Leena Saloheimo ja Pirkko Sartoneva, VSY
- 64 NO: Lähde Ellen Stavlund, VOFO
- 65 DK: Lähde konsultti Agnete Nordentoft, Dansk Folkeoplysnings samråd.
- 66 DK: Tietoa AVG-koulutuksesta http://www.ug.dk/uddannelser/andreerhvervsrettedeuddannelser/andruddpaedagog-psyk/almen_voksenpaedagogisk_grunduddannelse.aspx#fold6
- 67 DK: Tietoa korkeakoulupedagogisesta koulutusohjelmasta
[http://www.fhd.dk/uddannelse/paedagogisk-udvikling/hoesjkolepaedagogisk-uddannelse-\(hpu\)](http://www.fhd.dk/uddannelse/paedagogisk-udvikling/hoesjkolepaedagogisk-uddannelse-(hpu))
- 68 DK: Asetus aikuisopettajien koulutuksesta <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=73748>
- 69 DK: Tietoa nuoriso- ja aikuispedagogiikan “akademi”-tason koulutuksesta
http://www.ug.dk/Uddannelser/videregaendeuddannelseservu/akademiuddannelse_i_ungdoms-_og_voksenundervisning.aspx#fold4
- 70 DK: Tietoa aikuisten oppimisen “diplom”-tason koulutuksesta Information om diplomuddannelse i voksenlæring <http://www.ug.dk/Uddannelser/diplomuddannelser/paedagogik/voksenlaering.aspx>
- 71 DK: Tietoa aikuisten lukemisen ja matematiikan opetuksen “diplom”-tason koulutuksesta
http://www.ug.dk/Uddannelser/diplomuddannelser/paedagogik/undervisning_i_laesning_og_matematik_for_voksne.aspx#fold4
- 72 DK: Tietoa ammattipedagogiikan “diplom”-tason koulutuksesta
<http://www.ug.dk/Uddannelser/diplomuddannelser/paedagogik/erhvervspraedagogik.aspx>
- 73 FI: Tietoa Opin Ovi -hankekokonaisuudesta. Suomenkielinen versio:
http://www.opinovi.fi/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=136&Itemid=384&lang=fi
- 74 FI: Tietoa OSAAVA-ohjelmasta <http://www.hanko.fi/city/djulkaisuSE/kokous/20101714-14.PDF>
- 75 NO: Tietoa kurssista, joka käsittelee aikuispedagogiikkaa ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista
<http://www.hiak.no/nor/studietilbud/videreutdanninger/voksenpedagogikk-og-realkompetansevurdering?lang=nor&gclid=CKnBqfqU06cCFYJ3godfRv08A&PHPSESSID=df7e033b9fb3afad1ee701982bb688e8>
- 76 NO: Tietoa kurssista, joka käsittelee tietotekniikan perusteiden opettamista aikuisille
<http://www.hive.no/studietilbud/it-og-ikt-studier/grunnleggende-ikt-i-voksenopplaering-article11517-351.html>
- 77 NO: Tietoa kurssista, joka käsittelee lukemisen ja kirjoittamisen perustaitojen opetusta aikuisille
<http://lesesenteret.uis.no/category.php?categoryID=5165>
- 78 NO: Tietoa kahdesta eri aikuispedagogiikan kurssista
<http://www.nki.no/Studier/Voksenpedagogikk-15-studiepoeng>
<http://www.nki.no/Studier/Voksenpedagogikk>

- 79 NO: Pedagogiikan teoriaa ja käytäntöä yhdistävää maisteriohjelmää (PPU) koskeva säännös
<http://www.lovddata.no/cgi-wift/ldles?ltdoc=/for/ff-20051213-1454.html>
- 80 NO: Tietoa neuvontatyön ja aikuisten oppimisen alemmasta korkeakoulututkinnosta
<http://www.ntnu.no/studier/brvl>
- 81 SE: Tietoa VUFo:n toiminnasta <http://www.ibl.liu.se/vufo/uppdragsverksamhet?l=sv>
- 82 SE: Haku, joka tuo näkyviin osan aikuispedagogiikan alan erilliskursseista (ei kaikkia)
<https://www.studera.nu/aw/courseSearchResult.do?freeText=vuxenpedagogik&period=HT+2011&type=1&type=2&type=3&type=4&type=5&type=6&intensity=2&intensity=3&searchType=freeText&showAdvanced=false&page=1&sortColumn=0&subject=&publisher=&location=&lang=sv>
- 83 SE: Tietoa kansanopiston opettajan koulutuksesta <http://www.ibl.liu.se/student/vufo/folkhogskollarare?l=sv>
- 84 SE: Tietoa aikuisopettajan pätevyyden antavasta jatkokoulutusohjelmasta
<http://www.ibl.liu.se/student/vufo/pavux?l=sv>
- 85 IS: Tietoa Stiklur-ohjelmasta <http://frae.is/stiklur/>
- 86 IS: Tietoa FA:sta (englanninkielinen sivu) <http://www.frae.is/english/education-and-training-service-centre/>
- 87 IS: Tietoa Starfsmenntistä www.starfsmennt.is
- 88 DK: Esimerkki yliopiston opettajanharjoittelun mallirakenteesta
http://www.sdu.dk/Om_SDU/Institutter_centre/C_Unipaedagogik/Uddannelse/model
- 89 DK: Tietoa koulutuksen ja opetuksen maisteriohjelmasta
<http://www.ruc.dk/uddannelse/efter-og-videreuddannelse/masteruddannelser/mvo/>
- 90 DK: Tietoa aikuisten oppimisen maisteriohjelmasta
<http://www.dpu.dk/uddannelse/masteruddannelser/oversigtoveruddannelser/voksneslaeringogkompetenceudvikling/>
- 91 DK: Tietoa oppimisprosessien maisteriohjelmasta <http://www.evu.aau.dk/master/mlp>
- 92 DK: Tietoa tanska toisena kielenä -opetuksen maisteriohjelmasta
<http://www.dpu.dk/uddannelse/masteruddannelser/oversigtoveruddannelser/dansksomandetsprog/>
- 93 DK: http://studieordning.au.dk/studieordningHTML/737_29-04-2010_Masteruddannelse%20i%20dansk%20som%20andetsprog.html
- 94 Asetus nuorille ja aikuisille suunnatun tanska toisena ja vieraana kielenä -opetuksen koulutusohjelmasta <http://dpu.dk/Everest/Publications/Uddannelse/DAVx2Duddannelse/20071123134001/CurrentVersion/Studieordning%20DAV%20oktober%202007%20-%20ENDELIG.pdf>
- 95 NO: Tietoa aikuisten oppimisen maisteriohjelmasta <http://www.ntnu.no/studier/mvl>
- 96 SE: Tietoa "Adult learning and global change" -maisteriohjelmasta
<http://www.liu.se/en/education/master/programmes/L7MLG/description?l=en>
- 97 IS: Tietoa aikuisten oppimisen maisteriohjelmasta
<https://ugla.hi.is/kennsluskra/index.php?tab=skoli&chapter=content&id=24016&kennsluar=2011>

